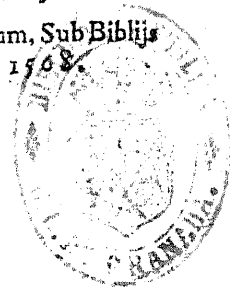


IN PRIOREM
B. PETRI
APOSTOLI CANO-
NICAM EPISTOLAM
ERUDITISSIMVS
Commentarius.

*Authore D. Ioanne Hesselio Louaniensi, Sacrae
Theologiae, dum viueret, Regio
Louanij Professore.*



LOVANIÆ,
Apud Ioannem Bogardum, Sub Biblijs
Aureis. Anno 1568.



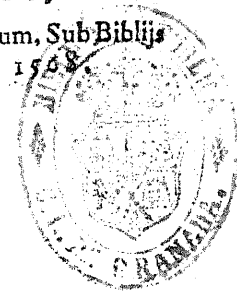
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

IN PRIOREM
B. PETRI
APOSTOLI CANO-
NICAM EPISTOLAM
ERVDITISSIMVS
Commentarius.

*Authore D. Ioanne Hesselio Louaniensi, Sacra
Theologia, dum viueret, Regio
Louanij Professore.*



LOVANIJ,
Apud Ioannem Bogardum, Sub Biblijs
Aureis. Anno 1568.



PRIVILEGIUM.

Regia Maiestatis Privilegio concessum est Ioanni Bogardo, Bibliopola iurato, ut intra octo proximos hosce sequentes annos imprimat quousvis Ioannis Hessels à Louanio Sacrae Theologiae (dum viueret) in Academia Louaniensi Professoris libros; tam eos, qui typis excusi sunt, quàm qui postmodum excudètur. (è quorù numero est et hic Commentarius in Priorem B. Petri Canonica[m] Epistolam.) Et simul quoq; interdictum est alijs omnibus, quicumq; demum illi sint, ne eos imprimant, aut alibi impressos in ditio- nes Regia Maiestatis distrabèdos importare tentent, sub grauibus pœnis, quas litera exprimunt.

Datae Bruxellis, die 12. Decembr.

Subsig. De VVitte.

Anno 1567.

IN PRIOREM

B. PETRI EPISTOLAM,

AVTHORE IOANNE

HESSELIO

Praefatio.



DE HAC prima Epistola nulla fuit unquam dubitatio, quin & ipsius Petri Apostoli esset, & proinde Canonica scriptura. Vide Eusebium lib. 3. hist. Ecclesiast. cap. 3. & 4. Scripta est autem ad Gêtes, in principio Epistole nominatas, quae omnes sunt Graeci in Asia minori: Nam Asia quae hic appellatur, non est tota Asia minor, sed specialiter illa regio, cuius Metropolis est Ephesus: qua significatione Lucas in Actis, Paulus in Epistolis, & Ioannes in Apocalypsi nomen Asia accipiunt. Porro de his prouincijs, videatur Venerabilis Beda, in locis quae inueniuntur in Actis Apostolorum: quod opusculum etiam ponitur inter opera Hieronymi. Scribit verò ad conuersos ex Gentilitate, ad Christianismum, ut patet ex capite secundo, ubi dicit Petrus: Qui aliquando

Acto. 19.
1. Cor. 16.
& alibi.
Apocal. 1

A 2 non

Osee. 1.
Rom. 9.

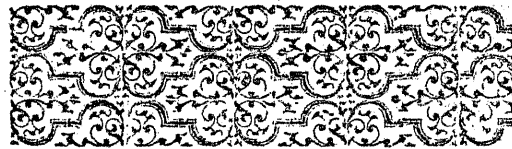
non populus Dei, nunc populus Dei: quem locum ex Osee sumptum, Paulus de vocatione gentium interpretatur. Sic Venerabilis Beda in hunc secundi capitis locum: similiter & Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum: Petrus (ait) quid de vocatione gentium sentiat contemplemur: ac subiicit deinde verba Petri. Non ignoro tamen aliud eos alibi dixisse. Oecumenius putat non scribi epistolam ad Ponticos, sed ad Galatiam Ponti, siue qua est iuxta Pontum, ut distinguatur à Gallia, qua Graecis Galatia etiam dicitur.

At Eusebius, Cyprianus lib. 3. ad Quirinū, cap. 36. & 37. & Hierony. putant simpliciter etiam Ponticis scribi. Caterum confirmat

hic Petrus fideles in fide, exhortatur ad pietatem, & peregrinos in hoc seculo varieq; afflictos spe prammorum consolatur.



IN CA-



IN CAPVT PRIMVM.



PETRVS Apostolus Iesu Christi aduentis, hoc est, exulantibus à patria sua: non quidem terrena, sed caelesti. Nec mirū, quod initio statim Epistolae eos aduenas vocet: hoc est enim primū

quod Apostoli praedicarunt Gentibus, non in hoc seculo quarendam esse felicitatem, sed in resurrectione mortuorum, ac seculo venturo.

Vide primam cōcionem Pauli ad Athenienses, vide quid proponat gentili Praesidi Felici. Primam item cōcionem Petri ad Cornelium.

Consule & Augustinum libro de catechizandis rudibus, cap. 16. & 17. Sumptum est autem istud, ut & rota epistola, ex scriptura veteri, vbi dicitur duces Edom habitasse in terra imperij sui: Iacob autem in terra, in qua pater eius peregrinatus est. Dauid dicitur cum omnibus patribus suis esse advena, id est, peregrinus.

A 3 nus:

Act 17.
Ibid. 14.
Ibid. 10

Gen. 36.

mus: quod latius expédit Apostolus ad Heb. 11. Et hoc notandum, quod Græcè non est hic προσήλυτοις, ne quis putet profelytis Iudaismi scribi epistolam, sed παρεπίδημοις, quam vertit postea peregrinos, & significat Oecumenio obiter transeuntes per aliena. *Dispersionis*, hoc est, secundum habitationem dispersis, siue sparsim incolentibus Pontum, Galatiam, etc.

Electis, spe pia. Audet enim vocare electos propter ea quæ in eis videbatur bona merita, tanquam signa quædam: electos, inquam, ex generis humani perdita massa.

Secundum præscientiam Dei Patris. Dicit eos electos, prout Deus pater ordinavit, siue prædilexit eos, ante mundi constitutionem. Nomen enim præscientiæ (sicut & apud Paulum) significat prædilectionem. Dicuntur autem prædilecti, ut omnis imaginatio meritorum Dei electionem præcedentium excludatur. Si autem quæretur, quid dilexerit vel elegerit Deus in istis? Respondendum est cum Augustino in epist. 105. ad Sixtum, electione gratiæ eligendos facit Deus, non inuenit. Et quid diligebat Deus in Iacob antequam natus fuisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Oecume. & Cyrillus lib. de recta fide sic iungunt: Petrus Apostolus iuxta præscientiã Dei.

In sanctificationem spiritus. Beda: Electi, inquit, erant ad hoc, ut per donationem Spiritus sancti,

Rom. 8.
Ibid. 11.

sanctificarentur, emundati ab omnibus peccatis. *In obedientiam & asperisionem sanguinis Iesu Christi*, id est, per obedientiam Christi, qua obediuit patri suo vsque ad morrem crucis, sicut dicit Paulus ad Rom. 5. Per vnus obedientiam iusti constituentur multi. Et quia illa Christi obedientia non omnibus prodest, quia nõ omnibus fide & sacramentis applicatur, ideo adijcit, Petrus: Secundum asperisionem sanguinis Iesu Christi, ita ut dicat istos sanctificari auctore Spiritu sancto, propter meritum obedientiæ Iesu Christi, & quia illud meritum eis applicatur. Sumptus est autem hic sermo (asperio sanguinis) ex veteri scriptura, in qua variæ describuntur asperisiones sanguinis brutorum, quorum alijs quidem, designatur ipse Christus suo sanguine perfusus, alijs verò homines passionis Christi fructum percipientes siue sanguine Christi aspersi. Asperio enim qua in sacrificio holocausti & pacificorũ fundebatur sanguis per altaris circuitum, aut extremitatem altaris holocausti, & qua pro peccato principis, aut priuati aspergebatur cornu altaris holocausti, & reliquus sanguis ad basim eius fundebatur: & asperio qua pro peccato sacerdotis, aut populi sanguis illarus in tabernaculum testimonij aspergebatur, super velum sanctuarij & cornu altaris thymiamatis. Item ea qua semel in anno in die expiationis

Philip. 2.

Leuit. 2. 3.
4. & 16.

Ibid. 9.

Ibi. 4. 16

Ibid. 16.

Num. 19. sanguis illatus in sancta sanctorum aspergebatur super propitiatorium. Illa deniq; qua sanguis vaccae rufae aspergebatur contra fores tabernaculi. haec omnes, inquam, asperfusiones potissimum designant dominum Christum proprio sanguine perfusum in patibulo. Ipse est enim nostrum altare, per quem omnia nostra offerimus: per circuitum eius effusus est sanguis in passione, dum per quatuor extrema vulneratus, & tunc inferior, id est, extrema eius natura, nempe humana, fuit tanquam cornu, & basis altaris siue holocausti, quia se totum obtulit Deo: siue thymiamatis, quia suavissima oratione oravit in cruce: tunc velamen sanctuarij, hoc est, caro Christi (sicut interpretatur Apostolus ad Hebraeos) sanguine aspersum est: tunc propitiatorium, hoc est, ipse Christus nostra propitiatio, respersum est suo sanguine & introiit semel in caelum, semper praesentans patri passionem quam semel tulit. Tunc fores tabernaculi, hoc est, caelum sanguine Christi apertum est, ut ingredantur electi.

Exod. 14. At asperfusio filiorum Israel, qua asperfit eos Moyses, dicens: Hic est sanguis foederis, etc. Et

Leuit. 8. asperfusio qua sacerdotes in die consecrationis suae in extremo auriculae dexterae, & in pollicibus dexterae manus ac dextri pedis: & qua tunc vestes eorum aspergebantur: Asperfusio quoque leprosi mundandi, eaq; qua die octavo lepro-

leprosus aspergebatur simili modo quo sacerdotes consecratus: Haec, inquam, asperfusiones sanguinis designant sanguinem Christi, quatenus fructus eius communicatur hominibus: Hic enim sanguis facit nos noui testamenti participes, emundans nos ab omni peccato. Hic facit nos sacerdotes offerentes Deo preces, & laudes, opera misericordiae & similes hostias. Hic efficit, ut eum audiamus, & audita compleamus opere, saltim dextra, hoc est, praecipua parte. Hic eiecitum a consortio sanctorum per lepram peccati, etiam haereticis, rursus mundat, & ad pristinam dignitatem reducit. Asperfusio quoque postquam per sanguinem Paschae, his asperfusionibus similis est: significat enim eos qui circumcisi in una domo ecclesiae comedunt Christum liberandos & defendendos per sanguinem Christi cum venerit ad condemnandum omnes impios. Et ad has asperfusiones respexit hic Apostolus Petrus, loquens de sanguine Christi quatenus nobis communicatur eius effectus, imitatus Prophetam Dauidem, qui cognoscens se leprosum peccato effectum precatur Deum: Asperges me hyssopo, & mundabor, cuius sensus est, per fasciculum hyssopi aspergas me sanguine agni, siue participem me fac passionis tuae, & tunc demum mundabor. Imitatur Petrus & Esaiam, qui de Christo ait: Ille asperget gentes multas, scilicet sanguine suo

Ibid. 14.

Matt. 26.

Apoc. 1. & 5.

Exod. 12.

Psal. 50.

Ambros. lib. de Apolo. David cap. 12. Eia. 52.

Hiero. in
ca. 52. in
Elatam.
Hebr. 12.
1. Ioan. 1.
Apoca. 1
7. & 11.

fuo eas mundans, & in baptisate Dei consecrans seruituti. Similiter cum Petro loquitur Paulus in epistola sua ad Hebræos, & Ioannes in epistola sua, atq; Apocalypsi. Et hoc nota, quod Trinitas à Petro, commemoratur, Patri tribuit dilectionem hominum, quæ principium est totius salutis, sicut Pater à nullo existens principium est Filij, & Spiritus sancti. Filio tribuit medium salutis nostræ quod ex Dei dilectione prouenit, & nobis causa est salutis, sicut filius ex Patre procedit, & ab eo est Spiritus sanctus. Spiritui sancto ex quo nulla amplius persona procedit tribuit consummationem salutis nostræ ortam ex dilectione Patris per Christi passionem, nempe nostri sanctificationem: secundum quam considerationem etiam symbolum in tres partes est diuisum.

Gratia. Diuus August. in inchoata expositione epistolæ ad Romanos, & in expositione epistolæ ad Galathas, gratiam interpretatur remissionem peccatorum, pacem, reconciliationem cū Deo, qua inimicitijs solutis per piam vitam adhæremus Deo: non quod hæc pax non sit etiam gratia, sed quia in literis Apostolicis, atque ipsa salutatione nomen gratiæ, per antonomasiam, pro remissione peccatorum ponitur. Fortassis hoc loco gratia accipi queat pro ipsa Dei dilectione, atq; fauore, quomodo Maria dicitur gratiā inuenisse apud dominum

Deum:

Deum: & dicimur à Paulo adoptati in laudem Ephes. 1. gloriæ gratiæ Dei. Et explicationis forte causa, adijcit Apostolus in vtraque epistola ad Timotheum, nomē misericordiæ. Idem est enim gratia, cum misericordia. Pax, verò est effectus huius gratiæ, estque perfecta cum Deo amicitia atque coniunctio. Porro hæc salutandi ratio sumpta est ex præcepto Christi iubentis Apostolis, vt in quamcunque domum intrarent salutarent eam dicentes, Pax huic domui: Item ex èplo Christi, qui post resurrectionem suos discipulos sic salutauit: maximè, quia ipse promisit, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Vnde sicut Cyrillus lib. 12. in Ioã. cap. 53. & 54. & lib. 10. cap. 7. ait: Lex quædam Ecclesiæ tradita est: In sanctis enim congregationibus hoc sæpius ad inuicem dicimus. Pacem enim, & ad nos & ad Deum habere, fons & origo omnium bonorum est. Quare Paulus quoque, omne bonum fidelibus optans, dicit: Gratia vobis & pax. Interpretatur autem Cyrillus Spiritum sanctum esse pacem, quam optabat & relinquebat Christus Apostolis: quod hoc sensu dictum intellige, quod Spiritus sanctus sit pacificator noster, sicuti Christus pax nostra dicitur. *Multiplicetur*, vt quod bene cœpistis bene compleatis: semper enim opus est Dei gratia, sicuti ait Psalmus: Nisi dominus custodierit ciuitatem, etc.

Bene-

Matth. 10
Luc. 24.
Ioan. 20.

Roma. 1.
1. Cor. 1.
2. Cor. 1.
Galath. 1.

Ephes. 2.

Psal. 126.

Benedictus, id est, laudatus sit, vel laudandus est. Seruat in hoc morem Apostolicum, quod à laude Dei incipiat. *Deus & pater domini nostri Iesu Christi*. Dupliciter hoc potest legi, siue distingui: Primum, vt sit sensus: Benedictus Deus, qui vniuersorum est conditor qui & est pater domini nostri Iesu Christi. Secundo ita, vt Deus & pater ad dominum nostrum Iesum referatur, & sit sensus, benedictus ille qui est Deus Christi secundum humanam naturam: qui est & pater Christi, quia ab æterno ab eo genitus est, qui nos cum essemus in iniquitatibus geniti, & ob hoc æternæ morti addicti, rursus alia generatione generauit in baptismo vt iusti simus & veram vitam speremus, idque nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos siue ex aliquibus meritis præcedentibus, sed secundum veri nominis misericordiam suã, quæ magna est, quia immensa, quia Dei natura est misericordia & bonitas, quia Deo proprium est misereri & parcere: Magna est Dei misericordia, quia immensus Deus se exinanauit vsq; ad mortem, mortem autem crucis vt hominis miseretur: Magna est, quia impijsimis inimicis Dei præstita. Magna, quia à maxima & æterna miseria liberat, quia maxima & æterna bona præstat, non parua & caduca tantum. Magna denique, quia in omnia tẽpora & omne genus hominum diffusa. Et hic sermo veterem scriptu-

Hieronim.
I cap.
ad Ephesios.

Tit. 3.

Philip. 2.

scripturam refert dicentẽ: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. psal. 50.

Regenerauit nos in spem viuam, vt hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Spes enim viuã pro vita sperata ponitur, siue pro re viuã obtinenda secundum spem. Significanter autem dixit (spem viuã, siue spem vitæ) quasi indicans hic nos agere in perpetua morte, sicut & Gregorius dicit: Temporalis vita æternæ vitæ comparata mors potius dicenda, quam vita. Explicat autem Petrus quæ sit spes vitæ dicens: *In hereditatem incorruptibilem*, vbi alludit ad spem Iudæorum, qui caducam hereditatem terræ Canaan tantum acceperunt. Et notanter (hereditatem) vocat, sicut enim per regenerationem filij Dei, ita & eius hæredes facti sumus. *Incorruptibilem*, vocat propter vitam coelestem, quæ nec senio, nec morbo, nec morti, nec vlli malo est obnoxia. *Incontaminatam*, quia nullus in eam potest immundus intrare. Sicut ait Propheta, non adiciet vltra vt pertransseat per te incircuncisus & immundus. *Immarcescibilem*, quia nec ipsis beatorum hominũ mentibus ex longo vsu coelestis illa gloria vilescit aut fastidium parit, quoniam præsentis seculi luxus & delitiæ solent nõnunquam diutina cõsuetudine & vsu in nauisam abire.

Conseruatam in caelis, id est, bene custoditam à Deo

Exod. 6.

Rom. 8.

Iac. 2.

I petri. 3.

Beda.

Apoc. 11.

Esa. 52.

à Deo pro filijs ipsius, in caelis scilicet quo fur nō pertingit, vbi nec ærugo aut tineæ corrumpit. Alludit enim Petrus ad verbum domini dicentis: *Thesaurizate vobis thesaurū in cælo, etc.* quasi dicat: Et si impij molesti nobis sint, atque aded occidant corpora nostra, hæreditatem tamen nostram non occupabunt, quia cōseruatur ab inuictō custode Deo, eoq; loco quo impij pertingere non possunt, nēpe in caelis. Quod autem in caelis simus regnaturi, doceretiam Paulus 2. ad Corinth. 5. Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem à Deo habemus domum non manufactam, æternam in caelis. Quomodo verò in cælo possint subsistere terrena corpora, contra infideles defendit August. 22. de ciuitate Dei cap. 4. vsque ad cap. 12.

Per resurrectionem Iesu Christi. Refertur potest ad verbum regenerauit, ita vt causa regenerationis nostræ dicatur Christi resurrectio, sicut ait Paulus: Resurrexit propter iustificationem nostram. Libenter autem tribuit scriptura regenerationem nostram resurrectioni Christi, tum quia fides resurrectionis Christi, Christianis propria est: Resurrexistis (ait Paulus) per fidē operationis Dei, qui suscitauit Christum à mortuis. Tum quia spiritus Christi cœpit primum largiter effundi ad nostri inuouationem dum

Rom. 4.
Li. 16. cō
tra Fau-
stū ca. 24
Colof. 1.

dum per resurrectionem & ascensionem glorificatus est Christus, sicut ait Ioannes: Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nōdum erat glorificatus. Denique correspondet nostra regeneratio resurrectioni Christi tanquā exemplari suo exemplū, vt ostendit Paulus ad Roma. 6. & ad Colossenses 2. Potest & istud, per resurrectionem, referri ad spem viuam, quasi dicat: Ideò speramus vitam per Christū, quia videmus ipsum Christū resurrexisse ex mortuis. Per hoc enim quod Christus resurrexit eandem tribuet resurrectionem fidelibus suis, sicut ait Paulus: Si credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, etc.

In vobis. Accipit hoc Beda tanquā dictum pro vobis, siue vt tēpore præstituto reddatur vobis. Videndum est ne forrè illud (in vobis) hæreat cum dictione benedictus, quasi diceret: Deus qui regenerauit nos ad vitam æternam sit benedictus in vobis, qui custodimini per fidem: vt gratias agat de istorum ad quos scribit perseverantia: quomodo & Paulus in omnibus epistolis de pietate suorū discipulorum gratias Deo agit. Facit pro hoc sensu, quod Petrus mutat hic primam personam in secundam, deinceps eos ad quos scribit alloquens. Illa autem locutio benedictus in vobis, similis est illi ad Galathas. In me clarificabant Deum.

Galath. c

Custo-

Colos. 1.

Custodimini per fidem. Fides fundamentum est spiritualis aedificij: ipsa est quae primo datur quae cetera bona impetratur: Ideo recte dicitur nos custodire ac facere ut perseveremus: Et ne quis putet libertatis suae potentia se posse custodiri in bono iam adepto, adiicit Petrus nos custodiri ex Dei potentia: Et significanter dicit non doctrinam Dei vel exhortationem, sed Dei virtutem siue potentiam, quia non solum Deus docet perseverare fideles, sed eos perseverare facit, quod est opus divinae potentiae. Recte verò coniungit illud (per fidem) cum illo (in Dei virtute) quia fides est per quam Dei potentiam necessariam nobis agnoscimus, & per quam eius auxilium flagitamus. Non ob aliud (ait August. in epist. 106. ad Paulinum) meretur homo accipere ampliora, nisi fideliter agnoscendo à quo sibi bona sunt omnia. Obiter autem Petrus hic indicare videtur quosdam fuisse inter hos haeresim seminantes, quibus tamen aurem non praeberint, occulteq; redarguit eos qui iam seduci incipiebant.

In salutem paratam reuelari, &c. Referrí potest ad custodimini, quasi diceret, vos custodimini ad hoc ut saluemini in die iudicij. Potest etiam referri ad fidem, ut sensus sit, Fides qua creditis salutem siue vitam aeternam venturam ea vos custodit, siue servat à malo. Cuius rei fidem etiam Paulus ad Hebræos 11. exigit dicens:

cens: Accedentem ad Deum oportet credere, quod inquirētibus se remunerator sit. Nec est hæc fides diuersa à fide mediatoris qua expectatur Christus venturus ad nos saluandos, secundum quandam inchoationem in hoc tempore, perfecte autem in futuro. Vnde Apostolus ad Hebræos 10. verba Abacuc, Iustus meus ex fide viuit, de fide secundi adventus Christi interpretatur. Et sanè hæc fides futuri iudicij custodit homines in timore & sancta sollicitudine: Hæc animos propter labores & tribulationes deiectos in spem erigit & consolatur: unde frequentissimi fuere Apostoli in proponendo etiã fidelibus iam sanctificatis venturo iudicio. Hæc autem locutio (fides in salutem) Hebraica est sicut ad Rom. 1. dicitur: Fides in fide, hoc est, fides qua creditur Deus fidelis in promissis: Fides qua creditur salus parata reuelari. Sic Hieronymus contra Luciferianos legit: Credo in sanctam Ecclesiam. *Paratam reuelari*, id est, ut reueletur in tempore nouissimo. *In quo exultabitis*, hoc est, exultate: vel proprie pro futuro tempore. In nouissimo enim tempore ineffabiliter exultabunt omnes sancti. *In quo*: Quod dicit (inquit Beda) in quo significat in eo quod tempore nouissimo salus parata reuelabitur ac dignis dabitur. Alij sic: In quo, hoc est, tempore nouissimo. Oecumenius etiam legit, ut sit presentis temporis exultatis; &

vide August. lib. 2. de peccat. orig. cap. 26.

Abac. 2.

Phillip. 4.

Tit. 2.

Iacob 5.

B tis; &

tis, & (in quo) refert ad ea quæ Petrus dixit, Deum dare regenerationem, custodiam per fidem, etc. quoniam (ait) tanta & talia sunt, quæ dantur, nihil absurdi est quod etiam gaudium sequatur eos qui accipiunt.

Modicum nunc, & c. Dupliciter hoc ordinatur ab Oecumenio: Primo, ut significetur exultationem quam habent sancti in hac vita modicam esse præ æterna. Secundo ut (modicum nunc) iungatur cum (contristari) & significetur passionem huius temporis valde esse modicas cõparatione æternæ gloriæ. *Si oportet*, id est, quâuis oportet, vel siquidem, siue quia oportet nunc contristari. Quod verò omnes sanctos oporteat in hoc mûdo cõtristari & cõtribulari frequentissimè inculcat scriptura, nunc dicens: Oportere quotidie abnegare nos ipsos & portare crucem: nunc per multas tribulationes oportere nos intrare in regnum Dei, & omnes qui volunt piè viuere in Christo persecutione passuros: & cohæredes esse Christi, si compatiamur. Quæ scripturæ quomodo sint intelligendæ ostendit August. lib. 18. de ciuitat. Dei cap. 51. & 22. cap. 23. Item epist. 145. *Contristari*, id est, affligi. mentio fit hic de tristitia non quæ deijcit animum, sed quæ naturaliter oritur ex afflictionum molestia. Græcè legitur contristari, atque ita fortè legit noster interpret.

In varijs tentationibus, id est, afflictionibus.

Nam

Nam etsi experimentum sumatur de homine per prospera, longe tamen melius innotescit sibi homo per aduersa, sicut ait Paulus: Patientia probationem operatur. Tunc temporis cum Petrus scriberet præter eas quæ pijs semper communes sunt, variæ erant afflictiones à Iudæis & Gêtilibus qui multis calumnijs Christianam doctrinam, & vitam impetebant: id quod & hæretici tunc ex orientes faciebant.

Vt probatio fidei vestra: Ratione reddit, cur Deus seruos suos hic affligi velit, quia videlicet per afflictiones fides declaratur quam sit fortis: & robustior ac maior fit patientia: quo fit ut & corona futuri sæculi maior sit. *Probatio fidei*, id est, fides vestra probata per patientiam.

Multo preciosior auro quod per ignem probatur, id est, preciosior auro optimo, cuius bonitas exploratur, dū ab igne non consumitur: & merito preciosior: spiritualia enim bona multo sunt corporalibus præstantiora. Vnde & David ait: Super niuem dealbabor. Comparat autem scriptura patientiam fidelium cum auro, ut enim hoc ceteris metallis est pretiosius, ita omni laude digna est patientia. Sicut ergo auri bonitas non videtur dum in ignem mittitur, sed cum ab eo purificatū fuerit nec consumptum: ita sanctorum patientia in ipsis persecutionibus est quidem contemptibilis, sed in die iudicij ostēderur eius dignitas ac meritum. Græci

B 2 legunt,

Rom. 8.

Mat. 10
& 16.

Act. 14.

1. Tim. 3.

Rom. 8.

Rom. 5.

Psal. 50.

legunt; Auro quod perit dum probatur per ignem, & huius sensus est, Fidem constantem multo esse in genere praestantiorem quam sit aurum quod igne absumitur: Nam fides perstat & corroboratur in tentationibus. Aurum verò illud tanquam adulterinum vim ignis non sustinet. Fides roboratur per patientiam aliaque virtutes, quanquam ipsa sit fundamentum omnium virtutum: ut enim robur causa est exercitii, eoque augetur & vnaqueque res propria operatione roboratur: sic & fides ex qua oriuntur omnia bona opera, per eadem augetur ac firmatur, eo quod effectum tunc ac vitam suam habeat: vnde ait Apostolus mitti quibusdam operationem erroris, ut credant mendacio, eo quod dilectionem veritatis non receperunt.

2. Theff. 2

Inueniatur in laudem, id est, cedat vobis in clarissimam laudem, nam tunc coram ipso Deo & omnibus sanctis atque impijs laudabuntur omnes recti corde. *Et honorem*, honor hoc loco retributionem & praemium designat, nam apud homines multi glorificantur, quibus tamen nihil tribuitur: At Deus ijs quos laudabit, aeternam, tribuet vitam & felicitatem. *In reuelatione Iesu Christi*, id est, cum reuelatus & manifestatus fuerit Iesus Christus in die iudicii.

Quem cum non videritis diligitis, &c. Cogitate, ait, quanta erit gloria vestra, quando reuelabitur Iesus Christus. Si enim quem non vidistis nunc

nunc diligitis omnia pro eo sustinere parati: si nunc quando fides Christi stultitia reputatur; & doctores fidei atque fideles persecutionem patiuntur, ipsi Christo non viso fidem omnem adhibetis; proculdubio cum tanquam mercedem laboris & manipulum ex semine reportaueritis salutem animarum vestrarum, ad quam omnis fides & doctrina fidei tedit; tunc exultabitis letitia nobis nunc ineffabili, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor cogitauit: Exultabitis, inquam, letitia glorificata, quia tunc magnificabitur letitia vestra, cum nunc letitia fidelium qua ob spem futurae vitae gaudent, ludibrio habeatur. Animae nostrae nunc non saluantur nisi secundum quaedam inchoationem, quae magis spem verae salutis, quam perfectam salutem praestat. Qua de re vide August. lib. 2. contra Iulianum cap. 8. In animarum salute tanquam principali intelligitur salus corporum. Hunc locum paulò aliter quam habeat noster textus legit B. August. lib. 1. de peccatorum meritis & remis. cap. 27. sic enim habet: Inueniamini, in laudem & honorem Iesu Christi, quem ignorabatis, in quem modo non videntes creditis, quem cum videritis, gaudebitis gaudio inenarrabili, & honorato gaudio percipientes testamentum fidei salutem animarum vestrarum.

Psal. 115.

Matt. 5.

1 Cor. 2.

Iuxta editionem Louaniensem.

De qua salute. Quia de animae salute mentio-
B 3 nem fe-

nem fecerat quæ res noua erat & auribus eorum ad quos scribit insolita, prophetas in medium adducit. Prædictio enim prophetarum maximè fidem confirmat, cum ea quæ nunc videmus completa, ante multa tempora prophetata fuisse agnoscimus. De quo vide Aug. lib. 12. & 13. contra Faustum. Certè cogitatio ardentissimi desiderij prophetarum ingratarum torporem nostrum excutit. *Exquisierunt*, id est, magno desiderio, multisque precibus cupuerunt nosse, quæ ad hanc salutem animarum pertinent. *Propheta*, qui prophetauerunt de futura in vobis gratia, siue qui prædixerunt vocationem gentium ad gratiam Christi, quam in vobis ipsis nunc cernitis impleri. Frequentissimi autem sunt omnes prophetae in prædicanda hac gentium conuersione.

Scrutantes vel in quod vel quale tempus. Declarat quid exquisierint nosse de salute animarum, hoc nempe, quo articulo temporis, quali item tempore, siue quis futurus esset rerum status, quando auctor salutis post passionem primum se glorificans, Deinde in alijs inciperet hanc salutem operari. Cupuerunt igitur scire quo anno Christus vêturus esset & resurrecturus: Itè quomodo se tunc habituræ essent res Iudæorum. Idque à spiritu Christi qui in eis erat & prænuntiabat per eos Christum multa passurum & postea glorificandû resurrectione, & ascensione,

fione, & Spiritus sancti per totum orbem effusione. Desiderasse autem prophetas scire de Christo, imò coram videre Christi aduentum & resurrectionem, patet ex euangelio vbi dominus dicit prophetas valde desiderasse videre & audire quæ Apostoli viderunt & audierunt. Et Gabriel Daniele virum desideriorum, ob hoc appellat cum valde oraret pro Christi aduentu: sicut David, Esaias, & alij Prophetae fecerunt. Vnde & Abacuc dicit: Super custodiam meam stabo, vt videam quid dicatur mihi. Non est autem putandum Prophetas curiosè ductos scire cupisse quo articulo temporis venturus Christus esset, sed magno eius amore ac desiderio cupiebant eum suo tempore venire atque cognoscere qui posset deprehendi humilis Christi aduentus. Metuebant enim ne (sicut reuera contigit) propter Christi humilitatem futurus esset multis ignotus.

Significaret in eis spiritus Christi, id est, ille spiritus Christi qui erat in eis. Erat autem spiritus Christi in Prophetis, non solum per gratiam prophetiæ, sed etiam iustificante. Vnde eos pater Baptistæ sanctos vocat. Et pulchrè dicit spiritus Christi, quia ab æterno ex Christo procedit Spiritus sanctus, licet Christus ante incarnationem non fuit Christus. Quod verò Prophetæ per Spiritum Christi potissimum præ-

B 4 dixerint

Act. 26. dixerint Christum primum passurū, & postea glorificandum, nō solum hic Petrus, sed & dominus Luc. vlr. & Paulus ad Agrippam & saepe alibi scriptura testatur. Vide Bedam in illud Luc. vlt. Incipiens à Moyse & Prophetis omnibus, etc. *Posteriores glorias.* Gloria Christi secundum humanam naturam fuit in resurrectione & ascensione, ex qua sequitur tertia glorificatio, dum per Spiritum sanctum effusum in hoc mundo glorificatur. Loquitur hic de ea gloria Petrus, de qua & Ioānes dum dicit: Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Non autem de illa quā habiturus est Christus in die iudicij: Nam de tempore secundi aduentus Christi nec Prophetæ, nec Apostoli instructi fuerūt, vt scirēt exactè diem & horam vel annum, sicut ex scripturis docet Aug. epist. 80. ad Esichium.

Ioan. 7.

Quibus reuelatum est. Quibus potest referri ad (posteriores glorias) & tunc est ablatiui casus, & sic videtur intellexisse Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, quem transtulit Hierony. Ille enim legit (in quibus) Similiter illud (ministrabant) potest intelligi neutraliter pro vtilia erāt vel vsui erant, commoda erant, atque tūc (ea) est nominatiui casus. Potest (quibus) etiam esse datiu casus, & tunc refertur ad (Prophetas.) Similiter (ministrabāt) accipi potest actiuè, ac ita (ea) est accusatiui casus. Sēsus ergo est: Cum Prophe-

Prophetæ vehementer desiderarent à domino Deo nosse tempus passionis & glorificationis Christi, reuelatum est eis quod nō sibi, sed vobis ipsis prophetæ ministrabant, prænuntiādo videlicet & scribendo ea quæ nunc sunt annuntiata vobis, tanquam completa. Similis locus est in 1. epist. ad Corinth. cap. 10. vbi dicit Paulus omnia in figuris contigisse Iudæis, sed scripta esse propter nos in quos fines seculorum deuenerūt. Certum est omnes iustos veteris testamenti, siue qui fuerunt ante legem, siue qui fuerunt tempore legis non esse iustificatos nisi per virtutem passionis & resurrectionis Christi venturi, sicut Act. 4. & 15. docet Petrus, & post eum August. lib. 2. de peccato originali cap. 24. & sequētibus. Illud igitur, non sibi metipsis, sed vobis, non simpliciter intelligendum est, quasi passio Christi & resurrectio non profuisset prophetis: sed vt sensus sit, quemadmodum rectè interpretatur Beda, Non suis temporibus, sed vestro qui in fine seculorum aduenistis manifestata est Dei iustitia, siue vtilis facta est Christi passio & resurrectio, prædicta à lege & Prophetis, sicut ait Paulus: Nunc autem iustitia Dei manifestata Rom. 3. est, testificata à lege & Prophetis. Et Petrus Act. 3. Moyses & omnes Prophetæ à Samuele & deinceps annuntiauerūt dies istos: ira vt illud (sibi metipsis) sit idem atque si diceret suo tempo-

tempore atque suis diebus : quod etiam ex eo patet, quod non hoc inquiserint Prophetæ, vtrum passio Christi sibiipsis esset profutura, sed quo tempore futura esset. Similis locutio est Ioan. 11. Abierunt, ait, discipuli ad semetipsos, id est, domum suam. Nec hic negatur quin Prophetæ suis temporibus quibusdam profuerint prænuntiando Christum passurum, sed ij tam pauci fuerunt comparatione eorum qui per Christi passionem iam factam saluatur, vt pro nullis reputentur. Nunc enim multo copiosior effusa est gratia in orbem, quia nunc in omnes gentes sine vlllo discrimine apertissimè annuntiatur euangelium & dominus cooperatur verbo gratiæ suæ per fidem & cõuersionem audientium: Nunc promissiones perpetuæ protectionis habet Ecclesia in Cathedra Petri: nunc largissimæ gratiæ, in paucissimis, facillimis, & efficacissimis sacramētis : nunc statim à morte cœlestia regna conscendere licet: sicut ait Beda in hunc locum. Hac autem reuelatione qua indicauit Deus Prophetis, quod non temporibus eorum, sed longè postea venturus esset Christus, reuelatū est eis quod præcipuum erat quantum ad ipsos spectabat : cupiebant enim videre tempus gratiæ, atque hoc explicat Petrus, nihilominus propter nos etiã reuelatum est eis quo articulo temporis venturus esset Christus. Item cuiusmodi tūc esset

status

status rerum, vt patet Danielis 9. Item Genesis 49. Crebri sunt autem Prophetæ in prædicando quod hæc gratia veniet post sua tēpora in nouissimis diebus.

Quæ nunc annuntiata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis. Subindicare videtur Apostolus se non fuisse eorum euangelistam: Dixisset enim, vt apparet, per nos qui euangelizauimus vobis. Euangelizauerunt, hoc est, lætissimum nuntium de Saluatoris aduentu, passione, resurrectione, & salute vestra per ea obrinenda attulerunt. *Spiritu sancto misso de cœlo*, id est, per Spiritum sanctum, qui cum antea ferè in solis angelis habitaret, atq; in cœlo tantū gloriã suã ostenderet, per Christum sedentem ad dexteram Patris, die Pêthecostes in cordibus hominum quorundam impiorum habitare cœpit; & reuelare gloriã suã, dum Christi discipulos ad prædicandum euangelium instigare Act. 1. cœpit, docens eos omnia idiomatica gentium, & miraculorum gloriã illustrans, atq; ad eorum prædicationem gentes conuertens. Hoc vno verbo ostendit Petrus quanti debeant facere Euangelistas suos: quamuis enim videantur contemptibiles, à Spiritu sancto tamen auctoritatem habet. Ostendit etiam quis miserit ad euangelizandum Apostolos, cum nunquam antea huiusmodi prædicationes apud Gentiles essent auditæ. Antè enim Spiritus sanctus nondum

nondum descenderat in terrā, sicuti nunc missus est de cœlo.

In quem desiderant angeli prospicere. In quā (sic legunt Græci) scilicet nunc annuntiata vobis desiderant, id est, magno desiderio anhelant, vt intelligāt mysteria redemptionis generis humani, vt compleri videant quæ à Prophetis prædicta sunt. Vnde Apostolus ad Ephes. 3. Vt innotescat, inquit, principatibus & potestatibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Vnde angeli primi nuncij fuere mysteriorum redemptionis, vt patet in Prophetis, qui angelico ministerio didicere mysteria Christi. Ipsi enim Christum concipiendum, natum, resurrexisse, in cœlum ascendisse, venturum ad iudicandum viuos & mortuos. Ipsum etiam ad gratiam suam vocare Gentiles primi nūtiauerunt: Ipsi in principio redemptionis primi gratias egerunt, dicentes: Gloria in excelsis Deo. Videtur autē Petrus hoc loco respicere & alludere ad 25. c. Exo. vbi iubet dominus Moyſi fabricare domino Cherubin, quæ perpetuò intueantur propitiatoriū, significās angelos semper intueri Christum propitiatorem nostrum tanquam Deum suum, semperq; desiderare vt propitiationē nostrī perficiat: quod etiā designatur apud Esa. per duo Seraphin inuētia dominū Christū, & laudātia eius diuinitatē, atq; gratias agētia quod omnis terra implēda esset gloria

Dan. 9.
Matth. 1.
Mar. 16.
Act. 1.
& 10.

Lnc. 2.

Esa. 6.

gloria & misericordia eius. De quibus duobus locis scripturæ. Vide Cyrillum de incarnatione vnigeniti cap. 23. Similia habes in Psal. 23. & Esa. 63. vbi angeli Christum ascendentem in cœlum maximo desiderio intueri desiderant. Latini libri habent (in quem) & sic legit Gregorius lib. 8. Moralium ca. 38. & Beda in commentarijs huius loci, qui dupliciter exponit illud (in quē.) Primo vt referatur ad Christum, in quem angeli etiam secūdam humanam naturam prospicere gaudent, quem nostri redemptionem perficere cupiunt. Secūdū hanc interpretationem siue legas (quæ) siue (quem) idem est sensus. Secundo vt ad Spiritum sanctum pertineat, quem angeli summa semper cum voluptate intuentur. Iuxta hanc interpretationem, amplificatur hic gratia dei, quod Spiritum sanctum verum Deum, summūq; bonum in mūdum miserit. Epiphanius in hæresi Pneumatomachorum. Est, inquit, Spiritus sanctus vnicus, qui ab omnibus adoratur, & ab omnibus creaturis ac facturis desideratur. Sed incertum an ad hūc locum respiciat. Non incommodè tamen ad Spiritum sanctum hic locus Petri referetur. Nam tribuitur ei in scripturis dilectio, gubernatio, & consummatio nostri.

Propter quod, & c. Hactenus explicuit Petrus, quanta Christianis præstita sit gratia: Nunc ex eiusdem

eiufdem consideratione hortatur eos ad piam sollicitudinem. Quia igitur, inquit per fidem in salutem custodimini, & ineffabile gaudium obrinebitis salutemque animarum, quæ tantopere est à prophetis qui hæc amabilia vobis ministrarunt desiderata, quæ sancti etiam angeli admiratur: agite, vt quod maior vobis promissa est gratia, eò diligentius vos componatis, vt eam accipere mereamini.

Succincti lumbos mentis vestra. Hieronymus lib. 1. contra Iouinian. Gregor. in homil. illius Euangelij, Sint lumbi vestri præcincti. Et Beda hoc loco intelligunt præcipi castitatem: quæ expositio ex sequentibus probabilior apparebit. Succingit autem lumbos mentis, qui hanc etiam à cogitatione, scilicet impura restringit; vt ait hoc loco Beda.

Sobrii perfectè. Oecumenius iungit aduerbium (perfectè) cum (sobrii.) Cõsidera, inquit, quod non simpliciter dixit, sobrii, sed addidit, Perfectè, quasi lex tenuem ac introductoriam sobrietatem præbuerit. Alij iungunt (perfectè) cum (sperate) vt indicetur castitas & sobrietas augere spem & perseverantem efficere. Rectissime verò coniunxit sobrietatem cum castitate, eo quod sobrietas non solum fit amabilis propter se, sicut reliquæ virtutes, sed etiã mater fit castitatis. *Sperate in eam quæ offertur vobis gratiam,* id est, sperate in vitam æternam, quæ vobis

vobis nunc vltro offertur in die iudicij exhibenda. Cur autem vita æterna appellatur gratia dictum est in Tract. 2. de Oratione Dominica, quia videlicet remissio peccatorum & sancta opera, quibus vita æterna redditur, gratia sunt. Hieronymus contra Iouinianum legit quæ deferenda est vobis. *Quasi filij obedientie*, id est, Sperate tanquam obediētes filij. Spem enim gerit bona conscientia, sicut mala conscientia in desperatione est posita. *Non configurati*, id est, non accommodantes vos ipsos pristinis desiderijs, quibus olim cum cæci essetis, adhuc & veritatis expertes seruebatis.

Sed secundum eam qui vocauit vos, id est, ad imitationem eius qui vocauit vos: hoc est, longè à se positos atq; ad verba eius planè surdos magno misericordiæ suæ clamore fugitiuos ad se gratis adduxit. *Sanctum*, id est, sicut Deus qui vos ad gratiam suã adduxit totus est sanctus, sic & vos in omni conuersatione vestra sancti estote. Sanctitas, ait Dionysius cap. 12. de diuinis nominib. est omni scelere libera perfectaq; & penitus incoinquinata mūditiã. Et Basilius cap. 9. de Spiritu sancto, dicit eum vocari sanctum, quia est ab omni materia purus & incompositus. Et Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 25. Sanctū est, inquit, quod à mundi sordibus longè abest. Quælibet verò res ex permixtione inferioris atque peioris sordida fit: mūda verò ex con-

Aug. in
præfat.
Plal 31.

ex coniunctione cum meliori. Inde fit, vt sanctum dicatur quod segregatur à communibus rebus, & soli cultui Dei applicatur: vt contra immunda vocantur communia. Hinc sanctificari dicitur, quicquid offertur, sicut ait Cyrillus lib. citato cap. 29. Similiter interpretatur lib. 11. in Leuiticum, vbi dicitur: Sancti estote quia ego sanctus sum. Sicut, inquit, ego segregatus sum & longe separatus ab omnibus quæ adorantur siue coluntur, siue in terris, siue in cælis, & sicut ego excedo omnem creaturam, & ab vniuersis quæ à me facta sunt segregor: ita & vos segregati estote ab omnibus qui non sunt sancti & Deo dicati. Segregari autem dicimur non locis, sed actibus, non regionibus, sed conuersationibus. Sanè iuxta iam dictos doctores maximè inculcat istud Moyses, Sancti estote, etc. vbi agit de his quæ immunda sunt. Item vbi cupit dominus seruos suos distinctam conuersationem habere à cæteris gètib: aut vbi sacerdotem vult esse segregatum à vulgo, vt Leuit. 11. & Deute. 14. vbi agit de non vescendis carnibus immundis. Leuit. quoq; 19. postquam præcedenti cap. narrauit immundos coitus gentium mandat, Sancti estote, etc. Capite quoque 20. postquam prohibuit Magos consulere, quia & hoc fornicatio vocatur in scriptura, idem inculcat. Et infra interdictis multis incestis connubijs: Eritis, inquit, mihi sancti

Leuit. 20

sancti, quia sanctus sum ego dominus, & separavi vos à cæteris populis vt essetis mei. Capite quoq; 21. Sacerdos, inquit sit sanctus, dum non permittit ei vilem ducere vxorem. Certè in cibis sumendis, & commixtione carnali immunditiã sæpè cõcurrere etiam vulgò notum est: & de sanctitate huiusmodi immunditiæ opposita præcipuè hic agere videtur Petrus, sicut ibi, Succincti lumbos mentis vestræ, sobrii non configurantes vos, etc. vbi idè significat quod ca. 4. cum dicit, Sufficit præteritum tempus, etc. Et cap. 1. 2. epist. Efficiamini consortes diuinæ naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. In hoc autem præcepto, Sancti estote, præcipi nõ tantum sanctitatem, sed eius etiam acquirendæ modum intelligit Leo de ieiunio 7. mensis. Sancti estote, etc. hoc est, inquit, me diligite, & ab his quæ mihi displicet abstinere: facite quod amo, amate quod facio, & cū videretur difficile esse quod iubeo, ad iubentem recurrite, vt vnde datur præceptum, præstetur auxilium: non negabo opem, qui tribui voluntatem.

Et si patrem inuocatis, &c. id est, & quia patrem inuocatis dicendo, Pater noster qui es in cælis. Eum qui sine acceptione personarum indicat, hoc est, vt ait Beda, non vt pater carnalis qui filijs peccantibus indulgētius parcere quam famulis consuevit. Deus enim tāquam iustus iudex

C etiam

Serm. 8.

Matt. 8. etiam eos qui quōdam fuerunt filij regni eiecit in tenebras exteriores. *In timore*, Ne videlicet per desidiam & negligentiam tanto patre exstatis indigni, & dum tempore praesentis incolatus securi estis ad promissam patriae beatitudinem peruenire non possitis.

Scientes quod non corruptibilibus, &c. Quanto maius est precium quo redempti estis à corruptione vitæ carnalis, tanto amplius timere debetis, ne fortè ad corruptelam vitiōrum reuertendo animum vestri redemptoris offendatis. Hæc Beda. Oecumenius quoque in hunc locum, Timor, inquit, perfectos sanctos semper comitatur, ne quid ipsis desit eorum quæ decet habere perfectos. Quod autem iustum Dei iudicium iudicantis secundum vniuscuiusque opus, sine vlla personarum acceptione, merito timoris nobis sit causa, omnibus manifestum est, vt ait

Psal. 118. Propheta: A iudicijs tui timui. Similiter manifestum est quod merito nobis timorem incutiat tempus nostri incolatus, siue quod donec hic viuimus peregrini sumus, extra patriam nostram agentes in corpore mortis huius, vbi

Iob 5. tota vita tentatio est, & militia propter innumeros hostes & tentationes: sed timoris nobis causam esse debere, quod Deus sit pater noster quodq; redempti simus sanguine Christi, non perinde est manifestum: Hæc enim magis spem augere, quam timorem iucutere videntur.

Quo-

Quomodo docet nos igitur Petrus ex his concipere timorem? quia nimirum quanto maius est beneficium, tanto magis supplicium manet ingratos: Cui enim multum datum est, vt ait **Luc. 12.** Christus) multum quaeretur ab eo. Sic Apostolus Paulus docet Philippenses cum metu & timore salutem suam operari, quia Deus est qui gratia sua in eis operatur velle & perficere. **Hebr. 10.** Hebræos quoque docet ex magna gratia pro Christi praestita magis esse sollicitos, ne fortè sanguine testamenti pollutum ducant, & spiritui gratiae contumeliam faciant. Mira sane Apostolorum & posteriorum doctorum ratiocinatio, qui inde colligunt nos debere timere, vnde hodie ab hæreticis certitudo veniæ & securitas æternæ salutis statuitur.

Redempti estis: Redimere proprie est dato pretio à seruitute in pristinam libertatem restituere, quod Galli vocant *Ransoen*. Vt igitur recte intelligatur redemptio per Christum facta, notandum conditos nos primum fuisse liberos, siue quod idem est, Deo seruientes & propria sponte subduxisse nos Dei seruituti, nostramque deseruisse libertatem, sanctisque seruos peccati, eoque iuste à Deo derelictos sub potestate principis peccatorum, qui nos captiuos detinuit ad suam voluntatem, & simili cum eo poenæ iuste addictos. Tripliciter igitur incurrimus seruitutem peccati diaboli, & mortis. Dicimur ergo redimi ab iniquitate, de manu

C 2 inim-

inimici & de interitu. Quia verò Deus est à quo recessimus, & cuius cum liberi essemus, quondam serui fuimus, idè Deo redimi dicimur: quia autem dominus noster est, idè & ipse soluit pretium nostrę libertatis, sicut princeps redimit suum vasallum. Hoc autem pretium sanguis est Christi siue eius passio: Exigit enim iustitia vt sine sufficienti pœna non remittatur peccatū. Quia verò Deus est qui ius habet nos puniendi, idè ipsi soluitur hoc pretium. At diabolus qui mala voluntate executor est voluntatē iusti iudicis dignus est amittere potestatem puniendi, maximè quādo etiam inuocantem Christum cum nocentibus occidit. Explicat ergo hoc loco Petrus & pretium quo redēpti sumus, & seruitutem à qua redempti sumus: Erat autem ea peccati seruitus, quam Petrus vocat vanam conuersationem, hoc est, quæ nihil sinceræ & solidæ felicitatis adferebat, quantumuis cecis hominibus multa promittere videretur: imò noxia erat & perducēs ad perpetuam miseriam: cum enim vanā vocat, minus dicit & plus intelligit. Hęc conuersatio erat vita secundum carnem, vita secundum hominem veterem quę consistit in operibus carnis, de quibus ad Galat. 5. Hęc dicitur, *Paterna traditionis*: quia à patribus & auis gentilium longa serie diligentissimè fuerat obseruata & filijs tradita tanquam bona & hone-

honestā per manus tradita. Idcirco autem, paternæ traditionis meminit hic Petrus, vt amplificet beneficium redemptoris. Difficilimum est enim ea dānare esse mala, ac reijcere quibus à teneris assueuimus, quæque ab auis & atavis accepta religiosè semper hactenus obseruauimus. A varia conuersatione redempti sunt sancti, dū eis per sanguinē Christi omnis reatus veteris vitæ remissus est, dumq; per eundem sanguinem vincunt serpētem antiquum, vt amplius non conuerterentur secundum carnē, nec concupiscentijs suis obediant.

Pretioso sanguine, quia Dei & hominis. *Iesū Christi quasi agni*: Qui merito comparatur agno propter innocētiam, quod explicat Petrus, dum adijcit: Immaculati & incōtaminati. Immaculatus dicitur Christus, quia sine concupiscentia conceptus, sine omni macula peccati, & concupiscentiæ natus fuit: Incontaminatus, quia in vita sua nullo peccato est sordidatus. Adam factus est immaculatus: Similiter & Sathanas: sed propria volūtate sunt postea cōtaminati. Alludit autem Petrus ad agnum Paschalem, per cuius sanguinē & esum Israëlitę de Ægyptiaca seruitute & manu Pharaonis, Exod. 12. & interitu angeli percipientis sunt redempti. Frequentissimè autem scriptura tam veteris quam noui testamenti Christum agno cōparat eo quod is designet Christi hominis pro-

prietates, nempe innocentiam atq; puritatem.
 Item patientiam eius qua nos redemit, vti ait
 Esaías: Sicut agnus coram tondéte se sine vo-
 ce, etc. Hircus auté dicitur Christus non prop-
 ter conditionem propriae personæ, sed propter
 fœtorem peccatorum nostrorû, quæ ipse por-
 tauit, non autem perpetravit. Vnde in lege
 Moysi, & in leprosi mundatione, & parientis
 purificatione offerébatur agnus: Ité quotidie
 mane & vesperi & solennioribus festis plures
 semper agni quam cæteræ pecudes offereban-
 tur. Et in agno Paschali valde clarè designatur
 Christi passio, effectus passionis, & præcipuum
 eius sacramentum. Ex quibus patet cur Esaías
 & Hieremias, Petrus, Paulus, & Ioânes ex re-
 liquis figuris veteris testamenti libentissimè
 agnum assumant, dum de Christo loquuntur.

Præcogniti agni, id est, præordinati, prædecre-
 ti, prædestinati. *Manifestati*, per mysterium in-
 carnationis & euangelij prædicationem. *No-
 uissimis temporibus*, ijs, post quæ non aliud restat
 tempus, in quo conducantur operarij ad labo-
 randum, siue post quæ nullum restat tempus
 acceptius, seu maioris gratiæ accipiendæ, aut
 salutis promerendæ. Tempus enim quod se-
 quitur erit quibusdam nox, in qua nullus po-
 terit operari, quibusdam dies requiei, vbi non
 erit necesse operari. Hoc tempus est nouissi-
 mum, quia nullum præter istud aliud est, cui
 priora

Esa 53.

Leuit. 14

Ibid 12.

Ioan. 9.

priora Prophetarum tēpora subseruiant, vnde
 Apostolus: Scripra sunt, inquit, ad correptionē
 nostram, in quos fines seculorum deuenerunt. 1. Cor. 10
 Et sanè Christus ipse alios nullos fidei funda-
 tores post Apostolos expectandos docet, sed
 tantum pseudochristos & pseudoprophetas.
 Sumpsit autem Petrus hanc locutionem, qua
 vocat tempus gratiæ reuelatę, nouissimos dies
 ex Ioële, Michea, atque Esaia. Vide August.
 epist. 80. ad Esichiiū. Aliter auté accepit Chri-
 stus Ioan. 6. quando dixit: Resuscitabo eum in
 nouissimo die.

Propter vos. Hinc ait Petrus, Manifestum est
 quod vobis venerit Christus, & propter vos
 manifestatus, quia hiç est affectus serui fidelis
 beneficia domini sui, quæ communiter omni-
 bus data sunt, quasi sibi propriè præstita æsti-
 mare. Sic enim & Apostolus tanquam de se
 solo loquens ad Galat. scribit: Christus dilexit
 me & tradidit semetipsum pro me: non quasi
 extenuans amplissimum & per orbem terrarum
 diffusum Christi beneficium, sed quia præ
 cæteris omnibus se solū iudicaret obnoxium.
 Quid enim interest, si & in alios beneficus fue-
 rit, cum quæ tibi sunt præstita, ita integra sint
 & perfecta quasi nihil in cæteros inde foret
 collatū: vnde August. lib. 3. confes. cap. 2. O Tu
 bone, inquit, omnipotens qui sic curas vnum-
 quemque nostrum tanquam solum cures, &

Ioel. 2.
Mich. 4.
Esa. 3.
& 30.Chryso.
lib. 2.
de con-
punct.
cordis.
Gal. 2.

hic omnes tanquam singulos. *Qui per ipsum fideles estis*, id est, creditis siue credidistis Deo, per ipsum scilicet Christum. Similiter loquitur Petrus Act. 3. Fides quæ per eum, scilicet Christum, est dedit sanitatem istam. Et nemini dubium est quin fides sit per Christum ut Deus est: sed an per eum ut homo est, siue an ipse nobis meruerit fidem quidam dubitant. Hoc vero loco Dionysius Carthusiensis nihil dubitat asserere quicquid virtutis & gratiæ à domino nobis confertur per Christi passionem ac meritum ipsius donari. Cuius sententia etiam ab August. docetur lib. 1. de bono perseuer. cap. 7. epist. ad Sixtum 105. & ad Vitalem. Item lib. 1. de prædest. sanctorum cap: 17. & 18. vbi etiam de fide intelligit locum Apost. ad Ephes. 1. Benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo. Et sanè cum vetus homo noster totus sit crucifixus cū Christo, qui omnia peccata tulit, & omnia opera diaboli dissoluit, & qui sunt Christi, carnē suam cum omnibus vitijs & concupiscentijs crucifigant, etiam infidelitas nostra cum Christo est crucifixa ab eo ablata & abolita, & nos virtute crucis eam vincimus. Crux (ait Leo s̄erm. 8. de passione domini) fons omniū benedictionum est, causa gratiarū: vbi etiam de fide loquitur. Et Apost. 2. ad Timoth. 1. etiam vocationem nostram gratiæ Christi tribuit. Et manifestè

Christus

Gal. 2.
Ibid. 5.

Christus oravit Ioan. 17. vt mundus crederet, sicut & nos in Oratione Dominica iubemur orare pro infidelibus vt credat. Deus pacis (ait Cyprianus in tract. de oratione Dominica) & concordie mater sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Vide Regulam August. cap. 26. & 27. lib. 1. de pecca. meritis & remitt. de his quæ per Christum adepti sumus.

Et dedit ei, secundum humanam naturam. *Gloriam*, id est, manifestauit quod ipse homo Christus esset verus Deus, & quod regnaret super omnem creaturam ad dexteram Patris, sicut Christus orabat Patrem in passione: *Glorifica me claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.* Hęc gloria data est in ascensione & missione Spiritus sancti de cœlo. Ioan. 17.

Vt fides vestra esset in Deo. Hoc multis modis cohærere potest cum præcedentibus. Primò, vt sit sensus: Ideò suscitauit Deus Christum & glorificauit eum, vt vos crederetis sanctos similiter esse suscitandos & glorificandos, & speraretis vos ipsos etiam gloriose resurrecturos. Secundò, hic sensus esse potest: Deus glorificauit Christum, vt ex ipso haberetis fidē & spem in Deum, sicut Act. 5. dicitur: Christus dextera Dei exaltatus ad dandam pœnitentiam Israël & remissionem peccatorum: Non enim decebat vt Spiritus sanctus daretur, antequam Ioan. 7.
Iesus

Iesus glorificaretur. Denique & hic potest esse sensus: Ideo Deus pater Christo gloriam dedit diuinitatis seu mundo ostendit, quod Christus sit verus Deus, vt dum creditis & speratis in Christo non in aliquo mero homine, sed in Deo sit fides & spes vestra. Nisi enim Christus verus esset Deus, iuxta Prophetā Hieremiam, maledicti essent quotquot in Christū sperant.

Hiere. 17

Animas vestras castificantes. Hieron. lib. 1. contra Iouinia. sensum magis quam verba exprimens, sic legit: vt castificemus animas nostras, siue, castificeris animas, vestras in obedientia veritatis: hoc est, vt per fidem qua creditis & obeditis veritati, animas vestras purificeris. Vide eundem in 17. cap. Hiere. Et Cyrillū lib. de recta fide. ad reginas. Vt autem noster textus clarior fiat, intelligendum est Petrum hic redire ad exhortationem sanctæ conuersationis: nam totum illud (Scientes quod corruptibilibus) vsq; ad illud (animas vestras) pertinet ad explicationem beneficii redemptionis. Si ergo lector totum id mente eximat, ac tanquam parenthesi inclusum, intelligat totus locus clarior euadet. Prosequitur ergo nunc cuiusmodi eorum esse quotidianum debeat studium, videlicet purificandi, magis atque magis animas suas. Neque enim renatorum animæ sunt, statim omnino puræ, siue ab omni verustate liberæ: sicut pulchrè docet Augustinus lib.

nus lib. 2. de peccatorum merit. & remis. ca. 7. et alijs locis.

In obedientia charitatis. Explicat quomodo animæ purificentur, libenter videlicet et ex eius dilectione Deo obediendo. Nam sine charitate et dilectione legis Dei, non est aliquod verè sanctum ac purum opus, què admodum latius in Decalogo explicuimus. Greci legunt hic obediendo veritati per spiritum. *Ex fraternitatis amore.* Quoniam supra dixerat, Patrem inuocatis Deum, præcipit vt vehementer inuicem diligamus amore verè fraterno.

Cap. 43.
& 43.

Simplici, id est, non simulato, hæc enim charitas non minus est puritas animæ nostræ, quā Dei dilectio. *Renati.* Ostendit ex qua nascitur fratres simus, dicēs: Estis omnes fratres ex regeneratione quæ non est similis carnali perituræ & quæ mortem semper adiunctam habet. Incorruptibilis est, hoc est, ducit ad æternitatem & incorruptionem. Similis est locus Ioan. 1. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, etc. Hieronymus contra Iouinianum legit sic: non ex coitu corruptibili renati, sed ex incorruptione.

Per verbum Dei viui. Renati, inquam, per verbum Dei viui & permanētis in æternum tanquam per semen incorruptibile. Semen enim est verbum Dei, siue potius fides verbi atque conuersio: vt August. lib. 2. de pecca. merit. & remis.

Luc 8.

remiss. cap. 8. explicat: Renascimur autem per verbum credendo euāgelio, quod Deus viuus & æternus ita firmat ac stabilit, vt eius promissa nunquam sint irrita aut caduca, sed verissima & tribuentia æternitatem. Quomodo verò fide euāgelij renascamur, explicatum est in Symbolo.

Quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Sententia hæc non tam euangelium, quam philosophia est, quam etiam Plato & Aristo. intellexissent. Reuera enim si quis fragilitatem carnis aspiciat; & quod per horarum momenta crescimus atque decrescimus, nec in eodem manemus statu, ipsumque quod loquimur, dictamus & scribimus, de vitæ nostræ parte præteruolat, non dubitabit carnem fœnum dicere, & gloriam eius quasi floré fœni, siue prata camporum. Qui dudum infans, subito puer, qui puer repente iuuenis: & vsq; ad senectutem per spacia mutatur incerta: & ante se senem intelligit, quam iuuenem nō esse se miretur. Pulchra mulier quæ adolescentulorum post se greges trahebat, arata frôte contrahitur, & quæ prius amori, postea fastidio est. Quod & egregius apud Græcos scribit Orator: Speciem corporis aut tēpore deficere, aut languore consumi. Sed quorsum hoc loco, siue apud Esaiā adducitur hæc de humanæ naturæ fragilitate philosophia? Locutus fuerat Esaias de ijs

Hieroni.
in 40,
cap. Esai.

de ijs bonis quæ per Christum habemus: & Petrus renatos nos dixerat non ex semine corruptibili, siue carnali. Adducitur ergo ab eis hæc sententia, vt omnes intelligerent nō posse suis se viribus ad euāgelica hæc bona aspirare: vtque agnoscerent ex natiuitate carnali nihil se præter fœnum siue caducum, & inutile ad æternitatem habere quantum videantur florida & speciosa quæ ex natura corrupta præstantur: quia cum spiritus domini floruerit, siue ira Dei in die iudicij exarserit, non apparebunt amplius speciosa. Vt autem intelligeretur iustos posse nos & immortales fieri, subiicit Propheta & Petrus.

psal. 2.
& 17.

Verbum autem domini manet in æternum, hoc est, Euangelium, siue prædicatio Christi crucifixi & resurgentis pro nostra salute efficax est vt credentibus tribuat æternitatem.

Hoc est autem verbum, &c. Verbum de quo loquitur Esaias, est euangelium. *Quod euangelizatum est vobis,* accipere videlicet à Deo & remissionem peccatorum & bona opera, ac proinde & vitam æternā, quotquot eum per Christum inuocant. Venerabilis Beda putat nomine feminis incorruptibilis, nō verbum permanens in æternum (quomodo nos intelleximus) sed ipsum baptismū intelligi. Sicut, inquit, incorruptibile est pretium dominicæ passionis, quo redempti sumus, ita etiam incorruptibile est sacra-

sacramētum fontis sacri quo renascimur: quæ ita sibi inuicem connectuntur, vt vnum nobis sine altero salutem conferre nequeat: quia nimirum dominus nos ita tempore incarnationis suæ sacro sanguine suo simul omnes redemit, vt nos quoque nostro tempore viritum per regenerationem baptismi ad gloriam eiusdem redemptionis (sic enim hic locus est restituendus) peruenire debeamus. Vocat autem baptismum incorruptibilem, quia præstat incorruptionem, sicut & verbum vocatur æternum, vt August. tractatu. 60. in Ioan. dicit in ipso verbo, aliud est sonus transiens, aliud virtus permanens: sic aliud est lotio baptismi transiens, aliud virtus manens.

IN CAPVT SECVNDVM.

Deponentes igitur, &c. Quoniã Deũ Patrem inuocatis, redempti sanguine Christi, & renati Deo per verbum incorruptibile, ideoque fratres effecti, decet vos non solũ impuritatem relinquere (vt iam admonui) sanctitati cœlestis patris contrariam: verum etiam ea quæ cum fraterna pugnant dilectione, vt sunt malitia, dolus, etc. Decet vos recens renatos lac verbi Dei concupiscere. Simili ordine Paulus ad Ephes. 4. ad Colossen. 3. & 1. ad Thessalonicẽ. 4. dehortatur primum à for-
dibus

dibus libidinum, deinde ab iniuria proximi: Ex gula enim & libidine oriuntur ferè, quæ sunt contra proximum iniuriæ. *Omni malitiam:* Malitia est malignitas quæ in tergiuersatione & calliditate sentitur, vt ait Hierony. in ca. 4. ad Ephes. *Sicut modo geniti infantes, &c.* Beda notam similitudinis refert & ad præcedentia, Deponentes, etc. & ad sequentia, lac concupiscite, quasi dicat Petrus: Quia nuper renati estis, tales modo estote per studium bonæ conuersationis, quales sunt recenter editi infantes per naturam innoxie ætatis, ignari videlicet malitiæ, inuidiæ, doli, & similibus. Et sicut hi lac maternum naturaliter desiderat, vt ad salutem crescere atque ad panem comedendũ peruenire valeant, ita vos simplicia fidei rudimenta primo de ecclesiæ matris vberibus quærite, hoc est, de vtriusque testamenti doctoribus, qui diuina eloquia vel scripsere, vel etiam viua voce vobis prædicant vt bene discendo perueniatis ad refectionem panis viui qui de cœlo descendit, hoc est, per sacramenta dominicæ incarnationis, quibus renati estis & nutriti perueniatis ad contemplationem diuinæ maiestatis. *Sumpsit autem V. Beda iam dictam expositionẽ ex August. tract. 3. in epist. Ioan. Arque vt melius intelligatur quid sit lac Christianorum, consule August. in Psal. 130. & tract. 98. in Ioan. & ca. 114. Enchiridij, vbi do-*
cet

cet eūdem articulum fidei esse lac & solidum cibum. Lac ijs qui eum credunt & non perfecte intelligunt: solidum cibum intelligentibus. Ideoq; non sunt apud Christianos aliqua dogmata paruulis siue infirmis abscondenda, nam omnia tanquam lac proponi possunt, sed non statim conandum est, vt infirmi Christiani omnia exactè intelligant. Ideò verò incarnatio domini & quæ in carne gessit frequenter lac dicitur, & diuinitas cibum: nō quin vtrumq; sit cibus solidus fortibus, & vtrumque lac paruulis: sed quia diuinitas longè magis intelligentiam humanam excedit, quam humanitas, & prædicatione incarnati verbi, siue mysteriū incarnationis magis pascuntur infirmi Christiani, quam subtili prædicatione Trinitatis vel diuinitatis. Videretur autem Petrus respexisse ad vltimum cap. Esaiæ, vbi præcipitur vniuersis, vt Hierusalē matris nostræ Ecclesie vbera sugant. *Rationabile*: Addit (rationabile) vt distinguat à lacte corporali, quasi dicat: Lac rationis siue animæ: quanquam vox Græca sic verti possit: Lac fermocinale siue verbale, aut lac verbi. Quia enim dixerat nos renatos per verbum Dei vitui tanquam per semen, nūc ipsum verbum euangelij facit etiam lac. Eodem enim euangelio & renascimur & nutrimur. Sanè sic Vener. Beda interpretatur: Præceptum, inquit, concupiscendi lac verbi tangit eos qui ad

qui ad audiendas lectiones sacras inuiti & fastidiosi adueniunt. *Sine dolo*: Hoc addit, vt distinguat sermonem euangelij in quo nullus est metuendus dolus à sermone philosophorū & peccatorum, qui multis dolis & mendacijs est refertus, quārumuis dulce lac esse videatur, de quo Salomon: Fili mi si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Sed quomodo Petrus omnes istos comparat infantibus recenter genitis, cum inter eos aliqui fuerint, vt est verisimile, perfecti & diu renati: Respon. Omnes quādiu hic viuimus, paruuli sumus, comparatione virilis ætatis & robustæ, quam percipiemus in futuro seculo, licet hic alter ad alterum collatus vir dici possit. Vnde & Paulus & Dauid se lactanti paruulo comparant, vt & Esaias omnes ad vbera conuocans.

Prou. 1.

1. Cor. 13.
Psal. 36.
Esa. 66.

Si tamen gustatis quoniam, &c. Alij libri habent, gustastis, sed idem est sensus: Concupiscite, inquit, lac sermonis euangelici: quod tamen præceptum priusquam possitis implere, & ad spiritale istud lac anhelare, gustare, siue gustasse oportet, quod dominus Iesus cibus sit dulcis & suauis. Nam qui, ait Beda, nihil de superna suauitate animo gustat, non est mirum si hunc terrestribus illecebris fordidare, nō euitet, nemò desideret siue concupiscit Deum, nisi qui aliquousque cognoscit eum & delectatur in eo. Atque hoc est gustare, quod dulcis sit, Omne quod

D ne quod

ne quod habemus bonum (ait Hieronymus ad Cthesiphontem) gustus est domini. Quâto plus bibo, tanto plus sitio, scilicet fontem vitæ. Alludit autem hic Petrus ad Psal. 33. vbi dicitur: Gustate & videte, quoniam suavis est dominus. *Ad quem accedentes*, hoc est, fide, precibus, sanctisque desiderijs Christo vos coniungentes. Respicit autem ad illud eiusdem Psalmi, Accedite ad eum & illuminamini, etc.

Lapidem, qui est lapis hoc est firma rupes sustentans totum ecclesiæ ædificiũ. Et ne putes eum materialẽ esse lapidem, adjicit: *Viuum*, quia vita immortaliam viuit, omnes sibi adhærentes viuificans. *Ab hominibus quidem reprobatur*, dum ab eis crucifixus est & reiectus tanquam sceleratus, dum crux eis stultitia reputatur.

LUC. 22.
1 COR. 1.

A Deo autem electum honorificatum, qui eum regem constituit super omnem creaturam, & ex toto genere humano eũ singulariter ad dexteram suam collocavit: & honorificauit, dum dedit ei nomẽ quod est super omne nomẽ, etc.

PHILIP. 2.

Et ipsi tãquam lapides. Per accessum ad istum lapidem participes efficiimini dignitatis eius, viui & ipsi Ecclesiæ lapides facti. Sicut enim, vt ait Beda, ordines lapidum in pariete portantur alij ab alijs ita portantur fideles quiq; à præcedentibus in Ecclesia iustis, portant & ipsi sequentes iustos per doctrinam & tollerantiam ad vltimum iustum vsque. Qui cum à prioribus por-

bus portetur, quẽ portare debeat, ipse sequentem non habebit. Qui autem omne ædificium portat, & ipse à nemine portatur, dominus est Iesus Christus. Respicit autem Petrus ad 54. cap. Esa. vbi Ecclesia cõparatur ciuitati constructæ ex lapidibus preciosis. Et fortẽ etiam ad 16. cap. Matthæi, vbi dicitur super ipsum Apostolum Petrum ædificanda ecclesia, quasi dicat, Petrus fidelibus: A lapide Christo non ego solũ sum Petrus siue lapis, sed & vos omnes Petri estis, sicut infrã à Christo rege & sacerdote atque doctore, sanctoque sanctorum omnes fideles, reges, sacerdotes Dei, precones, sanctosque dicit. *Viuu*: Viuos lapides, inquit Beda, appellat electos, vt conatum insinuet bonæ intentionis siue actionis eorũ, quo præueniente se ac comitante Dei gratia semper exerceri debeant. mortui namque, id est, materiales lapides cum parantur aut ponuntur in ædificationibus, nil ipsi laborem operantis iuuare, nil etiam per se nisi cadere possunt, sed quocunq; & vbicunq; à structore positi fuerint, ita ibidem insensibiliter perdurant, aut elapsi decidunt. *Superædificamini*. Græcè est tantum ædificamini. Superædificari illos dicit, quia sine domino Christo fundamento nulla spiritalis ædificatio inchoari, nulla stare potest. Et rectè eos ait ædificari, quia ad finem vsque vitæ huius semper ædificari, & cœlesti ædificio adaptari debe-

debemus. *Domus spiritualis, &c.* Annotat V. Beda hunc locum variè legi: Quosdam enim codices habere domus spiritualis, alios in domū spiritualem: nōnullos domos spirituales, quod intelligendum est in domos spirituales. Sensus idem est, nempe fideles ita ædificari super fundamentum Christum, vt constituent vnā domum spiritualem, siue multas domos, ex quibus tantum vna domus conficitur, in qua habitat dominus Deus: sicut cum sit vna Ecclesia Catholica toto orbe diffusa, sæpè tamè pluraliter appellantur Ecclesiæ, propter multifaria scilicet fidelium conuenticula varijs tribubus, linguis, & populis discreta. Vox ista (spiritualis) vocabulum est scholæ Christianæ, & idem est atque si diceret, allegoricum siue figuratè dictum, siue per aliam rem sensibilem figuratum aut figuratè significās, & aliud præfigurans. Sic vocabulū hoc vsurpatur 1. ad Corinth. 10. & Apocalyp. 11. & similiter hoc loco. Est enim sensus, quod Ecclesia non sit domus constans lignis & lapidibus corporalibus, sed domus figuratè dicta, & significata, siue præfigurata per sensibile & propriè dictā domum, nempe per tabernaculum Moyfi & templum Salomonis, sicut patet Actuum 7. & 2. Reg. 7. Prorsus verò cauendus est hic hæreticus commentarius, quo ecclesia intelligitur dici domus spiritualis, quia occulta est & inuisibilis.

Sacer-

Sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias; hoc est, ad offerendū. *Per Iesum Christum.* Refert hoc Beda ad omnia præcedētia, quia videlicet per Christum, ac ipsius gratiam superædificamur in illo & domus spiritualis efficitur, & boni aliquid Deo acceptabile agimus. Potest nihilomin⁹ referri ad illud quod dixit (hostias acceptabiles) quia per Christum Pontificem nostrum preces nostræ sunt gratæ: nam per ipsius meritum impetramus, quod petimus. Ipse preces nostras Deo repræsentat, & sua interpellatione commendat vt exaudiantur. Ipse laudes nostras & gratiarum actiones omniāq; bona opera quibus Deo sacrificamus tāquam sacerdos noster offert, & sua gratiarum actione commendat. *Propter quod, &c.* Quia dixerat Christum lapidem viuum à Deo electum & honorificatum, ad hoc probandum adducit scripturam Esaię. *Continet scriptura:* Græci paulò aliter legūt, sic videlicet, propter quod continet in scriptura, cuius sensus est, Quia Christus lapis est, per quem ædificamur & sacerdotes efficitur, ideo ipse dicitur in scriptura continere siue amplecti, hoc est, firmum aliorum fundamentū esse. *Ecce pono in Sion:* Rem nouam Esai. 28. valde (ait Propheta) promittit vobis Deus: cū enim tam impij sint homines, vt mereatur sibi mitti exterminatores, dominus bonū pro malo reddens, Saluatorem mittit. Ego, inquit, do-

D 3 minus

minus Deus tuus ponā in Sion, hoc est, in Ecclesia nata ex Iudæis in Hierusalem, siue in monte Sion: Ponam inquam tanquam fundamentum (sic enim habet Esaias: Mittam in fundamentis Sion.) *Lapidem*, id est, ipsum Christum, qui lapis dicitur propter firmitatem. *Summum angulare*: Græcè est vnica dictio ἀκρογωνία, quasi dicas: Summangulare. Locutione Hebræa principes & reges, siue primores populi vocātur anguli populi, vt patet Iudic. 20. 1. Reg. 14. & Sophoniæ 3. Christus ergo ideo dicitur lapis summangularis, quia primariū & principale fundamentum, siue principalis rex, et rector est totius Ecclesię. Ob hoc quoq; angularis dicitur, quia sicut lapis angularis vtrūq; parietem nectit, ita ipse duos populos Iudæos, & Gentes in se cōiungit. *Probatum*, id est, valde approbatum ob pietatem & sapientiam, gloriam miraculorum, & similia. *Electum*, præ omnibus participibus suis, præ omni creatura. *Pretiosum*, vt qui perfectè iustus sit, nec solum homo, verum etiam Deus sit. Allegat autem Petrus istum locum Esaiæ, & secundum Hebraicam veritatem, et secundum Septuaginta: Nam Septuaginta non habent (probatum) sed Hebræi. Et Hebræi non habent (electum) sed Septuaginta. Sensum quoque nō ordinem verborum seruauit.

Et qui crediderit in eum: Dictū hoc Prophetæ illi

illi responderet quod dixerat Petrus: Et vos tanquam lapides viui superædificamini. Qui ergo crediderit, inquit, in eū, hoc est, fide non mortua, sed per pœnitentiam et spem sollicitè pro iustificatione et vita, Deum per Christum inuocante. Nam spem includi hic arguit illud, non confundetur. Is enim confunditur, id est, pudefit et frustratur, qui quod sperabat nō cōsequitur. Vnde Apostolus ad Rom. 10. vtrunq; testimonium et Esaiæ, et Ioëlis cōiungit: Omnis qui credit in illum non confundetur. Et Ioel. 2. omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. *Non confundetur*, id est, non frustrabitur expectata salute, non pudefit, scilicet in die iudicij, Sicut ait Ioānes: Et nunc filijoli manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in aduentu eius. Hebraicè est in Esaiā: Qui crediderit, nō festinet. Cuius sensus est: Qui crediderit, expectet patienter, etiam si non mox venerit ille lapis, vel non statim apparuerit quod sit primarius rex: quia certissimum est verurum eum et qui in ipsum sperant liberarurum. Similis locus est Abacuc 2. *Vobis igitur honor credentibus, &c.* Ille nimirum honor, vt non confundamini ab eo in aduentu eius: sed sicut ipse ait: Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Aliter Oecume. Christus, inquit, vobis est honor qui credetis in eum, hoc est, Christus

D 4 vobis

Esai. 18.

Hebr. 1.

Esai. 18.

Ioel. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan. 12.

vobis est pretiosus, qui nostis eum Salvatorem
 vestrum esse. *Non credentibus, &c.* non placet hoc
 loco commentarius ille, qui versum Psal. La-
 pis quem reprobauerunt, etc. includit paren-
 thesi, & illud, non credentibus, iungunt cum
 eo, Et lapis offensionis, etc. ita vt Christus di-
 catur lapis offensionis omnibus qui non cre-
 dent in eum: Esaias enim cap. 8. ex quo Petrus
 hoc desumpsit. Et Apostolus Paulus ad Rom.
 9. & 1. ad Corin. 1. Iudæis tantum dicunt Chri-
 stum fuisse scandalum & lapidem offensionis,
 non Gentibus. Iudæi enim idem impegisse, &
 scandalum passi dicuntur in Christo, quia prin-
 cipio boni quidem aliquid habebant, & recto
 itinere ambulabāt colentes verum Deum, sed
 dum Christus aduenit in similitudine carnis
 peccati, offensi eius infirmitate & humilitate
 non processerunt in inchoato bono, verū non
 credētes Christo à bono quod habebant, exci-
 derunt. Siquidem impingere ambulantis est.
 At gentes idololatræ nihil boni habebant, sed
 in seductione & persuasione antiqui serpentis
 permanentes, sapientiam vanam quærebant,
 cupiētes esse nō Deo subditi, sed sicut dii scien-
 tes bonum & malum: ideoq; Christum cruci-
 fixum, velut stultitiā irriserunt: quare nec prop-
 riè scandalizatæ sunt in Christo, ad eum iter
 suum minimè dirigentes. Primum ergo dicit
 Petrus cuiusmodi Christus sit omnibus non
 creden-

1. Cor. 1.
 Gen. 3.

1. Cor. 1.

credentibus: Deinde quid peculiariter Iudæis
 non credentibus. Hoc igitur (non credētibz)
 iungitur cum illo, Lapis quem reprobauerunt
 ædificātes, quemadmodum iungit & Beda, vt
 fit sensus: Non credentibus Christus est lapis
 reprobatus, reiectus, & contēptus ab ipsis ædi-
 ficantibus. Obscuritas grammaticæ oritur ex
 adiectione particulæ (ædificātes) quam Petrus
 adiecit, quia integrè voluit ponere versiculum
 Psalm. 117. Potest etiam illud (non credētibz)
 iungi cum (factus est in caput anguli) quasi di-
 car: Petrus, Non credentibus Christus est lapis
 principalis, id est, supremus dominus, qui inui-
 tis violēter dominetur, sicut Hier. 21. dicitur,
 Dominus dominatus eorū qui ei rebelles fue-
 rūt, dum eos acriter puniuit. Et sanè Christus
 non tantum lapis vocatur, quia super credētes
 regnat, et duos populos in se cōiungit, sed etiā
 quia omnes impios cōterit: vt patet Dan. 2. &
 Matth. 21. Sensus versiculi Psal. 117. hic est.
 Cum insigne quoddam ædificiū institueretur,
 fabri & cementarij lapidem quendā tanquam
 prorsus inutilem ædificio omnino reiecerunt:
 post tamen is ipse lapis factus est torius ædifi-
 cij primarium fundamentum, vtrosque parie-
 tes seu muros eius firmissima iunctura con-
 nectens. Porro ædificium hoc ecclesia Dei est.
 Ædificātes, sacerdotes sunt doctores et senio-
 res Iudæorum. Lapis est Christus ab eis à Deo
 repro-

reprobatus, vt eum crucifigerent. Et lapis offensionis, ad quem impingant. Et Petra scandali, ad quam ruat. *Huius qui offendunt verbo*, hoc est, his qui impingunt ad verbum euangelij, dum illud audientes ei resistunt ac blasphemant, et ab inchoato bono resiliunt. *Nec credunt in quod & positi sunt*, id est, ad quod. Didymus in epist. huius commentariolo illud (in quod) referunt ad non credendum et ad offerendum incredulos. Ad hoc enim, inquit Didymus, hoc est, ad non credendum et offendendum in eo positos dicit eos, qui ab eius doctrina dissentiunt. Est autem positio qua positi sunt voluntaria, initium non credendi gerens. Similiter et Oecumenius.

V. Beda intelligit (in quod) id est, ad credendum. In hoc positi, inquit, et in hoc per naturam sancti sunt homines, vt credant Deo et voluntati eius obtemperent, Salomone attestante, cum ait,

Eccles. 12 Deum time et mandata eius obserua, hoc est omnis homo: hoc est, in hoc naturaliter factus est omnis homo, vt Deum timeat et mandata eius obseruet. Amplius Lyranus, qui specialiter de Iudæis istud intelligit, qui ad credendum ordinati sunt, non solum quia homines erant, sed quia legem et caeremonias atque Prophetas ad Christum eos preparantes habuere. Factus est autem Christus lapis offensionis Iudæis, dum propter carnis infirmitatem, et scandalum crucis pro Messia eum non receperunt. Rursus, dum

dum (vt ad Rom. 9. explicat Apost.) agnoscere noluerunt opus sibi esse ad iustificationem, redemptore et Salvatore, putantes se suis viribus cognita lege posse iustos fieri et Deo placere. Ideoque in Iesu etiam si iustum eum reputarent, non videbant nisi exemplum patientiam, sicut & in ceteris Prophetis & iustis: quare nec illis eum preponere voluerunt. Nota Augustini sententiam dicentis serm. 15. de verbis Apostoli: Noli putare quia Christianus vocaris, ideo te non posse offendere in lapidem offensionis, cuius gratiam derogas, in ipsum offendis. Minus est offendere Christum in cruce pendentem, quam in caelo sedentem. Simili locutione dicitur litera occidere: & predicatio euangelij quibusdam odor mortis in mortem: quia videlicet peccatum occasione legis magis inualefcit, & maior damnatio incurritur. Sic predicatio euangelij quibusdam mortifer est odor.

1. Cor. 3.
Ibid. 2.

Vos aut genus electum &c. Distinguit Christianos ab infidelibus Iudæis, ostenditque quid ex Christo habeant dignitatis: & dignitatem promissam Iudæis sub conditione, si videlicet obediunt Deo, Christianis tribuit absolute, eo quod hanc obedientiam Deo iam praestarent. Scriptura autem ad quam respicit est sumpta ex cap. 19. Exodi, vbi sic legitur. Et ait dominus ad Moysen: Hæc dices domui Iacob, & annun-

annuntiabitur filiis Israël. Vos ipsi vidistis quid fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de omnibus gentibus ac populis: Mea enim est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale & gens sancta. Vocat ergo eos genus electum, hoc est, progeniem electam per Dei gratiam ex toto genere humano ceteris omnibus in tenebris relictis. Pro hoc habet Moyses: Eritis mihi in peculium prae cunctis populis. Et Septuaginta: Eritis mihi populus peculiaris ex omnibus gentibus.

Regale sacerdotium. Habemus hic in Exodo: Vos eritis mihi in regnum sacerdotale: Septuaginta habent, sicut Petrus hic allegat. *Populus acquisitionis*, id est, populus acquisitus siue lucrifactus Deo, factusque Dei possessio. Pro isto habet Exodus: (assumpsi vos mihi) Sicut & Paulus dicit Act. 20. Christum acquisivisse sanguine suo Ecclesiam. *Vt virtutes annuntietis eius, &c.* quasi dicat: Hae dignitates non sunt vestris viribus, seu meritis comparatae, sed gratia & misericordia dei siue in laudem gloriae & gratiae Dei, ut vos tam eximij dignitatibus perceptis annuntiaretis virtutes & vires siue potentiam eius qui, *Vocavit vos*, gratia sua, non tali vocatione qua vocati sunt

Matth 22 qui venire noluerunt, sed tali qua etiam venire
vos fe-

vos fecit, de qua scriptum est, Omnia cooperatur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti. *De tenebris*, scilicet infidelitatis & vitiorum. *In admirabile lumen suum*, id est, ad Christum, qui lux vera nos illuminat, omnes tenebras discutens. Est verò magna potentia Dei eruere hominem de potestate tenebrarum, quae tanto tempore pro sua voluntate eum captiuum tenuerant, & in eo operabatur. Est & admirabile lumen ad quod vocati sumus, quia nunquam illud comprehendere possumus, & mirabile conuersionem in nobis operatur, atque perducit nos ad id quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Merito igitur predicamus pro tanto munere, Dei virtute, potentiam, atque bonitatem, gratias agentes corde: & oris confessione, pijsque operibus Deum apud alios glorificantes: sicut Oecume. exponit. Neque enim Petrus vult hic omnes Christianos esse predicatores siue concionatores euangelij, (nam Paulus mulieribus id prohibet) sed vult omnes Christianos pro suo modulo dilatare gloriam Dei, eo modo ostendens omnes eos à Christo prophetas esse prophetas siue precones, sicut ab electo sunt electi, à sacerdote & rege sacerdotes & reges, à factio sancti.

Ceterum alludit hic Apostolus ad Exodi historiam, quae refert filios Israël validissima manu, maximisque portentis ex Aegypto (quae interpretatur tenebrae) eductos, admirabilem haben-

Rom. 8.

1. Cor. 2.

Exo. 12.

& 13.

habentes columnam itineris sui ducem, qua inrerdiu refrigerabantur, noctu autem illuminabantur: Ea Christum qui vera lux est seu Spiritum sanctum præsignabat. Traduntur ibidem in hoc egressu carmen Deo cantasse, quo eius potentiã prædicarunt: iubenturq; Paschali cæremonia & primogenitorum oblatione huius semper beneficij meminisse, atque id ipsum in die Penthecostes etiam ore verbisque profiteri.

Circa hæc duo loca, Sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias, & regale sacerdotiũ, ante omnia reiicere oportet hæreticum commentarium, qui docet nullum esse sacerdotiũ, quod nõ sit omnibus Christianis ex æquo cõmune: cum veterũ omnium traditione cõstet esse quoddam sacerdotium in Ecclesia Christi, quo non liceat omnibus fungi. Vnde in Synodo Nicæna dicuntur diaconi nõ habere potestatem offerendi corpus & sanguinẽ Christi. Et Pepusiani & Collyridiani iam olim inter hæreticos annumerati sunt, quod mulieribus sacerdotium tribuerent, sicut est videre apud Epiphanium & Augustinum. In primis igitur videamus quæ sit huius loci veterum expositio. Quia igitur omnia quæ hic dicuntur communia sunt omnib; Christianis. (Omnes enim ædificatur vt sint spiritualis domus, vel de domo spirituali, omnes sunt genus electũ, sancti, acqui-

Ioan. 1.
Exo. 15.
Exod. 11.
& 23.
Deut. 26

Can. 14.

Epipha.
hæref 49
& 79.
Aug. hæ.
ref. 27.

acquisti de tenebris, vocati in lucem, cõsecuti misericordiam, pertinentes ad populum Dei.) Ideo Beda & Oecume. docet omnes Christianos hic etiã appellari sacerdotes & reges: maximè cum & Ioannes in Apocalypsi consimiliter loquens omnes faciat sacerdotes & reges. Sic etiam August. lib. 2. quæst. euange. cap. 40. & Leo serm. 3. de anniuersario Pontificatus. Nec mirari quispiam debet, quod hic locus ex Exodo sumptus designet regiam & sacerdotalem dignitatem omnibus cõuenire, cum veteri populo toties inculcatum sit, vt sacrificaret sacrificium iustitiæ, immolaret Deo sacrificium laudis, & spiritus contribulati: & Esaias prædicens gratiam noui testamenti, sine vlla obediẽtiæ conditione adiecta (vt pote præsciis Christianos fore obediẽtes) dicat, vos sacerdotes domini vocabimini. Et Psalmus penultimus sanctos omnes hanc habere gloriam, vt expugnent inimicos domini, eosque tanquam reges puniãt. Reges autem sunt omnes sancti, quid enim tam regium, quam subditum Deo animum sui corporis esse rectorem? quid tam regium, quam vincere mũdum & Sathanam, sicut loquitur Ioãnes? quid tam regium quam vincere peccatum & mortem, & iudicare hũc mundũ, vt loquitur Paulus? Pulchrè autem vocat regale sacerdotium, siue quod idem est, regnum sacerdotale, quia regnum Christianorum non

Ca. 1. & 5.

Psal. 4.
Psal. 49.
Psal. 50.

Esa. 61.

Leo ser. 3.
de anni.
ponti.

1. Ioan. 5.

1. Cor. 6.

rum non consistit in hoc, ut nullis subsint vel seruiant: sed ideo reges sunt, quia Dei sunt sacerdotes, seu quia Deo se offerunt. Servire enim Deo, verè regnare est. Primum enim oportet, ut nos Deo subijciamus ac immolemus: deinde verò sequetur de hostibus victoria, atque super omnia domini bona cõstituemur. Coniunguntur verò ista duo, Regnum & Sacerdotium, ut distinctio sit Christianorum à regibus terrenis veteris testamenti & sacerdotibus Iudaicis. Nam in veteri testamento tribus regalis erat à sacerdotali distincta. Sacerdotes verò sunt omnes Christiani ad offerendum (ait Petrus) spirituales hostias, quales vocat elemosynas, preces, aliaq; opera bona. Spirituales autem dicit ad distinctionem carnalium in lege victimarum, sicut interpretatur Beda. Et Leo ferm. 3. de anniuersario Pontificatus. Quid, inquit, tam sacerdotale, quàm vouere domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Oecumenius quoque: Spirituales, ait, hostiæ Deo longè gratiores sunt hostijs ratione carentibus. Ex quibus patet quod hi tres doctores intelligunt hostias dici spirituales, quia interni mentis actus sunt, siue quia spiritus noster eas in se habet. Possunt nihilominus dici spirituales, quia per hostias pecudum veteris testamenti designantur. Fortasse simplici Lectori hæcenus satisfecisse

fecisse videbimur in explicando sacerdotio regali: sed exactius quis consideras, obijciat: Petrus docet hoc loco Christianos à Christo sacerdote esse sacerdotes, & à Christo Rege reges: sed sacerdotium Christi est secundum ordinem Melchisedech, & regnum eius non est solum in hoc positum quod corpus subiectum habet, sed potius quia homines ei subiecti sunt: sedet enim super solium Dauid, & regnat in domo Iacob: & dicit in die iudicij tanquã rex, Venite benedicti Patris mei, etc. Ex: *Ite maledicti, etc.* Igitur omnes Christiani sunt sacerdotes secundum ordinem Melchisedech, offerentes scilicet corpus & sanguinẽ domini sub specie panis & vini: omnes iterum reges cæteris præpositi. Huic argumento, ut respondeamus primo de sacerdotio secundo de regno differamus. Fortassis non aberrauerit, qui putarit hoc loco omnes Christianos dici sacerdotes secundum ordinem Melchisedech, offerentes Deo & seipos per propriæ concupiscentiæ ad honorem Dei mortificationem, & ipsum Christum quondam pro nobis crucifixum, & nunc sedentem ad dexteram Patris, & interpellantem pro nobis, & hæc suam oblationem sacramento altaris designantes, dum offerunt Deo corpus & sanguinem Christi sub specie panis & vini, ministerio tamen eorum ratum, qui ex Christi institutione ad hoc constituti sunt,

Psal. 109.

Esaï. 6.

Matth. 22

E sunt,

sunt, ideoque specialiter sacerdotes vocantur. Unde, inquit Canon Missæ, Memores domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta eiusdem Christi filij tui, etc. offerimus, etc. Augustinus quoque lib. 10. de ciuit. Dei cap. 20. Christus, inquit, sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum, quotidianum voluit esse Ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipse sit corpus, tam ipsa per ipsum quam ipse per ipsam fuerit offerri. Ecce Eucharistiam dicit esse sacrificium Ecclesiæ, & ab ipsa Christum offerri cõsuetum. Corpus autem & sanguis Christi rectè dicuntur multa oblationes seu hostiæ, eo quod sæpius Deo offerantur. Spiritualis verò hostia vocatur, quia caro & sanguis Christi non tanquam nuda caro & nudus sanguis offeruntur, sed tanquã caro & sanguis filij Dei siue vnita diuinitati: Rursum quia ab Ecclesia puro corde offeruntur. Item quia alienis speciebus aliud sensui offeruntur, aliud spiritu designantibus occultata offeruntur. Denique quia per vetera sacrificia legis Moy si sunt præsignata. Simili modo omnes Christiani rectè reges vocantur, non solum quia carnem spiritui subijciunt, verumetiam quia alios regunt & gubernant, pijs bona tribuentes, impios punientes, aduersarium Sathanam debellantes, quæ sanè omnia regum sunt officia. Hinc Esaias Ecclesiæ

eclesiæ dicit: Gens & regnum quod non seruitur tibi, peribit. Et apud Daniel. dicuntur omnes reges seruituri & obedituri populi sanctorum altissimi: Sic in Psal. præficiuntur sancti omnes ad vindictam in nationibus. Id vt plenius intelligamus, aduertendum, quod tota ecclesia tanquam Sara mater sit, quæ parit Christo omnes filios promissionis: Rursum, quod omnes sancti penitentibus peccata dimittant, quod leges ferant, & non solum iudicaturi sint hunc mundum in futuro seculo, sed & nunc quoque, alligantes peccata, impiosque damnantes, quemadmodum ait Christus: Si Ecclesiam nõ audierit, inquit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Et hæc quidem omnia faciunt, sed sacerdotum ministerio, qui non solum ad sacrificandum, sed etiam ad regendum peculiari-ter sunt ordinati, sicut ait Paulus loquens presbyteris Ephesiorum: Spiritus sanctus, inquit, posuit vos episcopos regere Ecclesiam Dei. Et Leo serm. 3. de anniuersario pontificatus: Omnes regit Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ignatius quoque epist. ad Smyrneses: Ego dico, inquit, honorate quidem Deum vt authorem omnium & dominum: Episcopum autem tanquam principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum secundum Deum, sacerdotium verò secundum Christum. Hic Ignatius in regedo comparat episcopum

Esaï. 62.
Dani. 7.

Psal. 149.

Mat. 18.

Act. 20.

Vide Epi
pha. her:
Naz que
est 29.

Deo: In oratio & sacerdotij functione, Christo secundum humanam naturam, Quomodo vero hoc regimen ad omnes pertineat, explicat August. lib. 20. de ciui. Dei cap. 9. Regnant, inquit, nunc cum Christo sancti eius, nec tamen regnant cum illo zizania, quamuis in Ecclesia cum tritico crescant. Et post pauca: Quid isto tempore agat Ecclesia, explicat Ioannes, dicens: Vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est: non hoc putandum est de ultimo iudicio dici, sed sedes praepositorum, & ipsi praepositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur: Iudicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est, Quae ligaueritis in terra, ligata erunt & in caelo: & quae solueritis in terra, erunt soluta & in caelo. Vnde & Apostolus: Quid mihi est, inquit, de his quae foris sunt iudicare? Nonne de his quae intus sunt iudicatis? Non recte autem explicantur, regnum & sacerdotium, si tantum praelatis tribuantur: Nec recte, si Ecclesia solum in Praelatis haec habere dicatur. Praelatus enim malus, nec regni, nec sacerdotij Christi particeps est, sicut dicit August. zizania non regnare, quamuis per ministerium zizaniorum, per regimen & sacerdotalem ipsorum functionem boni Christiani reges sint & sacerdotes: sed sic accipienda sunt regnum & sacerdotium Ecclesiae, quia ipsa potestatem regen-

Apoc. 20

Math. 18

1. Cor. 5

regendi & Deo sacrificandi pro sua utilitate in praelatis habet; & ut sacrificium eorum gratum sit, regimenque profit ipsius Ecclesiae pietas facit, & à Deo impetrat: sacrificium enim sacerdotum, & regimen praelatorum non ideo praecipue à Deo respicitur, quia ipsorum est praelatorum, sed quia totius Ecclesiae, quae sponsa est Christi, & vnica eius amica.

Qui quondam non populus Dei, etc. Adducit Prophetam Osee de vocatione gentium apertè loquentem, & quanta misericordia illis facta sit ostendentem. Graeci legunt, non populus, ommissa vocula, Dei, quo modo si legatur, allusio fit etiam ad Caricum Moysi, vbi sic legitur, Ego prouocabo eos in eo qui non est populus, etc.

Est autem hic sensus, Qui quondam eratis ita immergi tenebris peccatorum, ut Deum verum non agnosceretis, nec aliquam spem in eo haberetis, ac proinde nec digni qui haberemini populus Dei, aut etiam populus, nunc estis eius misericordia, & populus, & populus Dei, agnoscens nimirum & colens Deum. Ad haec, qui eratis absque omni misericordia, siue quibus Deus non praestabat ullam misericordiam, qua salutem sperare possentis, nunc misericordiam consecuti estis, qua Deo reconciliati & iustificati, haeredes secundum spem vitae aeternae effecti estis. Id quod ad Epheseos late explicat Paulus. Quod autem Gentilium Res-

publica verè non fuerit populus, ostendit August. lib. 19. cap. 21. de ciuitate Dei: Neq; enim fuit cœtus multitudinis iuris consensu & utilitatis communiõne sociatus, eo quod non sit ius vel iustitia, vbi Deo non seruitur. Aduertenda est hoc loco secunda regula Tyconij, quam ponit August. lib. 3. de doctr. Christiana cap. 32. Non enim necessario in vna persona verba Petri complètur, sed in vno populo cuius prior pars erat dedita idolis, posterior cultui Dei, licet quidã eorum impij prius essent, posterius pij. Habentur interim quæ hic citat Petrus, similiter & Paulus ad Rom. 8. ca. 1. & 2. Osee. Quæ vt rectè intelligantur ab eis producta, notãdum Osee tres proles, siue vnã prolem ter in visione repetitam habuisse: Appellanturque Iezrael, quo nomine Metropolis regni decem tribuum appellabatur, Absque misericordia, Non populus meus. Designant autem hæ tres proles ipsas decem tribus quæ ductæ sunt in captiuitatem ab Assyrijs, nec vnquam inde sunt liberatæ. Porro decem tribus præfigurabant populum gentilem, qui ad Christum conuersus est: sicut cõtra tribus Iuda, & Benjamin præfigurabant Iudæos illos, qui Christum venientem in propria receperunt. Vnde Ezechiel describès regnum Christi, dicit quod vnus populus esset Ephraim & Iuda, hoc est, Gẽtiles, & Iudæi. Ac rursus dum

Ozee. 1.

4 Reg. 17

Ezech. 32

Cap. 16.

dicit

dicit Samariam & Sodomam restituendas, significat Gẽtiles conuertendos ad Christum. In fine igitur primi capituli Osee, iuxta 4. regulam Tyconij omiſſa menciónẽ corporalis captiuitatis decem tribuum, statim transit ad gentium à spiritali captiuitate liberationem, dum dicit: Et erit numerus filiorũ Iſraël quasi arena maris, quæ sine mensura est & non numerabitur: & erit in loco vbi dicitur eis, non populus meus vos. Dicitur eis, Filij Dei viuẽtis, & congregabuntur filij Iuda, & filij Iſraël pariter, & ponent sibi met caput vnum, & ascendent de terra quia magnus dies Iſraël. Certè nunquam decem tribus sunt à captiuitate reuerſæ, nec vnquam cõiunctæ sunt duabus tribubus, vt vnum regnum fieret, ne vnquã fuit magnus dies corporalis Iſraël, siue decem tribuum: sed completa sunt hæc, quando & gentes & Iudæi susceperunt vnum regem Christum. Tunc enim fuit magnus dies spiritalis Iſraël, hoc est, Gẽtilium in numero innumabili cum Christo regnãtium. Cap. 2. alloquitur Propheta cõuersos ex Iudæis, monetq; vt ad gratiam Christi vocent Gẽtiles, & turperam synagogam reijciant. Dicite, ait, fratribus vestris populus meus & sorori vestrę. Misericordiam consecuta: Iudicate matrem vestram, iudicate quoniam ipsa non vxor mea, et ego non vir eius. Deinde recensitis sceleribus

Ozee. 1.

E. 4.

bus si-

bus synagogæ lætissima promittit Ecclesiæ ex Iudæis conuertendæ. Tum de gentibus subdit quæ per Iesraël siue decem tribus significatur: Triticum, vinum, et oleum exaudient Iesraël, et seminabo eam mihi in terra, et miserebor eius quæ fuit absq; misericordia, et dicam non populo meo, populus meus es tu, et ipse dicet, Deus meus es tu. Hæc eo dicta sunt, vt intelligantur Petrus et Paulus Osæ Prophetam, iuxta germanum eius sensum citasse.

Charissimi obsecro vos tanquam, &c. Intermiserat paululum exhortationem ad bonam vitam, occupatus declaratione gratiæ Dei, nunc ad priorem exhortationem reuertitur, admonens vt cogitantes nos esse exules, et extorres obiterq; per hunc mundum tanquam per alienam terram ad cœlestem patriam festinare, non quæramus eam quæ mundi huius ciuias expetunt, nullam extra terrenam hanc, aliam patriam cogitantes, eoq; vitæ huius voluptates, opes, honores tãquam summa bona, audivisimè persequentes. *Abstineret vos, &c.* vt ne videlicet eis obediatis. *Quæ militant aduersus animam*, quia contra spiritum nostrum quatenus Dei spiritu reformatus est concupiscit corrupta caro, eumq; deprauare ac perimere conatur. *Conuersationem habentes bonam*, id est, honestam siue exemplarem. *Inter gentes, infideles. Vt in eo quod detraherent, etc.* Hoc est vt detractionem qua detra-

hunt

hunt vobis tanquã maleficis & sceleratis hominibus verrant in gloriam Dei, dum vos ex bonis operibus quæ in vobis eluxerint æstimabunt. *In die visitationis*: Græcè est episcopatus seu inspectionis. Visitationem (ait Oecumenius) vocat inquisitionem mundanorum. Cum enim sit ab eis inquisitio de vita nostra, vbi res contrario modo se habere reperiunt, quam fuerit eorum suspicio, non solum pudent, sed & ipsi corriguntur, & Deus gloriatur. Aliter Glosa ordinaria: In die visitationis, id est, cum Deus eos per gratiam suam visitauerit. Nūquam enim pia Christianorum vita impium conuerterit, nisi Deus singulari eum gratia respexerit. Cuiusmodi verò fuerint gentium in primitiua Ecclesia detractiones, iam videamus. Iustinus Martyr in Apologia prima pro Christianis dicit eis fuisse impositum, quod humanis carnibus vescerentur: Et in 2. Apologia, quod in mysterijs promiscua venererentur: additque se dum adhuc gentilis esset cogitasse, quod impossibile esset eos sectari tales voluptates qui tam constantem mortem adirent. Prioris calumniæ meminit etiam Eusebius 5. lib. ecclesiast. historiæ cap. 1. & sequentibus, vbi narrantur quidam infideles serui accusasse dominos suos Christianos tanquam Tyestæas cœnas præpararent, hoc est, carnibus filiorum vescerentur: Quod rectè interpretatur Oecu-

tur Oecumenius inde ortum, quia pagani serui audierant ex dominis suis vesci eos in mysterijs corpore & sanguine Christi. Potest interim hæc calumnia, vt & altera quam refert Iustinus inde nata videri, quod sectatores Simonis Magi Gnostici dicti reuera huiusmodi nefanda exercerent, cum tamen Christianum nomen sibi vendicaret, vt est videre apud Epiphanium in hæresi Gnosticorum. August. li. 1. de consensu Evangelistarum aliam recenser paganorum calumniam, qua dicebant Christum fuisse magum & discipulos eius de eo mentitos. Capite 53. lib. 18. de ciuitate Dei inducit paganos dicentes Christum fuisse virum bonum & sanctum, sed Petrum fuisse magum: Quæ calumniæ etiam ex Simone Mago qui Christianus videri volebat, occasionem habuisse videntur. Similis erat calumnia Iuliani Apostata dicentis Euangelistas de Christo multa fuisse mentitos, præcipuè autem Ioannem. De alijs quibusdam gentium calumnijs plura paulò post. Quemadmodum verò Iudæi Christianis detraxerint, docet Eusebius ex Iustino lib. 4. cap. 151. Cæterum quo modo gentiles inquirentes crimina Christianorum, nihil in eis culpæ inuenerint, etiam ex ipsorum testimonio docet Euseb. lib. 3. cap. 32. Rursus quo pacto ex consideratione pietatis & honorum operum atque patientiæ Christianorum innumeri.

Cap 9. 10
& 11.

meri pagani sint ad fidem Christi conuersi, re ipsa manifestum est. Plus enim mouet vita quam verba & miracula. Lib. 2. cap. 9. narrat Eusebius quod consideratione patientiæ Iacobi Apostoli, etiam tortor eius conuersus sit, ac martyrium subierit. Sic & tortor Albani martyris, qui & ipse Albanus ex cõsideratione bonorum operum cuiusdã clerici perfectus Christianus effectus scribitur à V. Beda lib. primo ecclesiast. hist. gentis Anglorum cap. 7. Narrat is ibidẽ ca. 16. quomodo cõspecta pia vita August. & sociorum eius crediderint gẽtiles Angli. In historia secundæ Cecilie plusquam quadringenti ad Christum conuersi dicunt, Credimus Christum verum esse Deum qui talem possidet famulam.

Subiecti igitur estote. &c. Inter cæteras gentium calumnias, qua Christianos calumniabantur vna erat, quod Christiani docerent se non debere principibus subesse. Notum enim erat Iudam Galilæum docuisse, quod non liceret populo Dei tributum p̄dere Cæsari Gentili, ei que obedire illi. Vnde & dominus interrogatur in Euangelio: Licet nobis censum dare Cæsari an non? Erant hoc dogmate plurimi Iudæorum infecti, quod & Apostolorum Petri & Pauli tẽporibus valde vigebat. Vnde Christiani cognatæ cum Iudæis religionis, & à Iudæis imò & à Galilæis Apostolus instituti huius

Hieron.
in 3. cap.
epist ad
Titum.
Act. 5.
Ibid. 21.

Mat. 22.

huius erroris accusabantur. Vnde Paulus ad Rom. 13. & ad Tit. 3. diligenter docet obediendum principibus, sicuti & hic Petrus. Qua de re consule Hierony. epist. ad Titum & Augustini epistolam 5. Imò Chrysostomus annotat in 13. cap. epist. ad Roma. quod plurimum temporis circumferebatur fama traducens Apostolos veluti seditiosos rerumq; nouatores, qui omnia ad euertendas leges communes & facerent & dicerent. Respiciens igitur Petrus ad Gentilium detractiones diligenter præcipit vt fideles obediant principibus, serui dominis, vxores maritis, ne (sicut Paulus ait) doctrina & nomen domini blasphemetur: Ne (vt ait Oecumenius) gentiles possent dicere, quod vitæ & politicæ subuersionem adferat Christianismus, & inordinationis & confusio- nis causa sit. Primum igitur agit de obediendo principibus.

Omni humana, &c. Obedite omni humanæ ordinationi. Nouit enim (ait Oecumen.) scriptura constitutionem vocare creationem siue creaturam, vt ad Ephes. vt duos crearet in semetipso in vnum nouum hominem. Ordinationem verò humanam dixit potestatem siue hominem potestate præditum: quæ humana vocatur, quia hominum dispositione consistit. Dicit, *omni*, siue sit Christianus superior, siue gentilis.

Propter

Propter dominum: Quia dominus hoc iussit Mat. 11. dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: vel quia principes ipsi domini Dei vices gerunt, eiusque ministri sunt. In obediendo igitur eis, non spectanda est ipsorum malitia, sed quod Dei vicarij sunt, vt latius ad Rom. 13. explicat Paulus. Tenerur igitur quisque ex conscientia obedire iustis principum legibus. Iusta autem leges sunt quæ nec contraria legi Dei præcipiunt, nec priuata autoritate feruntur, nec ad priuatum commodum, nec inæqualiter onera æquales. *Sine Regi*. Recenset duo genera potestatum. *Quasi præcellentis*, id est, tanquam illi qui est in suprema potestate constitutus. *Sine Ducibus*, id est, præsidibus provinciarum tanquam à Rege missis, vt vices eius gerant. *Vel ab eo*, id est, Deo. *Ad vindictam malefactorum*. Explicat officium principum, non autem quid semper agant. Multi enim tyranni fiunt & occidunt innoxios. Significanter dicit (vindic- tam) quia principes non solum punire debent malos, vt vel ipsi corrigantur, vel ceteri eorum exemplo, sed etiam simpliciter vindicando eorum peccata. *Laudem verò bonorum*: Bonos vocat ab obseruatione legum terrenæ ciuitatis; non à vera iustitia coram Deo, vtrumq; principibus & præsidibus inculcandum est, vt & maleficos puniant, & bene meritos remun- rent. Altero enim omisso officium suum non præstant.

1. Tim. 6.

Ephes. 1.

præstant. Quantum ergo absunt à principum officio, qui nec requisiti misero popello ius dicunt, nisi tandem post multa tempora multasque querelas? *Hæc est voluntas Dei*, hoc præcipit vobis Deus, subijci scilicet principibus. *Vt beneficientes*, id est, ex corde legibus principum obedientes. *Obmutescere faciatis*, id est, obturetis os hominibus stultis & ignorantibus nullam dantes occasionem detrahendi religioni Christianæ. *Quasi liberi*: Liberi, inquit Beda, rectè vocamur, qui per baptismum à peccatorum sumus nexibus absoluti, qui à dæmoniaca seruitute redempti, qui filij Dei effecti: non tanto dono libertatis potiorem peccandi facultatem vel licentiam accepimus: quin imò si peccamus, mox libertate perdita serui efficiamur peccati. Et quisquis se ad hoc liberatum à domino putat, ut licentius peccet, talis suam libertatem in velamen malitiæ mutat. Attingit autem hic Petrus & aliam gentiliū calumniam dicentium Apostolos docere Christum esse liberatorem hominum à peccatis, ut homines securius & audacius malè agerent. Vnde Paulus ad Rom. 6. Peccabimus quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? & manebimus in peccato ut gratia abūdet? Et cap. 3. Aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, ut eueniant bona. Vnde & ad Galat. ait: Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in

Rom. 3.
Galat. 5.

occa-

occasionem detis carnis, hæc calumnia confirmata fuit per Gnosticos & Valentini sectatores, qui reuera docebant liberum esse quiduis agere quantumuis turpe et impurum, ac huiusmodi libertate regnum cælorum acquiri, ut ostendit Epiphanius, de quibus Petrus cap. 2. epist. 2. Libertatem, inquit, illis permittentes, cum ipsi serui sunt corruptionis. De hac calumnia vide August. lib. 50. homiliarum. Item *Serm. 17. lib. de fide et operib.* Chrysostr. recitæte Oecumenio eodem modo interpretatur, nisi quod illud (quasi liberi) non iungit cum (beneficientes) sicut Beda, sed cum (subiecti estote) Ne dicant, inquit, Liberati sumus à mundo, cælestes ciues facti sumus, et tu nos rursus subijcis principibus et obedire iubes? Propterea dicit, Ita obedite quasi liberi, hoc est, tanquam obtemperantes ei qui vos liberavit, et hoc facere præcepit. Ita enim non videbimini in mente habere malitiæ, hoc est, inobedienciæ ac imperiusuabilitatis prætextum ipsam libertatem, propter quam obedire recusatis. *Sed sicut serui Dei*: hoc est, agnoscite vestram libertatem, non in licentia peccandi, vel laxadi frena concupiscentiæ, sed in Dei seruitute consistere, sicut Paulus ad Rom. 6. Liberati à peccato, serui autem facti Deo, etc. *Omnes honorate*, ne gentiles quidem despicietes. *Fraternitatem diligite*, hoc est, Christianos qui fratres vestri sunt ex regene-

Serm. 17.
Cap. 14.

regeneratione, siue ipsam societatem Christianorum singulari amore præ gentilibus prosequimini. *Deum time.* In omnibus operibus vestris Deum præ oculis habere, timètes eum quia potest et corpus et animam in æternum perdere. Ideoque si princeps aliquid Deo contrarium præcipiat, vel alius siue Christianus nomine, siue Gentilis tale quid suadeat, Deum potius audite. *Regem honorificate*, id est, præ cæteris deferte honorem Regi & soluite ei subsidium debitum. Plurimi inter initia fidei putabant gentiles dominos contemnèdos, ut ait Hieronymus in 6. cap. epist. ad Ephes. Vnde Petrus & Paulus diligentissimè inculcant, ut serui dominis suis obediant, & si sint gentiles domini, ut serui (ait Paulus) doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. *In omni timore*, id est, in omni reuerentia. Videtur autem reuerentia seruorū in hoc præcipuè consistere, ut mandata dominorum libenter suscipiant: vel maximum enim, inquit, seruorum vitium est dominis contradicere, & cum aliquid iusserint, secum musitare. Commonetur itaque Christianus seruus, ut istiusmodi auferat passionem: si enim quæ dominus imperat, necesse habet seruus implere, cur hoc ipsum, non cum bona faciat voluntate, sed & dominum offendet, & tamen facit quod iubetur? *Non tantum bonis*: Bonos vocat more vulgi qui non affi-

Mat. 10.

Ephes. 2.

Coloss. 3.

1. Tim. 6.

Tit. 2.

Hier. 3.

cap. ad

Titum.

gunt iniuste. *Et modestus*, id est, humanis, non nimium rigidis. *Discolis*, id est, indisciplinatis, difficilibus, morosis, & iniquè seruos suos opprimèntibus. Exigit Petrus à seruis Christianis, ut iniquis etiam dominis subsint, nec propter iniuriam quam patiuntur se subtrahat ab eorum seruitio. Nam seruuum à domino fugere, iniustum est, cum seruus sit possessio domini. Intelligenda sunt hæc de ijs iniurijs, quæ tantæ non sunt, ut defensio in repellendis illis locum habeat: nam quando seruo vitæ, aut simile aliquod periculum à domino imminet, licet ei fugere: nihilominus si speraretur conuersio infidelis illius domini per sustinentiam magnarum iniuriarum, ex charitate deberet sustinere eas ac reuerti.

Hæc est enim gratia: hoc enim Deo maxime gratum est. *Si quis propter Dei conscientiam, &c.* id est, quia studet placere Deo in pura conscientia: Siue quia conscius est quis sibi quod Deum colat. Videntur infideles domini, seruos Christianos plus cæteris affixisse & sapiensimè iniquè. Item sordidiora officia & magis odiosa eis iniunxisse. *Sustinet tristitias*, id est, molestias. *Qua est enim gratia*: hoc est, exigua admodum laus est, patienter sustinere quæ quis peccatis suis commeruit. Hi qui patienter scelerū suorum pœnas ferunt, veramq; de ijs agunt pœnitentiam etiam aliqua laude digni sunt tanquam

F

quam

quam ad correctionem accedentes : At parua hæc laus est, præ ea quam referunt qui iniurias sine suo merito patienter perferunt . Minima verò eorum comparatione qui propter iustitiam persecutionem patienter sustinent . Ne igitur, qui pro meritis suis occiduntur, cum martyribus Christi comparantur . Hæc enim consolatio vana est si hoc modo reos consolemur satis est eis si longè ab honore martyrum distantes per pœnitentiã saluentur. *Sed si benefacientes*, id est, propter benefacta patimini & patienter sustineris, tunc demum magna estis apud Deum laude digni, utpote veri & perfecti dominicæ passionis imitatores.

In hoc enim vocati estis. Mira vocatio Christianorum qui quantumcunque secundum seculum viles sint, vocantur à Deo ut bene agant, & pro bene actis afflicti, patienter ferant.

Quia & Christus, &c. Ostendit nos vocatos à Christo ad hoc, non tantum verbo, sed & nobilissimo & efficacissimo exemplo, quod Christus in se exhibuit . Illud (&) magnam habet emphasim, quasi diceret Petrus : etiam ipse Christus qui tantæ est maiestatis passus est.

Pro nobis. Quidam libri habent primo loco nobis, & secundo loco vobis. Quidam utrobique vobis : Quidam utrobique nobis. Alloquitur autem Petrus seruos, hoc modo consolans eos quod tanti confiterint domino Christo.

Vobis

Vobis relinquens exemplum, sicut ipse dixit, *Qui* Mat. 16.
vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me. Sed quale, ait Beda, exemplum tribulationum, nõ deliciarum, contumeliarum, flagellorum, dolorum, opprobriorum, spinarum, crucis, vulnerrum, mortis. *Ut sequamini vestigia eius,* id est, ut eum & patientiam eius imitemini. *Qui peccatum non fecit, &c.* Verbis Esaiæ ostendit perfectam Christi innocentiam : Docet enim Propheta Christum nec opere, nec sermone peccasse, & proinde nullum habuisse vnquam peccatum, eoque idoneum fuisse, qui passione sua genus humanum liberaret à peccatis, ad quod idoneus non fuisset, si ipse etiam peccato subiacuisset.

Nec dolus inuentus est, &c. Non fuit dolus in ore eius, sicut habet textus Esaiæ . Phrasim est Hebræa qua dicitur aliquid inueniri pro esse, ut est illud, non est inuentus similis illi, id est, non erat similis illi . Nomine autem doli siue mendacij phrasim scripturæ designatur quoduis peccatum, ut ibi, Nec est in spiritu eius dolus. Sed quomodo sequitur Christum non habuisse originale peccatum, ex eo quod nec opere, nec sermone peccauerit, cum hoc videatur verum de omnibus infantibus recens natis, quia nec opere, nec sermone peccauerint: quare videri possit non fuisse id Christo proprium ac singulare. Respondendum, Esaiam docere

Esa. 53.

Esa. 53.

Psal. 31.

Christum, nec opere, nec sermone peccasse opposito modo quo locutus est de toto genere humano, dicens: Omnes nos quasi oves errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, ybi etiam paruuli comprahenduntur, qui errorem habent peccati originalis, & declinauerunt in Adam in viam prauam. Christus autem in Adam non errauit, nec à via recta declinauit. Hoc (inquit Hieronymus) de nullo hominũ intelligi potest, vt nec opere, nec sermone peccauerit, dicete scriptura: Nemo mũdus à sordibus, ne si vnus quidem diei fuerit vita eius. Et: Omnes sicut oves errauimus, vnusquisque in via declinauit: nisi de illo qui peccata nostra portauit. Aliter respondet August. lib. 5. contra Iulianum cap. 9. Profecto, inquit, Iesus peccatum etiam maior fecisset, si paruulus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui peccatum nõ habuerit infantilis ætatis exortu. *Qui cum malediceretur.* Respicit ad illud Esaiæ in eodem cap. Non aperuit os suum, & sicut agnus corã tendente se obmutuit. Cum probris incessetur, vocareturque dæmoniachus, Samaritanus, vtres opera Beelzebub, blasphemus in Deũ, vorax, potor vini, subuersor gentis, seditiosus in Cæsare non regessit opprobria siue contumelias.

Cum

Esa. 53.

In 53. c.
Esaia.

Iob. 15.

Esa 53.

Ioan. 7.
8. 10.
Mat. 12.
Ibid. 9.
& 26.
Ibid. 11.
Ibid. 22.

Cum pateretur, scilicet multa iniqua. Non comminabatur, se vindicaturum, sed potius orabat pro crucifigentibus se. Vocauit dominus Iudæos mendaces, filios diaboli, ignorates Deũ, Phariseos cæcos, minatus est Iudæ & non recipiẽtibus Apostolos, Vx dixit Scribis & Phariseis, stans ad tribunal Cayphæ minatus est se venturum in nubibus cœli: cum duceretur ad mortem minatus est horribilem afflictionem arido ligno: Ipse prothomartyr Stephanus præcipuus domini imitator impropertauit Iudæis quod Prophetas & ipsum Christum occidissent: Quomodo igitur verũ est, quod hic dicit Petrus? Respondendum cum Augustino lib. 1. de serm. domini in monte, quod habita iusta causa liceat fratrem vocare fatuum, quomodo & Christus Cleopham, & Paulus Galathas stultos appellauit. Ita dominus tãquam fidelis concionator annũtiauit Iudæorum scelerata, prædixit eorum damnationẽ, vt eos conuerteret, & ab eorum imitatione alios auerteret. Hinc Stephanus & Petrus vocarunt Iudæos deicides, tanquam libere consentientes fidem suam, eãque quam Iudæi oppugnabant confirmantes. Petrus autem hoc loco loquitur de contumelijs, quas quis ex ira & odio alterius profert, oprans ei malũ, quales Christus nunquam protulit.

Tradebat autem iudicanti se iniuste, &c. Non fo-

lum.

Luc. 23.
Ioan. 8.
Ibid.
Matt. 23.
Matt. 26.
Matt. 10.
Matt. 23.
Matt. 26.
Luc. 23.
Act. 7.

Cap. 19.

Luc. 24.
Gal. 3.Act. 7.
Act. 1.
& 4.

F 3

lum nō reposuit malum pro malo, sed voluntariè & libèter tradidit se iniquis iudicibus Cayphæ & Pilato, à quibus iniquam accepit sententiam. Oblatus est enim quia ipse voluit, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Hanc lectionem habet Glosa ordinaria & Liranus. Sed Græci aliter legunt, Tradebat autem ei qui iustè iudicat, hoc est Deo: tradebat, inquam, iniustè iudicantes ipsi Deo puniendos, sicut exponit Didymus. Alij supplēt, tradebat vindictam Deo: Fortè rectè sic intelligas, Tradebat se Deo percutiendum & affligèdum pro peccatis populi, quasi dicat Petrus, Christus non respexit ad persecutorum suorum iniquitatem, sed ad ipsum Deum qui (vt ait Esaias) propter scelus populi sui eum iustè percussit, vt serui cogitēt, imò omnes Christiani dum iniuriam ab hominibus patiuntur se debere suscipere de manu Dei iuste iudicantis. Denique tradidit se Christus Deo rāquam iusto iudici, qui abundè remuneraret patientiam eius, & compensaret iniurias, etiam si ipse Christus seipsum nō vindicaret, vt respexerit Petrus ad illud Esaiæ: Ideo dispersiam ei plurimos, & fortiam diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mortē animam suam: & si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longæuum.

Qui peccata nostra ipse pertulit. Ipse met Christus dominus

dominus Deus immensus, & homo innocentissimus pœnas pro nostris peccatis quæ non perpetravit, exoluit, & ne amplius in nobis viuerent peccata suo sanguine extinxit: Quanquam igitur non fuerit peccatum propter quod pateretur: sine magna tamen causa non est passus. Passus est enim vt peccata nostra tolleret. Murat hic autē Petrus personam secundam in primam: Ante enim dixit relinquens vobis vt sequamini, vt videlicet non solum seruos, sed & totam Ecclesiam tati beneficij memorem redderet: & respicit ad illud Esaiæ: Vere languores nostros ipse tulit, & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrū.

In corpore suo. In carne sua sustinuit Christus pœnam peccatorum, atque in ea occidit peccatum nostrū. Idem fecit & in anima sua quæ contristata fuit & derelicta sine consolatione, & à corpore separata ad inferos descendit. Petrus vtrunq; in corpore passo intelligit: Nam dum corpus Christi afflictū & mortuum est, anima contristata, & separata est. *Super lignum,* scilicet ipse confixus, siue corpore fixo super lignum: aut, pertulit peccata nostra affigens ea super lignum, sicut ait Paulus Colossensibus, quod chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis affixit cruci, vt ibi dederetur, & ad Romanos scribit, quod vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruat corpus peccati.

cati. Deniq; potest fieri hic etiam allusio non tam ad crucifixionem, quam ad crucis portatione: in qua designabatur quod Christus ferret peccata nostra vt ea occideret tanquam in crucem suffixa. *Vt peccatis mortui iustitia viuamus,* (peccatis) datiu casus est, nō ablatiu: nam hoc sensu mori dicitur, qui impius est, & condemnatus: Altero autem, qui amplius peccato non seruit, nec propter illud est damnationi obnoxius. Explicat hic Petrus quomodo Christus rulerit peccata, remittendo scilicet ea, & faciendo vt amplius eis non seruiamus.

Cuius liuore sanati estis, vel ad seruos, vel ad omnes Christianos vertit sermonem, Liuore, id est, vibice siue cicatrice ex flagellis relicta, siue timore, cōcreto ex plaga. Loquitur enim Esaias de Christi flagellatione dicens, Disciplina siue flagellum pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Sanati, inquam, à vulneribus peccatorum, nunc quidem secundum quandam inchoationem, in futuro autem seculo perfectè: nam nunc saucius à Samaritano adhuc in stabulo curatur, sicut orat Hieremias: Sana me domine & sanabor.

Eratis enim aliquando sicut oues errantes. Ostendit à quo sanati sumus, à varijs scilicet erroribus peccatorum, & respicit ad locum Esaiæ: Omnes nos quasi oues errauimus. Comparatur autem errantes ouibus, cum reuera sint hædi

hædi foetentes, quia Dei prædestinatione sunt oues. *Sed conuersi estis nunc,* ab erroribus vestris. *Ad pastorem,* Christum qui pascit vos æterna vita, donatione gratiæ, siue verbo euangelij, & sacramētis, sanctorūq; exēplis. Respexit ad 34. cap. Ezechielis: Ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Vnde & Petrus vocat Christū: *Episcopum,* id est, visitatorem atq; prouisorem, necessaria omnia animabus nostris procurantem. Visitauit enim nos oriens ex alto, vt illuciferet his qui in tenebris sedebāt. Visitat nos quotidie lucem datam conseruādo, & vt crescat agendo: visitat vt pater filium errantem: visitat vt pastor quærens erraticam ouem, & gregem dissipatam: visitat sicut liberator vincitum & oppressum: visitat vt medicus egrum: visitat vt vindicaturus nos de manu omnium qui auferunt labores nostros, & conantur vitam nostram efficere sterilem: visitat vt dulcis corrector: visitat inuitans nos ad dulce conuiuium: visitat vt rex potentissimus donaturus regnum æternum: Gerit curam nostri, & prouidet nobis nobiscum permanēs vsq; ad consummationem seculi. Visitet ergo nos Deus semper in hoc Episcopo Iesu suo.

A M E N.

CAPVT



Imiliter vxores, &c. Sicut infamabantur Apostoli docere plebem non debere obedire principibus, nec seruos dominis: ita inuidum vulgus spargebat eos docere diuortia inter maritum & vxorem. Hæc autem calumnia ex eo verisimilior videbatur, quod nolent Apostoli mulieres perpeti abominabiles & naturæ cõtrarias gentilium maritorum libidines: Cuius rei exemplum habes ex Iustino apud Eusebium lib. 4. cap. 17. & in passione Petri Apostoli, quæ Lini nomine circumfertur, narratur Petrum prædicatione pudicitiz quatuor Agrippæ præfecti concubinas, & Albini cuiusdam vxorem à thoro eorum separasse: diciturque Agrippa ei dixisse multa tibi fiducia est ò scelerate in plebibus quas circumuenis & in sceminis quæ tua persuasione à maritali thoro discedunt. In Actis quoque Apostolorum legimus Fœlicem gentilem præsidem tremefactum disputante Paulo de iustitia, castitate & futuro iudicio. Non apud Fœlicem de virginitate, sed de ea castitate quæ coniugibus necessaria est disputabat contra peccata vide-

Act. 4.

licet

licet non nominanda. Petrus igitur hic præcipit vxores obedire maritis etiam infidelibus, quando scilicet ad malum nõ cogunt. *Non credunt verbo, &c.* siue prædicationi doctorum, vel euangelistarum. *Sine verbo,* Sine verbo prædicationis lucrifiat Christo qui antea perdit erant, lucrifiant inquam conuersione ab infidelitate ad fidem Christi. *Considerantes,* id est, dum considerant, siue quia cõsiderant vos vxores castè cõuersari cum timore, hoc est, reuerentia quam vestris maritis etiam infidelibus desertis, magis enim monent exempla quam multa verba.

Quarum non sit extrinsecus, &c. *Cultus,* est nominatiui casus, & sensus est: Mulierum ornatus non sit externus, situs in crispatura & artificio capillorum cõpositione aut auri gemmarumq; ad caput, brachia, pedesve fulgore, purpureo amictu, reliquoque corporis cultu. Cyprianus in tract. de habitu virginum intelligit Petrum hoc loco & Paulum 1. ad Timoth. 2. præcipere modum ornatus muliebris, quod hæc in re hic sexus modum ferè excedere soleat. Si, ait, Petrus & Paulus mulieres quoque admonent coërcendas & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleat per maritos: quanto id magis obseruare virginè fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec deriuari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa rema-

Epist. 73.

remanet in crimine? Non igitur absolute prohibet Petrus uxores coniugibus suis ornari: sicut & Aug. Possidio scribit: Nolo, inquit, de ornamentis auri vel vestis praeponderam habere in prohibendo sententiam, nisi in eos qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant Deo: Illi autem cogitant quae sunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, nisi quod capillos nudare feminas, quas etiam caput velare Apostolus iubet, nec maritatus decet. Fucari autem pigmentis quo vel rubicundior vel candidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendae sunt feminae ornari secundum veniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus maxime Christianorum & Christianarum non tantum nullus fucus medax, verum ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. Ex quibus verbis duorum doctorum primum patet quod sacerdotibus & virginibus & viduis nolentibus nubere, illicitum sit ornatus studium, quibus tamen munda & decens vestis permittitur. Vnde Hieron. lib. 1. contra Pelagium: Vbiq; o Pelagi mediocria hyperbolicis transis & magna sectaris, vnde adiungis gloriam vestium & ornamentorum Deo esse contrariam. Quae sunt rogo inimicitiae contra Deum,

Deum si tunicam habuero mundiorem? si episcopus, presbyter, & diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacramentorum candida veste processerint? Cauete clerici, caute monachi, viduae & virgines, periclitamini, nisi fordidas atque pannosas vos vulgus aspexerit. Taceo de hominibus seculi, quibus aperte bellum indicitur & inimicitiae contra Deum si preciosis atque nitentibus vtantur eximijs. Discimus deinde ex superioris illis August. verbis quod fucus mendax omnibus sit illicitus: nam faciem suam fucantes Iesabelem imitantur, & prophetissas Montani, de quibus lib. 5. hist. Eusebius ca. 18. de his vide & Cyprianum loco citato. Non est tamen existimandus sese fucare, qui insignem aliquam deformitatem suam, maculam, vstionem tegit, aut anhelitus vitio aromate occurrat. Tertio habemus, quod solis maritorum oculis ornari feminis liceat: Ergo qui ornat se, ut aliorum in se concupiscentiam excitent grauissimè peccant, de qualibus Esaias & Cyprianus de habitu virginum loquuntur. Quarto quod ornamenta coniugum moderata ac honesta esse debeant, quemadmodum & caeterorum non coniugatorum vestimenta. Si quaeras quis hic sit dicendus excessus: Respondet Augustinus lib. 3. de doctr. Christiana: In conuiujs (inquit) vestitu, caeteroque humano victu

4 Reg. 9

Esa. 3.

Cap. 12. 13
& 14. sed
sparsum.

atque

atque cultu non ex earum rerum natura quibus utimur, sed ex causa utendi & modo appetendi vel probandum est vel improbandum quod facimus. Quid igitur locis temporibusque ac personis conveniat diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Quisquis autem rebus praeereuntibus restrictius utitur, quam sese habent mores cum quibus vivit, aut temperans, aut superstitiosus est: Quisquis verò sic utitur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Sicut enim talaris, & manicatas tunicas habere apud Romanos veteres flagitium erat: nunc autem honesto loco natis, cum tunicati sunt, non eas habere flagitium est: sic animadvertendum est in cetero quoque usu rerum abesse oportere libidinem, quae non sola ipsa eorum, inter quos vivit consuetudine nequiter abutitur, sed etiam saepe fines eius egressa foeditatem suam quae inter claustra morum solenium latitabat, flagitiosissima eruptione manifestat.

Subindicat Augustinus loco iam ante citato & alium sensum verborum Petri atque Pauli, ut videlicet non hic prohibeat Apostolus externum mulierum ornatum, sed admo-
neat quem illae verum coram Deo cultum astiti-
mare

mare debeant, sicut dum dicitur: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax, non ibi debet intelligi esca vel potus prohiberi: Sic dum in regula ait August. nec affectetis vestibus placere, sed moribus: non utique mundam vestem prohibet, sed mores bonos verum esse docet ornatum. Bañlius in moral. cap. 5. vtrumque sensum verborum Petri & Pauli iam datum coniungit. Quod nullo modo, inquit, debent mulieres nimis exquisitae in ornatu corporis elegantiae studere, potiusque curam eas omnem in bona opera conferre: atque hunc verum atque germanum Christianorum ornatum esse existimamus. Ac deinde subiungit Pauli verba 1. ad Tim. 2.

Sed qui absconditus est cordis homo: ornatus mulierum sit homo cordis, hoc est, homo interior. Qui absconditus est hominum oculis, soli Deo patet. Sed quomodo homo interior ornabit mulieres?

In incorruptibilitate, hoc est, per incorruptionem siue sinceritatem spiritus modesti, mitis, placidi & tranquillitatis: &, Quietis, silentis, hoc est, viro non rebellantis, quasi dicat: Tunc mulier verè ornata est, si intus in corde suo coram oculis Dei sit incorrupta, modesta, humiliter viro suo subdita, silens, non murmurans adversus maritum. Qui est in conspectu Dei locuples, qui spiritus cultus est coram Deo magnificus, vereque;

Rom. 14.

Regul. 3.
cap. 18.

Reg. 73.

vereque splendidus. Solent enim mulieres cul-
rum amare sumptuosum, magnoque emptum.

Sic enim aliquando sancta mulieres, &c. Exem-
plum adducit sanctarum mulierum veteris
testamenti. Exemplis enim foemineus sexus
admodum permouetur. *Sperantes in Deo*, hoc
dicit vel contra eas quae putant & sperant pla-
cere se maritis per immodicum ornatum exte-
rnum, vel contra eas quae metuunt se inique
a maritis tractandas, nisi eis rebellent. *Subiecti vi-
ris proprijs*, Tum se existimabant egregie orna-
tas, si viris proprijs subditae essent, atque ideo
eis obediebant. *Sicut Sara, &c.* scilicet obedie-

Genes. 12. bat Abrahæ, comitata exeuntem de terra &
cognitione sua, ac post variè peregrinantem:
Ac in cæteris officijs marito aderat: sicut Ge-
nesis 18. legitur dixisse ei Abraham: Accelera-
tria fata similia, commisce. *Dominum eum vocans*:
Sic enim ait, Postquam dominus meus vetu-
lus est, etc. *Vocans*, ex magna scilicet reueren-
tia, caput eum ac rectorem suum agnoscens:
Alioqui vxor propriè loquendo non est an-
cilla mariti nec vir dominus eius, sed socij sunt
sicut ex creatione mulieris de latere viri do-
cet August. 12. de ciuitate Dei cap. 29. Et Apo-
stolus ad Ephesios 5.

Cuius estis filia, Saræ scilicet: non enim ad
Abraham refertur (filia) fide scilicet & imita-
tione. *Benefacientes*, dum benefacitis obediendo
mari-

maritis. *Et non pertimentes vllam, &c.* Dum bene-
facitis non est quod metuaris metum, sicut di-
cimus, gaudere gaudium, viuere vitam, hoc est,
non est cur foeminea anxietate multum me-
tuatis, ne displiceatis maritis, si non sitis immo-
dicè exterius comptæ, aut ne iniquè ab iisdem
affligamini, si non eis rebelletis.

Viri similiter secundum, &c. Sicut, ait, mandauit
vxoribus vt subsint viris suis, ita vicissim viris
qui coniugum suarum tanquam capita sunt ac
rectores, & maiorem scientiam tam naturalis
ingenij quam fidei habent præcipio, vt hono-
rem eis deferant, cogitantes mulieres infirmio-
ra esse quàm ipsi sint vascula, & coheredes se-
cum esse gratiæ quæ est vita æterna: ideoque nec
iudignè tractandas. Honorem autem vocat ab-
stinentiam à coitu, siue rarum & moderatum
congressum, sicut satis patet ex eo quod sequi-
tur, vt non impediatur orationes vestræ.

Commixtio enim carnalis impedimentum præ-
stat attentæ orationi, vti ad Corinth. 7. docet
Paulus. Solent autem piæ mulieres præ viris
castritati studere: Præcipit ergo Petrus vt viri
hac in parte vxoribus suis non nihil obsequan-
tur, ne vtrique ab attentata oratione diu impe-
diantur. Id quod tribus confirmat rationibus.
Primum quia vir sapientior est: deinde quia
mulier infirmior est, quo nomine magis ei co-
patiendum est & obsequendum. Tertio, quia

mulieres simul student peruenire ad vitā æternam, ideoque aliquantulum abstinere cupiunt à commixtione. Sic Hieron. lib. 1. contra Iouinianum, quanquam is legisse videatur, & sicut cohæredes multiplicis gratiæ: sed sensus idem est. Dicitur enim tunc maritis; cogitate etiam vos ad æternam vitam contendere, ad quam & vxores vestrae festinant: ideoque deberis & ipsi esse parci in coitu, & frequentiores in orationibus. Si semper orandum est, ait Hieronymus, nunquā ergo coniugio seruiendum: quoniam quotiescunq; vxori debitum reddo, orare non possum.

In fine, id est, in summa. Quid, inquit, opus est omnibus particulatim hominum statibus leges præscribi? Hæc lex quæ sequitur omnibus est statuta. Alij legunt in fide, sed malè. *Omnes vnanimis*, scilicet in bono. *Compatientes*, scilicet afflictis. *Fraternitatis amatores*, id est, Christianos specialiter amâtes tanquam fratres ex regeneratione. *Misericordes*, miseris subuenientes. *Moderati*; humani, affabiles commodi. *Humiles*. Græci codices hoc nunc non habent. Oecumenius tamen Græcus hoc interpretatur: humiles, id est, non alta de vobis sentientes, sed verissima vestri cognitione vobis ipsis vilescētes. *Non reddentes malum pro malo*, non retalian-tes iniuriam iniuria, conuitium conuitio. Non prohibet hic Petrus iustā iudicum vindictam; sed

sed eam quæ vel priuata exercetur authoritate, vel non amore iustitiæ, sed libidine vlciscendi aut odio infligitur. *Sed è contrario benedicentes*: Pro maledicto vel conuitio bene præcæmini maledicentibus, & sicubi potestis laudes eorum prædicare. *Quia in hoc vocati estis*, id est, ad hoc vocati estis dum facti estis Christiani, vt benedicatis Deo & proximo, iuxta illud Psalmi: Benedicam dominum omni tempore, & benedicam nomen tuum in seculum seculi. Et: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Et: Dicant semper, magnificetur dominus. Quod igitur in futuro acturi sumus, nūc etiam sedulo meditari atque inchoare debemus.

Hæreditate possideatis, &c. Notanter dicit, hæreditate possideatis: quia & si quandoque ex zelo iustitiæ maledicere oporteat, hoc tamen magis ex necessitate, quam quasi possessio nostra & bonū esset, agere debemus. Benedictio autem bonum nostrum, hæreditas nostra, & propter se quærēda possessio est. Respexit fortasse Petrus ad 27. cap. Deuteron. vbi soli filij Liæ & Rachelis stant ad benedicendum: Filij verò Bale & Selphe ancillarum cum Ruben primogenito Liæ, qui stratum patris sui macularat, & extremo filio Liæ Zabulon stant ad maledicendum. Per filios liberarum designantur filij noui testamenti: Per filios autem ancil-

larum serui peccati, atque veteres homines. Per Ruben verò & Zabulon qui ad tempus miscentur filijs noui testamenti & spiritum libertatis habent.

Qui enim vult vitam diligere, &c. Ostendit ex Psalmista nos ad benedicendum vocatos, quod ad eam vitam vocari simus, ad quam maledicti non pertrahunt. Qui enim desiderat obtinere veram & æternam vitam, cupitq; videre dies bonos, id est, versari in diebus bonis siue benè tractari. Qui agere desiderat vbi est vera claritas deitatis omnes illustrans, vbi vario decore sicut sol fulgent omnes sancti, vbi durant semper sine yllo fastidio, sine vllis tenebris, aut nocte, dies clarissimi, vbi melior est vna dies, quam sæculi huius infinita dierum millia, qui (iuxta patriarcham Iacob) sunt dies peregrinationis, pauci & mali. *Coërceat linguam suam à malo*, Dies isti boni non cõtینگunt quouis modo hic agentibus & viuentibus, sed opus est labore, sollicitudine, & pugna cõttra propria vitia. Linguam enim propendentem ad omne malum coërceat oportet, ac frenare ne prout appetit loquatur malum vel dolum. Per locutionem malam & dolosam omnia peccata locutionis significantur. Peccatum (inquit Basiliius in Psal. 33.) quod per linguam committitur omnium propensissimum est & multiforme. *Declinet à malo*, ne faciat malum declinet à mali

mali occasione declinet à malorum societate, declinet ab improba vitæ consuetudine. Non simpliciter is à malo dicitur declinare qui malum non facit, sed qui cum ad illud tentetur, siue prouocetur, resistit & fugit.

Et faciat bonum, Non sufficit declinare à malo nisi etiam fiat bonum: Arbor enim non faciens fructum bonum, excidetur. Facere autem bonum, est exempli gratia sua misericorditer elargiri: aliena verò non rapere est declinare à malo. *Inquirat pacem*, hoc est, tranquillam mentem, solutionem à tumultuarijs huius mundi curis, hæc est enim pax cum Deo. Item inquirat pacem cum proximo, vt ad pacem futuram, quæ sola est vera pax, perueniat.

Et persequatur eam. Non sufficit, inquit Hieronymus, pacem quærere, nisi inuentam, fugientemque omni studio prosequamur. Pulchreque persecutio pacis dicitur, iuxta illud Apostoli, hospitalitatem sectantes, vt non leui vñtratoque sermone, & (vt ita dicam) summis labijs hospites inuiremus, sed toto mentis ardore teneamus quasi offerentes se cum lucro nostro atque compendio. *Quia oculi domini super iustos*, hoc est, proximis non maledicentes, sed benedicentes, pacem persequentes, misericorditer respicit Deus, ignoscens eis peccata ipsorum, & patientiam eorum remunerans. Respicere Dei misereri est, iuxta illud: Respice in

Luc. 22. me & miserere mei. Et: Conuersus dominus respexit Petrum. *Et aures eius in preces eorum*, hoc est, iustorum preces exaudit Deus. Significat igitur Propheta hoc versiculo, quod iusti admodum sunt grati domino Deo, quod specialem eorum curam gerat, quodque ab eo obtineant quicquid volunt. Maximū habet ad pietatem viuendum hic versiculus benè expensus incitamentum.

Homi. 9. *Vultus autem domini, &c.* Vultum dici existimo (ait Basilius) domini aduentū ad iudicium, qui omni cum libertate contingeret nulli non horrorem incussurus. Indubiè hic significatur Dei aspectus ad vindictam sumpta metaphora à vultu hominis irati, & præ ira furibundi: vultus enim eius immutatio iram in corde latentem indicat. Istud Petrus adiungit ad Christianos à maledicentia, similibusque peccatis deterrendos, & vt significet quod ij qui iniuria afficiunt Christianos æterno supplicio damnabuntur, etiam si nunc Christiani pro iniuria iniuriam non reponant. Humanæ imbecillitatis (ait Cyrillus in Ioan.) etiam hæc cura est, vt credas non vitaturos supplicia iniuriâtes. Sed humana pusillanimitate præstantior est Iesus, qui etiam pro suis persecutoribus orauit.

Et quis est qui vobis noceat, &c. id est, nullus vobis nocere poterit aut vos affligere, *si emulatores fueritis boni*, hoc est, ipsius bonitatis, vel Dei
sue

sive Christi qui per antonomasiam bonus dicitur, vt contra diabolus malus. Nemo, inquam, bonum imitantes potest ledere, quia oculi domini super iustos: Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? *Sed & si quid patimini, &c.* Si dominus permittat vt propter iustitiam affligamini, hoc in maiorem vobis cedit beatitudinem, propter exercitium patientiæ. Nam etiam tunc oculi domini super vos, etiam tunc Deus defendet vos. *Timeorem autem eorum*: Ne metuatis malè facientes siue vos persequentes neque perturbemini, quasi bonum vestrum à vobis tollere possint: Corpus enim possunt occidere, sed non animam. *Dominum autem Christum sanctificate.* Ex intimo corde magnū, & sanctum, & verè metuendum agnoscite dominū Christum, siue dominum Deum (vt Græci legunt) qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Eius ergo honorem & sanctificationem ex intimo corde quaerite: Nam externa sanctificatio Dei citra internam ei ingrata est. Desumpsit hoc Petrus ex 8. cap. Esaiæ.

Parati semper ad satisfactionem, &c. Quidam legunt de ea que in vobis est, spe & fide: sic habet Beda. Græci verò non habent (& fide) sed nec Latinorum quidam. Quoniã, inquit Oecumenius, dicebant Gentiles spem Christianorum esse inanem, idèò meditatas responsiones habere oportebat ad ipsarum calumnias.

Duobus modis (vt ait Beda) de spe & fide nostra rationem poscentibus reddere debemus, vt & iustas fidei, & spei nostrę causas omnibus reddamus, seu intinemus, siue infideliter, siue fideliter requirentibus, & ipsam fidei ac spei nostrę professionem illibatam semper teneamus, etiam inter pressuras aduersantiũ, ostendentes per paciẽtiã quã rationabiliter eam seruandam didicerimus, pro cuius amore, nec aduersa pati, nec mortem subire formidemus. Huc vsque Beda. Non igitur præcipit hic Petrus vt omnes Christiani, tam fœminæ quam viri sint Theologi, qui de sublimibus fidei nostrę articulis acute norint differere, aut etiam debeant: Nam ipsemet Christus dicebat Apostolis iam tunc longè prouectioribus quã est vulgus Christianorum, multa nõ potestis portare modo: sicut & Paulus dicit Corinthijs & Hebræis quod solidum cibum doctrinæ ferre non possint. Imò in epistola ad Titum ab episcopo tantum id exigit, vt potens sit contradicentes arguere: docetque non omnes esse doctores, nec omnibus datum esse sermonem sapientiæ vel scientiæ. Scientiæ (ait Aug. lib. 14. de Trinitate cap. 1.) illud tribuitur tantummodo, quo fides saluberrima quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, qua scientia non pollēt fideles pluriimi, licet ipsa fide plurimum polleant: Aliud est enim

est enim scire tãtummodo quid homo debeat credere propter adipiscendam vitam aternam: Aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum & pijs opituletur, & contra impios defendatur: quã proprio vocabulo appellare scientiam videtur Apostolus. Non est (ait Nazianzenus) omnium disputare de Deo: nõ est omnium diuinam discutere naturam: non ita vilis est sacre scripturę sermo, vt vulgò indocili, & per terram adhuc repentibus homunculis pateat, etc. quæ in eandem sequuntur sententiam.

Id ergo vult hoc loco Apostolus, vt quilibet Christianorum de spe sua rationem poscenti pro modulo suo respondere possit. Sunt enim generalia quædam, quibus quilibet vtcunq; se tueri potest, vt, Quod Christiana religio prænuntiata sit à Prophetis: quod veri Christiani pijsimè viuant: quod innumeris miraculis fides Christiana confirmata sit: quod nihil sit Deo impossibile: quod in ipsa etiam rerum natura innumera sint, quæ perfectè intelligere nequimus. His similibusque rationibus facillè dissolui poterāt crassa gentilis vulgi argumenta, vt liquet ex historia sanctæ Lucie, Laurentij & similiũ. De huiusmodi quæstionibus agit hoc loco Petrus. Aliud autem est hereticis subouium vestimentis venientibus de sublimibus fidei articulis respondere. Sicut igitur Ioannes

Supra.

Serm. de
Arrianis.1 Ioan. 4.
tus an

1. Cor. 12. tus an ex Deo sint, cum tamen Paulus doceat hoc esse quorundam tantum donum: ita omnes aliquousque pro modulo suo & statu reddunt fidei rationem: quidam tamen perfecte singulorum sigillatim scientiam habentes.

At quomodo consentit hic locus Euangelio docenti non præmeditandum esse quomodo respõdeamus persecutoribus? L. loquitur euangelium de anxia præmeditatione, quæ ex diffidentia oritur. Oecumenius respondet dominum in Euangelio de martyrio loqui: Petrus autem de doctrina, extra casum scilicet martyrij: Nam sine intellectu & indagatione videri sibi aliquid scire, dignum est, inquit, reprehensione. Scientia enim insensatorum inexpenfi sermones, vt ait Ecclesiasticus.

Eccl. 21.

Sed cum modestia, sine arrogantia vlla quæ solet subrepere his qui possunt rationem reddere poscentibus. Et timore, Dei scilicet quæ oportet semper præsentem cogitare, vt in defendenda doctrina humilitatis & timore Dei etiã humilitas & timor Dei appareat. Conscientiam habentes bonam, probatam vitam habentes, nullius mali vobis conscij. Mala etenim conscientia sæpè accersit naufragium circa fidem, sicut ait Paulus Timotheo, bona verò conscientia, & puritas vitæ præparat hominem vt illustretur à Deo, sicut ait Propheta: Super inimicos meos prudentem me fecisti mādato tuo, quia
in æter-

1. Tim. 1.

Psal. 118.

in æternum mihi est: Super omnes docētes me intellexi, quia mandata tua exquisiui. Et August. epist. 112. agens de ea quæstione, Quomodo Deus videri possit. Primum, ait, mihi videtur plus valere in hac inquisitione viuendi, quam loquendi modum: Nam qui didicerunt à domino Iesu Christo mites esse & humiles corde, plus cogitando & orando proficiunt quam legendo & audiendo.

Vt in eo quod detrahunt vobis confundantur. Erit hoc certissimum argumentum, quo pudefiant ij qui vitam vestram, quã agitis iuxta Christi doctrinam, calumniantur vt fuscata ac maleficam. Dum enim fidem & spem cœlestium quam videre nequeunt in vobis irrident, si ad quæstiones suas habeant rationabilem responsonem, videantq; opera vestra quæ bona esse negare nequeant, pudebit eos tandem suæ irrissonis.

Melius est enim, &c. Suprà dixerat beatos eos, qui propter iustitiam patiuntur, sed quia norat quosdam quidem patienter ferre quæ pro meritis patiuntur: impatienter autem quæ immeritis infliguntur: ided iterum hic ostendit longè nobilius esse indigna propter iustitiam, quam digna propter iniquitatem patiēter ferre supplicia: id quod etiam cum de seruis ageret, admonuit, atque iterum in fine 4. cap. inculcat. Cuius rationem hic reddit, quia dum
quis

quis pro iustitia patitur, fit similis Christo, qui sine ullo suo merito mortuus est, cuius etiã supra exemplũ proposuit. Illud (benefaciẽtes) vel generaliter intelligitur de omni bono opere, vel particulariter de his, quæ bene fiunt ipsis Christianorum irrisoribus, dum ijs cum modestia respondetur, & Christiana doctrina rationi ostenditur consentanea.

Si voluntas Dei velit. Hoc adijcit pro consolatione patientium, subindicans Deum nõ semper permittere, vt tyranni Christianos foris exteriusque persequatur. Quod quoties Deus fieri finit, facit hoc eorũ amore, & ad ipsorum vtilitatem. Ipsi enim nesciunt quid expediat eis, affligi in hoc mundo necne. Nomen (voluntas) designat hic Dei gratiam & misericordiam, quo modo accipitur & in Psal. Vita in voluntate eius. Et: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutẽ. Et: In hoc cognoui quoniam voluisti me, id est, dilexisti me. Vnde August. lib. 22. contra Faustum cap. 20. sic legit: Si spiritus Dei velit, Spiritui enim sancto tribuuntur in scripturis dona gratiarum & misericordiæ. Est ergo hic locus similis illi ad Romanos 8. Ipse spiritus adiuuat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet nescimus. Simul etiam vno hoc verbo exhortatur ad paciẽtiam: Si enim respexerimus non tam ipsos persecutores, quam ipsum misericordem

Psal. 29.

Psal. 40.

cordem patrem ita disponentem, & per illos nos flagellantem, non ita impatienter nos habebimus.

Quia et Christus, etc. Nõ satiatur Petrus commemoratione dominicę passionis. Pro peccatis, scilicet ignoscendis & extinguendis. *Semel.* Id adijcit vt efficaciam mortis Christi designet, quę semel tantũ facta & tolerata, nec vnquam iterata potens est delere omnia peccata quãtuncque sapius repetita, vel fortasse idẽ hoc adijcit vt indicet tribulationes cito finiri, mercedem autem esse æternam: sicut Christus semel mortuus in æternum regnat, fructusque mortis eius etiam in nobis semper perdurat. *Iustus pro iniustus:* Exaggeratio est miræ Christi erga nos charitatis.

Vt nos offerret Deo, adduceret ad Deum, vt pius pastor ad ouile ouem erraticam deportat. Adducit nos nõc Christus ad Deum, dum cum ob peccata nobis offensum propitium reddit, dumq; similitudine morũ & affectuum nos Deo propinquos facit: In futuro autẽ adducet ad Deum clarẽ videndum. Nunc offert nos Deo tanquam sacrificium, dum gratia sua concupiscentiam nostram mortificat: In futuro autem offeret tanquam holocaustum, quando toti puri toto corde Deo seruiemus.

Mortificatos, &c. Mortificatos & viuificatos legit Venerabilis Beda: Sed Græcus textus & Epipha-

Here. 77 Epiphanius in hæresi Dimeritarum, Oecumenius in commentarijs, Hieronymus in 54. caput Esaia, & Augustinus epist. 99. legunt mortificatus & viuificatus: quam lectionem nos hic amplectemur. Quia dixerat Christum mortuum esse, explicat quomodo sit mortuus, & quomodo viuificatus. Mortificatus est à Iudæis ex infirmitate & fragilitate carnis: viuificatus est autem in eadem carne tertia die virtute Spiritus sancti. Spiritum enim interpretatur hoc loco Athanasius, citate Beda, Spiritum sanctum: Oecumenius diuinitatem: Spiritus enim est Deus. August. epist. citata vtrumque sensum dat. Potest verò & hic esse sensus, quod Christus secundum carnem fuerit mortuus, secundum animam autem semper vixerit: nō quasi anima Christi, sine Christo secundum animam fuerit aliquando per peccatum (quod mors est animæ) mortuus: sed quia locutione scripturæ illud etiam dicitur viuificari, quod viuū permanet siue viuum seruetur;

1 Reg. 27. vt 1. Regum dicitur de Dauid: Virum & mulierem non viuificabat Dauid, id est, non relinquebat viuum: Et 3. Regum: Vnum funiculum mensus est Dauid ad viuificandum, id est, ad seruandum in vita.

In quo & his qui in carcere erant spiritibus veniens predicauit, qui increduli fuerant aliquando Quia hic locus valde est obscurus, veterum in primis profē-

proferendi sunt commentarij. Athanasius igitur & Cyrillus hunc locum exponunt de descensu Christi ad inferos, quos insequitur Oecumenius, & commentarius in epistolas Pauli Ambrosio inscriptus. Verba Athanasij Athanas. sunt hæc in epistola ad Epictetum Corinthiorum Episcopum, quæ citat Epiphanius in hæresi Dimeritarum: Corpus Christi erat in monumento positum, quando ipse iuit ad prædicandum etiam spiritibus in carcere, velut Petrus dixit. Id quod maximè ostendit dementiam eorum, qui dicunt in ossa & carne mutatum esse verbum: Si enim hoc esset, non fuisset opus monumento: ipsum enim iuisset per se ipsum ad prædicandum spiritibus in inferno. Nūc verò ipsum quidem verbum iuit ad prædicandum: Corpus autem syndone inuolutum Luc. 23. deposuit Ioseph à Golgotha. Et lib. de incarnatione verbi qui incipit, mos pij hominis, etc. In descensu, ait, inferorum soluendæ mortis potestatem ostendit, & annuntiandi omnibus resurrectionem, eo quod creauerit Deus hominem ad immortalitatem. Et infra: In morte Christi corpore non vltra sepulchrum delato, anima ad inferos penetrauit, locis ingenti intervallo discriminatis. Qua ratione igitur factum est, vt cum dominus adesset incorporaliter, pro homine à morte sit agnitus, vt earum animarum quas infernus tenebat vincula, sua anima

animam inobnoxia quidem vinculis mortis, sed tamen quæ quasi obnoxia facta esset, disrumpere: explicans illis modum rationemque suæ resurrectionis, ut plastes ille & conditor hominis hominem damnationi subiectum ipse præsens ad plenum liberaret in sua forma. Non enim mors præualefcēs subiecit sibi humanam verbi, id est, Christi animam, ut vincula illi innecteret, nec corruptio per tyrannidem inuadens in eius corpus vim suam exercebat ad putrefactionem, quasi rebus malè curatis. Minimè gentium: Id enim de eo cogitare profusum impiū est: sed qui de Adæ inobediētia questionem habuit, iudicioque peracto duplicem poenam in sententia sua complexus erat, dum rei terrestri ita loquitur: Terra es, & in terram reuerteris: atque ita pro decreto domini corpus in terram abscedit: Animæ autem dixit, Morte morieris. Atque hinc est quod homo in duas partes disrumpitur, & ut ad duo loca discedat, condemnatur: ac proinde opus fuit illo ipso iudice, qui hoc decretum tulerat, ut ipse per se sententiam solueret sub specie condemnari in condemnatum se sincerumque à peccatis ostendens. Vide eundem in tractatu aduersus Apollinarium de salutari Christi aduentu, qui incipit, Dominum nostrum Iesum Christum: & sermonem contra omnes hæreses. Cyrillus verò lib. de recta fide ad Theodosium:

Genes. 1.

Ibidem.

Cyrillus.

sum, Anima, inquit, ad verbum copulam & vnionem fortita, descendit quidem in infernum: Diuina autem virtute & potestate vrēs, etiam spiritibus qui illic erāt apparuit. Enimverò & dicebat compeditis: Egredimini, & his Esa. 49. qui in tenebris, Reuelamini: & tale quiddam etiam Petrus, quiddam etiam & diuinus Paulus dixisse videtur de verbo Dei & anima ipsius secundum dispensatiuam vnionem. Deinde subiicit verba Petri vsque ad illum locum qui increduli fuerant aliquando, inclusiuè. Respexit & ad hunc locum in lib. de recta fide ad reginas. Item lib. 12. in Ioan. cap. 36. In illud verò ad Roma. 10. Quis descendit in abyssum, sic habet commentarius Ambrosio inscriptus: Ideò passus est Christus, ut expoliatis inferis, virtute patris, deuicta morte resurgens, cum animabus ereptis in cælum ascenderet: Omnis enim quicumque viso Salvatore apud inferos sperauit de illo salutem, liberatus est, Petro Apostolo hoc testante: Dicit enim quia & mortuis prædicatus est. Et in illud ad Ephesios: Quod autem ascendit quid est, etc. Ephes. 4. Triumphato diabolo descendit Christus in cor terræ, ut ostensio eius prædicatio esset mortuorum, ut & quotquot eius cupidi essent, liberarentur. Ex verbis Cyrilli iam citatis patet quomodo intellexerit illud (in quo) retulit enim ad illud (spiritu) diuinitatem ea voce intelligens.

H telligens.

Oecume
nius.

telligens. Diuina, inquit, virtute & potestate
vrens, etc. Oecumenius verò illud (in quo) ex-
plicat, vt idem sit, quod ideo, quasi Perrus di-
ceret: Quia Christus pro iniustis mortuus est,
non solum illis qui post se fuerunt, sed etiam
illis qui aduentum suum præcesserunt: ideo
descendit ad infernum, etc. Possit etiam illud
(in quo) referri ad spiritum, vt significet ani-
mam: Nam Christus secundum animam descen-
dit ad inferos. Ex verbis quoque Athanasij &
Cyrilli patet, quod prædicauerit Christus ani-
mabus in inferno. Iussit enim eis, vt ex eo lo-
co tenebrarum & vinculorum exirent: Præ-
dixit quoque quod ad resurrectionis suæ exem-
plum corpus aliquando recepturæ essent.

Sed queritur quomodo superiorum docto-
rum commentarijs adaptari iam possit, quod
sequitur, Qui increduli siue inobedientes fue-
rant aliquando: cum Christus infideles non li-
berarit. Respondendum est Christum prædi-
casse spiritibus in carcere inferni propterea de-
tentis, quia & si hic bene vixerant, aliquando
tamen antequam benè viuerent increduli siue
inobedientes fuerant, saltem in primo parente
Adam. Hunc sensum explicat Athanasius in
verbis supra positis, qui de Adæ inobedientia
quæstionem habuit, etc. Et Epiphanius in he-
resi Tatiana dicit, Christum venisse, vt his qui
olim ipsum cognouerunt, & ab ipsius deitate
non

Heresi. 46

non aberrauerunt, verum propter errores in
inferno detenti sunt, indulgentiam largiretur.
Hieronymus quoque in illud Zachariæ 4. Tu
quoque in sanguine testamenti: et in illud Osee
13. Ero morsus tuus inferne, detentionem san-
ctorum in inferno refert ad peccatum Adæ;
siue inoliti erroris peccata. Ipse autem Hiero-
nymus in cap. 54. Esaiæ quasi paraphrasticis
recensens hæc Petri verba, haud obscure pru-
denti lectori insinuat, quomodo ea intellex-
erit: Dominus, ait, fecit diluuium, qui iuxta A-
postolum Petrum occisus est carne, viuifica-
tus spiritu, et prædicauit spiritibus in carcere
constitutis, quando Dei patientia expectabat
in diebus Noë, diluuium impijs inferens. In
cuius exemplum aqua nos mundat, non sor-
des carnis abluens, sed bonæ conscientiæ in-
terrogatio in Deum. In his verbis videtur Hie-
ronymus illud, incredulis, siue quondam inobe-
dientibus, non iungere cum spiritibus, tanquam
adiectiuum cum substantiuo, sed cum sequen-
tibus ordinare et subintelligere verbum, Di-
luuium intulit in signum scilicet damnationis
æternæ, quasi diceret Perrus: Christus paucis
spiritibus sanctorum consolationem dedit, alijs
in damnatione relictis, sicut quondam cum
expectabat Dei patientia in diebus Noë, cum
fabricaretur arca, diluuium in signum damna-
tionis æternæ, paucis saluatis incredulis intulit.

Hierony.

Ex Ori-
gine.

Cap. 2. Sanè in 2. epistola ad ostendendam damnandorum multitudinem & saluandorum paucitatem adducit Petrus historiã Noë, vbi etiam oratio imperfecta est quã cõplet Hyginus Papa & Martyr epist. 2. ad Athenienses. Solet enim crebra esse in scripturis Eclypsis, vt testatur August. lib. 2. Locutionum. Oecumenius autem nullam facit à præcedentibus auulsiõnem, sed intelligit Christum omnibus spiritibus in inferno detentis prædicasse: pluribus quidem qui inobedientes quondam fuerant (veluti exempli causa, in diebus Noë, vbi innumeri infideles fuerunt, Noë prædicanti paucis credentes) paucis autem ad salutem animæ, videlicet qui in hac vita crediderant: Sicut enim euangelium saluat in terra credentes, & damnatio est, & mortiferum non credentibus: ita consolatio opere allata à Christo sanctis, qui hic rectè vixerant, ipsis fuit salutaris: inobedientibus verò quondam cecidit ad improperium, pudorem, & maiorem damnationem: sicuti epulo ex consideratione quietis Lazari magis est cruciatus. Hunc esse sensum Oecumenij, satis patet ex sequentis capituli & huius loci commentarijs, & consonat Nazianzeno & Damasceno infrã citatis. Lyranus similiter intelligit vnico cõtextu locum istum, & putat Christum liberasse eos qui Noë fabricanti non crediderunt, sed veniente diluuiõ pœnitentiam

tentiam egerunt: sicuti fortè generi Loth descendente igne in Sodomam compuncti fuere ad pœnitentiam. Fortasse loquitur tantum de sanctis qui Noë ædificanti crediderunt, quales fuere Mathufala, Lamech, & similes, de quibus specialiter agit, quia ex eis tãquam primis hominibus ostenditur Christus omnes fideles sanctos qui ante se mortui fuerunt liberasse. Mundum enim perditum diluuiõ, vocat Petrus 2. epistola, originale mundum. Et sanè de diluuiõ hoc nihil nouit gentium, siue Græca, siue Latina historia, vt ait August. 18. de ciuitate Dei cap. 8. Porro dicuntur hi sancti Noë credentes increduli fuisse, cum expectabat Dei patientia in diebus Noë, quia non credebant cum vulgo non esse vêturum diluuium, sicut de se ait Hieremias: Seduxisti me domine, & seductus sum, quia videlicet habebatur à pseudopphetis & vulgo tanquam deceptus & pertinax. Pro hac expositione facit, quod pro illo, quãdoque expectabat Dei patientia, quidam Græci libri, teste Erasmo habent, quod expectabat Dei patientia differre diluuium, sicut credebat vulgus: qui sensus etiam haberi potest, si legatur, cum expectabat Dei patientia. Hilarius autem scribens in illius Psal. 118. Quando consolaberis, seu (vt ille legit) exhortaberis me, aliquo horum iam dictorum modorum intelligendus est. Quod enim catholice

Mat. 13. fenferit de aeterna impiorum omnium damnatione, patet in explanatione 2. Psalmi sub finem. Sic autem habet Hilarius: Desideria haec in se Prophetarum dominus testatur, cum dicit: Amen dico vobis, multi prophetae & iusti cupuerunt videre, quae vos videris, et audire, quae auditis. Propheta itaque et animo, et oculis deficit. Sed hi modo oculi prophetae, licet Deum videre desiderauerint, non sunt tamen corporis oculi: Loquuntur enim, expectant, et mentis potius est ista contuitio et loquela, non corporis. Dicunt enim: Quando exhortaberis me? Scit hanc exhortationem sanctos quiescentes in inferno desiderare: Scit testante Petro, descendente in inferna domino etiam his qui in carcere erant, et increduli quondam fuerant in diebus Noë exhortationem praedicatam fuisse. Haec Hilarius. Cuius verba rectè possunt intelligi, quo modo Oecumenius hunc Petri locum interpretatur: Nam damnatis opere est praedicata consolatio, non ipsorum quidem, sed eorum qui Christo adhaerant, sicuti Lazari consolatio praedicata est epuloni in inferno. Quanquam et alij duobus supradictis modis rectè intelligi possunt superiora Hilarij verba. At in Psal. 141. sic scribit Hilarius: Rogat Christus ut anima sua educatur è carcere si in carcere positus, etiam ante Noë tempora resurrectionem secundum beatum Petrum praedi-

praedicauit carcer est inferi à quo se educi rogat. Ex quo patet Hilarium Noë tempora intellexisse tanquam exemplum quoddam producta: siquidem tribuit illud etià ijs, qui tempora Noë praecesserunt. Ex his facile intelligimus quod V. Beda in huius loci commentarijs, recitans haec Hilarij verba (tacito interim authoris nomine) tanquam haeretica (subdit enim post eius verba: Ille quidem hoc dixerit, sed catholica fides habet, etc.) locutus sit prout simplex Lector prima fronte Hilarij verba posset intelligere. Nam sicut ait Hiero. in epistola ad Paulinum: Hilarius à lectione simplicium fratrum procul est: id quod experimur etià in 3. Sententiarum, vbi obscura valde sunt verba eius de timore & dolore Christi.

Si ergo interrogas, quomodo cum hac interpretatione cohaereat quod sequitur, Cum expectaret Dei patientia in diebus Noë: dicendum, secundum hunc commentarium, illud (cum expectaret Dei patientia) auellendum esse à praecedentibus & nouam ibi inchoandam sententiam. Sed quæras rursus, quorsum Petrus hoc loco agit de spiritibus in inferno detentis, & descensu Christi ad inferos hoc loco agat. Ut ostendat fidelibus, qui tunc temporis persecutionem ad mortem usque frequenter sustinebant, animas simul cum corpore non interire, uti nec Christi anima interijt, sed ad inferos

descendens animas fidelium ante iam defunctorum inde liberavit, & victor secum abduxit.

Hunc commentarium si sequi libeat, ita exponendus est hic locus, ut certissima fide teneatur eos qui in hac vita sine fide Christi vel in impietate defuncti sunt, non esse Christo ad inferos descendente liberatos, nec posse aliqua praedicatione eos ibi conuerti vel iustificari, sicut in hunc locum scribens recte docet Venerabilis Beda, Oecumenius, & Aug. in epist. 99.

Heret. 79 qui & in lib. de haeres. ad Quodvult. haeresim recenset, quae docet Christo descendere ad inferos omnes inde liberatos esse. August. sequitur & Gregor. lib. 6. epistolarum epistola 179.

Heret. 46 Idem docet Epiphanius in haeresi Tatiani: Gregorius quoque Nazianzenus in oratione de Paschate. Sed eius verba ne non recte intelligantur, subiicienda censemus. Quod si (ait) Christus ad inferna descendit, vna descendente: Cognosce & illic Christi mysteria, quae nam dispensatio duplicis sit descensus, quae ratio: nunc cum ibi apparet omnes pariter saluet, aut solum credentes. Duplicem descensum, cuius hic meminit Nazianzenus, explicat Damascenus

lib. 3. de orthodoxa fide, dicens: Sicut Christus in terra fuit fidelibus causa salutis aeternae; infidelibus autem infidelitatis improprium & redargutio: sic & ijs qui in inferno. Vox autem illa (credentes) in verbis Nazianzeni est praeteriti

teriti

teriti imperfecti temporis, quasi diceret eos qui credebant in hac scilicet vita constituti. Oecumenius sic interpretatur verba Nazianzeni. Per hoc (ait) quod Gregorius dicit (eos qui crediderunt) significat quod seipos ita praeparauerant, ut si etiam tunc cum hic viueret aduenisset Christus, credidissent. Vbi Oecumenius non loquitur de impijs Tyrijs & Sodomitis, qui si miracula cospexissent, qualia habuerunt Iudaei, credidissent & poenitentiam egissent (neque enim hi vel fide futurae incarnationis, vel pijs moribus se praeparauerant, ut idonei essent, venientem Christum recipere) sed de ijs qui crediderunt Christum veterum, atque ita pie vixerunt, ut si eorum tempore Christus venisset, eum esse Messiam credidissent. Interpretatus est hunc locum etiam D. August. epist. 99. maxime ut aduersus praedicta errorum pericula lectores praemuniret. Considera (inquit) ne forte totum illud, quod de conclusis in carcere spiritibus, qui in diebus Noe non crediderant, Petrus Apostolus dicit, omnino ad inferos non pertineat, sed ad illa potius tempora, quorum formam ad haec tempora trastulit. Illa quippe res gesta, forma fuerat futurorum, ut ij qui modo non credunt euangelio, dum in omnibus gentibus aedificatur Ecclesia, illis intelligantur esse similes, qui tunc non crediderunt, cum fabricaretur arca.

Illi

Mat. 11.

2. Pet. 3. Illi autem qui crediderunt, & qui per baptismum salui sunt, illis comparentur, qui tunc in eadem arca salui facti sunt per aquam. Unde ait: Sic & vos simili forma baptismi saluos facit. Ad hanc igitur formae similitudinem caetera etiam de incredulis coaptemus, & non suspicemur, quod apud inferos ad faciendos fideles atque liberandos, Euangelium praedicatum sit, vel adhuc etiam praedicetur, quasi & ibi sit ecclesia constituta. Ad illud ergo sensum qui te mouer, idem videntur attracti qui hoc Petrum sensisse crediderunt, quia dixit, conclusis in carcere spiritibus praedicatum, quasi animae non possunt intelligi spiritus qui tunc erant in carne atque ignorantiae tenebris, velut carcere, clauderentur. De quali carcere se desiderat liberari ille qui Psal. 141. dicit: Educ de carcere animam meam, qui alibi umbra mortis appellatur: de qua non utique apud inferos, sed hic liberati sunt, de quibus Luc. 1. scriptum est: Qui sedebant in umbra mortis, lumen ortum est eis. Illis autem, in diebus Noe frustra praedicatum est, qui non crediderunt, cum expectaret Dei patientia per tempus centum annorum, quibus arca eadem fabricata est. Nam eius etiam fabricatio quodammodo praedicatio fuit: Sicut modo similes eorum non credunt, qui sub eadem forma ignorantiae tenebris, velut carcere, concluduntur, frustra inuenientes Ecclesiam toto mundo construi, imminen-

minente iudicio, tanquam diluuiio, quo tunc omnes increduli perierunt. Significat enim diluuium & baptismum fidelibus, & infidelibus poenam, sicut ait Christus de die iudicij hominis: Sicut in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis, etc. Nec moueat ad impediendum istum intellectum quod illo tempore nondum venerat Christus: nondum enim venerat in carne, sed in spiritu veniebat visis congruis, alloquens quos volebat, sicut volebat. Pro August. commentario etiam hoc facere videtur, quod nomen spiritus in scripturis per Synecdochen pro toto homine ponitur, uti & nomen carnis ac animae, ut ibi: Recordatus est, Psal. 77. quia caro sunt, spiritus vadens & non rediens. Cuiusmodi locutionis genere homines miseros, & macie squaloreque confectos, vernacula apud nos lingua, gherstcu, hoc est, spiritus appellamus.

Quia vero August. loco iam citato liberum nobis facit, ut aliter etiam hunc Petri locum intelligamus, modo supradictum errorem euitemus, praeter Graecorum expositionem propono studiosis & aliam. Videri enim queat Petrus hoc loco describere gentium vocacionem, veluti explicans quod dixerat, Christum pro iniustis mortuum: Psalmus enim 106. & Esaias cap. 42. & 49. similiter describere videntur gentium vocacionem, atque hic loquitur Petrus.

trus. Describunt infideles gētes tanquam vinc-
 ctos & obtenebratos, vectibus ferreis, & por-
 tis æreis conclusos & incarceratos. Effet ergo
 hic Petri sensus: Quod Christus per Spiritum
 sanctum, vel (quia is pro iniustis mortuus est)
 per Apostolos prædicatum abierit miseris gen-
 tibus carcere infidelitatis conclusis, quæ iam
 olim ante Christi aduentum semper fuerant
 incredulæ, cum expectabat Dei patientia, &
 sustentabat peccata hominum, quæ Paulus ait
 ante Christi aduentum fuisse in sustentatione
 Dei: siue tum erant incredulæ, cum expecta-
 rent sancti veteris testamenti Dei bonitatem.
 Secundum hunc sensum noua sententia in-
 choatur eo loco (in diebus Noë.) Deinde ex-
 pendendum & illud, num Petrus hic expli-
 cet, quomodo Christus pro iniustis omnibus
 mortuus sit: vel conuincat animas esse im-
 mortales, ex eo videlicet, quod hominibus se-
 culari iudicio propter suam inobediētiā atq;
 scelera vincētis, & ad mortem damnatis, prædi-
 cetur à Christianis Euangelium: sicut ipsi la-
 troni cum Christo crucifixo, & ijs qui cum
 Paulo & Sila Philippis vincēti erant. Sanè hu-
 iusmodi hominibus stulte prædicaretur euangeli-
 um, nisi pro omnibus iniustis Christus mor-
 tuus esset: vel, si animæ hominum vna cum
 corpore interirent. Sensus ergo Petri esset:
 Quia Christus pro iniustis in vniuersum mor-
 tuus

Rom. 3.

Luc. 23.
Act. 16.

tuus est, vel quia anima Christi, vti nec cæteræ
 rationales interijt, ideo prædicatur euāgelium,
 etiam ijs qui ob veterem suam inobediētiā
 quam perpetraverunt, dum Dei patientia ex-
 pectaret eos ad pœnitentiā, iam iam suppli-
 cio erant affiendi. Secundum hunc intel-
 lectum inchoabitur ibi noua sententia, In die-
 bus Noë, etc. vel, Cum expectaret Dei patien-
 tia in diebus Noë. Sed de hoc sensu latius in
 capite sequenti.

*Quando expectabant Dei patientiam in diebus
 Noë.* Hieronymus & Aug. locis supra citatis, &
 Beda, legunt, Cum expectabat Dei patientia,
 & sic arbitror nostrum interpretem legisse: Li-
 cet quidam eam lectionem mutarint legētes,
 quando expectabant Dei patientiā. Nihilomi-
 nus quia verbū quod in Græco habetur verti
 potest, Expectabatur Dei patientia, & lectio
 nostri textus eandem habeat sententiam, non
 est omnino ea lectio reiicienda, ea præferenda
 videatur, quæ veterum est. Secundum intel-
 lectum Augustini, & secundum eas expositio-
 nes quibus hic inchoatur noua sententia, re-
 fertur istud ad tempora Noë, in quibus Deus
 centum annis patienter expectauit vt morta-
 les pœnitentiā agerēt. Ipsi quoque increduli
 expectauerunt Dei patientiam, credentes di-
 luuium non venturum, & sperantes Deū sem-
 per patienter acturum. Si verò præcedentibus hæc

hæc iungamus, & nouam sententiam inchoemus ibi. In diebus Noë sensus hic erit, patienter admodum Deum ante Christi aduentum, ne gentes perderet expectasse, donec adueniet liberator, qui peccata earum tolleret, expectabant & tunc sancti veteris testamenti. Christi aduentum, propter quem Deus patiens est super hominum malitia. Reos quoque & propter sua scelera condemnatos, qui in extremis suis conuertuntur, diu patienter, cum impiè agerent, expectabat Deus.

Sicut in diebus Noë, &c. Secundum Augustini expositionem perfecta est oratio: At secundum alios commentarios supra expositos imperfecta est atque perturbata, qualis frequenter legitur & in Paulinis epistolis ob magnam rerum occurrentium copiam & varietatem, vt in illo ad Roma. loco: Sicut per vnum hominem, etc. vocula (sicut) non habet vt grammatica requirit, duo verba, nisi sensu: Sic hoc loco sententiam debet perficere Petrus: In diebus Noe cū fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, præfigurabatur tempus nostrum. Hoc expresse non dixit Petrus, sed sensum hunc aperuit, dum ait: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma.

In qua pauci, &c. Animæ, id est, homines, nēpē Noe cum tribus filijs & quatuor vxores seruatæ

uatæ sunt, ite aquis diluuij mergerentur, *Per aquam,* quæ leuauit arcam in sublime, ne suffocarentur, qui in arca erant. *Quod & vos nunc similis, &c.* Explicat quid præsignatum sit in diebus Noe. Noe (ait Augustinus lib. 12. contra Faustum cap. 14.) cum suis per aquam & lignum liberatur, sicut familia Christi per baptismū crucis passione signatur. Præter arcam omnis caro quam terra sustentabat diluuiio consummata est, quia præter ecclesiæ societatem aqua baptismi, quamuis eadem sit, non solum non valet ad salutem, sed valet potius ad perniciem. Per aquam & arcam Noe cum suis in sublime sublatus est: Familia Christi per Christi passionem & baptismum conuersationem habet in cœlis & sedet cum Christo in cœlestibus. Pauci admodum, id est, octo homines saluati sunt in arca innumeris alijs pereuntibus, sicut valde pauci per crucem & baptismum vitamque Christianis dignam ad vitam æternam perueniūt. Omne genus animalium etiam immundorum erat in arca, sicut in Ecclesiæ sacramentis & boni & mali versantur. Mira arcę sacramenta tractat Aug. lib. 12. contra Faustum à cap. 14. vsque ad 25. & à 37. vsq; ad 40. Item 15. lib. de ciuit. Dei cap. 26. & 27. Item Hieronymus lib. contra Luciferianos: Ex quibus omnibus patet, per arcam designari Christum hominem factum, & in ligno

superatæ

Ibid. cap.

17.

Ibid. 16.

Ibid. 15.

suspensum: Item Ecclesiam in Christo fundatam: sicut Noe qui interpretatur requies siue cōsolatio significat & ipsum Christum, & eos qui per Christum saluantur. Aquam verò diluuij & fidelium baptismum, & futurum iudicium. Huius historiae mysterijs plena est vtriusq; testamenti scriptura. Sicut patet Esa.

Habac. 54. in Cātico Abacuc & alijs locis. Et vos. Quidam libri habent nos. Sed Oecumenius Græcus legit vos. *Saluos facit*, scilicet ab ira venturi iudicij.

Non carnis depositio, &c. Dupliciter hoc intelligitur. Oecumenius nō operatur, inquit, baptismus ablutionem sordium corporis, sed per symbolum demonstrat macularum animę ablutionem. Est autem veluti etiam arrabo quidam & pignus bonę erga Deum conscientię. Qui enim bene sibi conscij sunt, hoc est, qui inculpatam amplectuntur vitam, & illam penitus exquirunt, ac veluti interrogant (nam hoc comitari solet eos qui aliquid quarunt, nempe interrogare) hi etiam ad sacrum accurrunt baptisma. Hęc ille. Intelligit is ergo dici interrogationem bonę conscientię, quod signum sit bonę conscientię quarētis pietatem. Sed sanè plus hic intelligendum est: Nam dicit Petrus quod baptisma saluat, facit igitur bonam conscientiam. Videtur ergo ided dici interrogatio bonę cōscientię, quia facit vt conscientia

scientia bona sit, remittit enim peccata præterita, vt non debeat. cōscientia propter illa metuere ac trepidare, & per Spiritū sanctum renouat hominem, vt deinceps rectè viuat. Bona autem cōscientia interrogari audet & examinari in iudicio, & tribunali Dei confidens se haud damnatam iri. Secundum hanc expositionem baptismus vocatur interrogatio bonę conscientię, eo tropo quo nomen effectus tribuitur causę efficienti, sicut frigus dicitur pigrum, quia facit pigros. Ided verò dicit Petrus baptismum nō abluere sordes carnis, quia per Christiana sacramenta non liberantur fideles à miserijs & afflictionibus presentis seculi: magis enim propter futurum iudicium sit remissio peccatorum. De qua re vide August. 66. c. Enchirid. Et lib. 3. cōtra Iulianum cap. 3. & 6. Item lib. 6. contra eundem cap. 4. Aliter interpretatur Aug. lib. 19. contra Faustum cap. 12. Et tractatu 8. super Ioannem, vt videlicet illud (nō carnis depositio sordium, sed conscientię bonę interrogatio in Deum) sit correctio eius quod præcessit (baptisma saluos facit) quasi dicat Petrus: Quod dixi baptisma saluos facere, non ideo dixi, quasi externa illa lotio per se nos saluet: sed quia in ceremonijs baptismi interrogati an credamus in Christum & abrenunciemus Sathane, & pompis eius, bona conscientia respondemus nos credere & ab-

renunciare: hoc est, ablutio exterior saluat per pœnitentiam & fidem: sine his autem nihil operatur. Vt verò melius intelligatur hic Petri locus, videatur August. locis citatis. Item ferm. 2. de verbis domini, vbi ait, baptismum quod semel adhibetur, per fidem mundat: fides intus est, non foris. Comparatq; eum qui sine fide & pœnitentia baptizatur illi qui externam partem scintillæ lauat & mundat, sordidam relinquens internam, in quam cibus recipitur. In fine quoq; libri de perfectione iustitiæ dicit, Sacramenta recepta sine interna monitione fidei & pœnitentiæ similia esse præceptis & exemplis, quæ sine spiritu peiorem faciunt & occidunt. Simili modo cum Augustino loquitur Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 12. & 15. Si qua est (inquit) gratia in aqua, non est ex ipsius aquæ natura, sed ex spiritus præsentia. Non enim est baptismus depositio sordium corporis, sed bonæ conscientiæ interrogatio apud Deum. Itaque dominus ad vitam ex resurrectione nos reparans, totam euangelicam conuersationem proponit, vt nō irascamur vt malorum tollerantes simus, etc. Sic &

Ca. 3. & 4. Ambrosius lib. de his qui mysterijs initiantur:

Quomodo verò baptismus saluet per fidem, Ca. 81. & explicatum est in Symbolo, circa hoc, Remissionem peccatorum. Placet hæc Augustini & sequen. Basilij expositio præ altera, quia magis cōsona est an-

est antiquissimis Ecclesiæ cæremonijs, quibus in baptismo interrogatur baptizadus, An credat in Deum, etc. & abrenunciet Sathanæ & pompis eius: De quibus vide Dionysiu Areopagitam in fine ecclesiast. hierarch. & August. epist. 23. & alijs innumeris locis. Itē Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 64. Adiecit autem hoc Petrus (Non carnis depositio sordium, etc. cōtra Iudaicam opinionem, qua putatur aliquis sanctus per externas tantum cæremonias vel sacramenta, qua putatur aliquis placere Deo propter formam pietatis, etiāsi virtutem eius abneget. *Per resurrectionem Iesu Christi.* Baptismus, inquit, saluat per bonæ conscientiæ interrogationē ex virtute resurrectionis Iesu Christi, nam nec aqua, nec fides saluare possunt, nisi virtute Christi mediatoris, qui mortuus est & resurrexit. *Qui est in dextera Dei,* expositum id est in Symbolo. *Deglutiens mortem, &c.* non est hoc in Græco textu: Interpretatur tamen à Beda. Deglutiens, id est, penitus absumens, vt nusquā appareat in electis, scilicet in quibus in die resurrectionis nouissimæ inimica destruetur mors. *Subiectus sibi,* secundum humanam naturam. Sicut Paulus ad Ephes. 1. etiam ostēdit. Nam secundum diuinam naturam, non solum post ascensionem & resurrectionem, sed etiam ab initio creationis fuerunt ei omnes creature subiectæ. *Angelis, Potestatibus, & Virtutibus.* His

Cap. 38

tribus nominibus vniuersam Ecclesiam cœlestem societatem complexus est Apostolus: quomodo Paulus etiam loquitur ad Ephes. 1. & ad Colos. 1. quanquam alia ibi habeat nomina, & angelorum quidem nomen atq; virtutum quâdoque commune est omnibus spiritibus cœlestibus, hic autem quosdam peculiariter spiritus significat. Vide August. 58. ca. Enchiridij, & Dionysium Areopagitam in li. de cœlesti hierarchia. Putat Glossa interlinearis nomine angelorum designari infimam hierarchiam, per synechdochen. Dionysius enim in infima hierarchia infimos ponit angelos, sicut in secunda hierarchia infimas potestates, per quas intelligit glossa secundâ hierarchiam, sicut nomine virtutum intelligit supremam.

IN CAPVT QVARTVM.



Christo igitur passo in carne: Quia facta mentione passionis Christi interposuerat mysteria, factæ spiritibus prædicationis, arcæ Noe, & baptismi, idèd nunc reuertitur ad Christi passi mentionem, vt exhortetur nos ad eius imitationem. *Passo in carne,* id est. Cum igitur Christus passus sit in carne, siue secundum humanam naturam (secundum diuinitatem enim est impassibilis. *Et vos eadem cogitatione,* &c. Vos quoque simili cogitatione, intentione

tionem, & proposito armate vos, hoc est, cogitate & reputate vos similiter esse mortuos peccato, & carnali concupiscentiæ, & ad huiusmodi mortem contendite, sicut Christus voluntariè mortuus est secundum carnem, hæc autem cogitatio & propositum armabit vos & defendet contra peccata.

Quia qui passus est in carne, hoc est, cuius cum vitæ, siue, cuius vetus homo crucifixus est & mortuus, non amplius peccat, scilicet mortalibus peccatis, & alijs crasis venialibus: Ab his enim homo iustus abstinet, quantum humana fragilitas permittit: Alioqui non est homo in terra qui facit bonum & non peccet (vt ait Sapiens). Sic nomen peccati accipit Petrus cap. 1. 2. epistolæ: Hæc enim facientes non peccabitis aliquâdo, sicut rectè interpretatur Beda.

Vt iam non desiderijs hominum, &c. Sic vitæ peccata crucifixus cum Christo, vt amplius non viuat secundum desiderium hominum, hoc est, carnalium, quia videlicet prauis suis aut aliorum ad illicita prouocantium desiderijs non consentit. *Sed voluntati Dei,* &c. Sed quicquid temporis reliquum habet in hac mortali vitæ, hoc expendit implendis præceptis Dei. *Sufficit enim,* &c. Cogitat enim se satis superque ante acto vitæ tempore perpetrasse quæ gentes dederant: dum videlicet cum ijs versaretur in delitijs, siue ob scenis voluptatibus. *Desiderijs,*

scilicet veneris & impudicis. *Violentijs*, id est, immoderatis vini potationibus. *Comeffationibus*, siue intemperantijs circa cibum. *Potationibus*, id est, comotationibus, vbi simul multi se muruò ad intemperantiam incitant. *Ebrietatibus*, hoc non est in Græco, rectè tamè hic legitur: *Et illicitis*, Græcè est nefarijs, idoloru cultibus. Notandum autem haberi hæc omnia à Petro (vt & reuera sunt) tanquam gentilium, & eorum qui Deum ignorat. Vbi ait, Sufficit tempus præteritum, etc. minus dicit & plus intelligit. Sensus enim est: Sanè dolendum est, gentium aliquando desiderijs nos obtemperasse: & quantumuis breui tempore id factum est, nimis id tamen longum fuit. Non parum autem, sed multis modis voluntatem gentium compleuimus. Quidam vertunt hoc sub 1. persona, quod nos habemus sub 3. Sic enim legunt: Sat enim est nobis quod anteacto tempore voluntatem gentium patrauerimus, cum versaremur in lasciujs desiderijs, etc. De vinolentia vide Hieronymum in 1. cap. ad Titum, et in lib. contra Iouinianum. Similis locus est apud Paulum ad Rom. 6. et ad Colos. 3. Mortui enim estis, etc. Et qui mortui sumus peccato, etc. Vide Enchiridion cap. 52. et 53. vbi Augustinus docet morte Christi mortem significari peccati: ad quod indubiè hoc loco Petrus respexit. *In quo admirantur*, id est, idèd admirantur, Græ-

tur, Græcè est peregrinantur, hoc est, stupent admiratione tanquam ad rem nouam, peregrinam, & absurdam, quod non amplius vt soletis concurratis cum eis in eadem luxus confusionem, siue refusionem. Pulchrè dicit (concurrentibus) solèt enim carnales homines feruentissimo amore, velut cursu quodam ad intemperantiam ferri. Rectèque vocat luxuriæ confusionem siue refusionè. Nam in istis lasciujs siue intemperantijs perturbatur quisq; ac ætluat, haud secus atq; mare redundans, quod quiescere non potest. Luxuriæ nomen generale est ad omnem intemperantiam.

Blasphemantes: Gentiles admiratur vestram abstinentiam siue pietatem, nò tanquam rem honorificã, siue magni momenti, sed tanquam indecètem & valde malam propter ipsam vos maledicentes & irridètes. *Qui reddent rationem*. Et si vos eos patienter sustineatis, & pro blasphemijs benedictionem reddatis, Deus tamen non tacebit, sed cogentur reddere rationè domino Christo, *Qui paratus est*, hoc est, firmiter & immobiliter statuit iudicare viuos & mortuos. *Propter hoc enim &c.* Quod enim Christus iudicabit mortuos. Hinc est manifestum, quia non solum viuis, sed etiam mortuis Euangelium est prædicatum. Obscurus est locus, & veteru expositiones hic sunt inspiciendæ. Oecumenius igitur intelligit, quod dominus descē-

dens ad inferos prædicarit Euangelium his qui erant in inferno, ita ut ij qui in hoc mundo morte humano carnaliter vixerant sint à Christo condemnati: ij verò qui in hoc mundo secundum Deum spiritualiter vixerant sint à Christo viuificati atq; saluati. Supplet enim Oecumenius duobus his locis (Secundum homines in carne) & (secundum Deum in spiritu) dictionem, existentes, siue quæ extiterant & vixerant in hoc mundo. Et dicit verba illa (iudicentur) & (viuant) quæ sunt futuri temporis poni pro verbis præteriti temporis. Iudicati sint & vixerint, & accipit iudicari pro condemnari. In præmio verò & argumento huius epistolæ apud Oecumenium, sic habetur: Significat Petrus, quod & inferis innotuerit à domino prædicatio salutis & resurrectionis, ut & ij qui antea mortui sunt resurgant, & iudicentur quidem in corpore, gratia verò resurrectionis perseuerent. Hæc ibi: Quæ expositio longè est alia: Sensus enim est, Christum ad inferos descendisse, ac prædicasse spiritibus sanctorum, quod iterum foret corpora sua assumpturi, ac tunc à se coram omnibus iudicarentur, ac deinde in eodem resumpto corpore gloriosam semper apud Deum vitam agerent. Sed contra hanc expositionem illud facere videtur, quod Euangelizatio ad hanc tantum pertineat vitam, in qua salubris est prædicatio, & quicquid est om-

est omne meritum comparari debet. Rursum, Petrus ex eo quod mortuus est euangelizatum tanquam argumento magis perspicuo ostendit Christum iudicaturum mortuos, tanquam rem minus manifestam: Atqui æquè aut magis etià constabat Christianis mortuos esse à Christo iudicandos, quæ spiritibus fuisse prædicatum, cum illud symbolo Apostolico, non hoc item expressum habeatur. Est ergo alia Diui Augustini expositio in epistola 99. Fieri enim potest (inquit) ut Petrus mortuos dixerit infideles, hoc est, in anima mortuos, de quibus dicitur, Dimitte mortuos, ut sepeliat Matth. 8. mortuos suos: viuos autem qui credunt in Deum, de quibus ipse dominus dicit: Qui au Ioan. 5. dierint vocem filij Dei, viuent. In hac ergo vita euangelizatum est & mortuis, id est, infidelibus & iniquis, ut cum crediderint iudicentur quidem secundum homines in carne, hoc est, in diuersis tribulationibus, & in ipsa morte carnis: viuant autem secundum Deum spiritu, quia & in ipso fuerant mortificati, cum morte infidelitatis & impietatis detinerentur. Hæc August. Fortasse, ita hic locus posset intelligi. Hinc discimus quod Christus mortuos sit iudicaturus, quia videlicet Euangelium prædicatum est ijs qui iam mortui sunt, ante Christi iudicium, ut etiam humano iudicio morte carnis condemnati sint, antequam dominus aduenerit,

uenerit, virtute tamen Euangelij quod fide in hac vita receperunt, viuât spiritu apud Deum, resumpturi carnem suam cum dominus iudicaturus aduenerit. Atque hoc sanè modo probat Apostolus Paulus 1. ad Corinth. 15. resurrectionem mortuorum: Ergo, inquit, qui dormiunt in Christo perierunt, si scilicet non resurgant mortui. Deinde nomen, mortuus, in scriptura ponitur pro eo quandoque qui vicinus est morti, aut in periculo mortis versatur, siue morti addictus est. Sic apud Matthæum dicit Iairus, Filia mea modo defuncta est. Pro quo Marcus dicit, In extremis est. Et Lucas, hæc moriebatur. Sic Paulus dicit se in mortibus fuisse frequenter: & quotidie morior, inquit: Atq; hoc exponens, Periclitamur, inquit, omni hora. Contra Ioan. 4. dicit Christus, Filius tuus viuit, pro eo quod est sanus & incolumis est. Simili phrasi dicit Christus apud Lucam: Ea quæ sunt de me finem habet. Et apud Ioannem: Consummatum est, hoc est, iam iam totum consummabitur, omnia breui finientur. Ex eo igitur docet Petrus Christum iudicaturum mortuos, quia per pios viros euangelizatur quotidie etiam ijs qui propter scelera sua adiudicati sunt morti, hoc sine videlicet, vt et si apud homines condènentur vt secundum carnem moriantur, viuât tamen apud Deum in anima propter fidem & conuersione quam

in ex-

Matth. 9.

Mar. 5.

Luc. 3.

2. Cor. 11.

1. Cor. 15.

Luc. 22.

Ioan. 19.

in extremis habuerunt. Nunquam autè euangelizaretur huiusmodi hominibus, nisi Christus mortuorum curam haberet. Cuiusmodi hic argumento probat Petrus ex prædicatione quæ fit morituris, mortuos esse indicandos: simili Paulus Apostolus ex morientiu baprisimo mortuorum arguit resurrectionem. Alioqui, inquit, quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? vt quid & baptizantur pro illis? Quem locum tractans Epiphanius in heresi Cherinthi. Rectè, inquit, hoc dictum Apostoli interpretantes dicunt quod morti vicini, si fuerint in pietatis doctrina instructi, ob hanc spem ante obitum lauacro digni fiunt, ostendentes quod qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum. Hæc Epiphanius.

Omnia autem finis appropinquauit, id est, Christus dominus qui est consummatio prophetarum & perfectio omnium hominum iam statim adueniet ad iudicium. Sic Oecumenius. Aliter Beda. Finis, inquit, omnium, id est, consummatio seculi & extremum iudicium in quo omnia finientur, iam prope est siue appropinquat. Quomodo verò prope sit dies iudicij patet, quia omne tempus comparatione æternitatis, vt & vita cuiuslibet, admodum breue est, ac cuiq; cum moritur adesse suus iudicij dies, deprehenditur. Nam talis in illo iudicio exhibetur,

1 Cor. 16.

Heres. 18.

Psal. 36. bebitur, qualis in morte: vide August. epist. 80. ad Hesichium. Et in illud Psal. Et adhuc pullum, & non erit peccator. *Estote ergo prudentes & vigilate, &c.* Quia finis imminet oportet nos esse prudētes, sobrios, & vigiles, deditōsq; orationibus ne illo die dormientes, cessantēsq; deprehendatur. Vox Græca ambigua est, & significat prudentiam vel sobrietatem: sed hæc huic loco magis opportuna, vbi de vigilijs & orationibus agitur. Vigilia autem nō tantum spiritualis, sed & corporalis hic intelligēda est.

Matth. 9. & 12. *Ante omnia:* etiam sobrietati, vigilijs, & orationibus præponitur proximi dilectio: sicut Christus sacrificio præponit misericordiam & recōciliationem cum fratre, quia nihil ei profunt omnia, qui non diligit proximum. *Continuam,* vigilia, oratio & doctrina continua esse non possunt (ait Beda) Charitas autem quia interiori homini præsidet semper ibidem haberi potest. Oecumenius interpretatur hanc vocem protensam scilicet in lōgum, hoc est, perseverantem & durantem, quod coincidit cum nostro interprete.

Matth. 5. *Quia charitas operit multitudinem, &c.* Ideo, inquit, Charitas ante omnia & semper retinenda est, quia misericordia erga proximum siue dilectio proximi impetrat à Deo veniam omnium peccatorum, sicut ait dominus: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequen-

sequētur. Vnde in iudicio dicit Christus damnatis: Esuriui & non dedistis mihi manducare, etc. quasi dicat: nō redemistis peccata vestra elemosynis. Vnde & Ecclesiasticus: Non est enim, inquit, ei bene qui assiduus est malis, & elemosynas non danti. Vide cap. 69. Enchiridij apud August. Multitudo verò peccatorum idem est quod vniuersitas peccatorum, quemadmodum Genes. 17. dicitur: Abraham pater multarum gentium, hoc est, omnium. Et Daniel. 9. Multi de his qui dormierunt in terræ puluere. Et ad Rom. 5. Peccatores cōstituti sunt multi, id est, omnes. Sumptus est autē hic locus ex 10. capite Prouerb. vbi sic legitur: Odium suscitatur rixas, & vniuersa delicta operit charitas, hoc est, Odium multiplicat peccata per rixas, quas suscitatur: Sed charitas erga proximum facit vniuersa delicta ignosci. Hanc sententiam et Iacobus in epistola sua profert, de præcipuo charitatis opere correptione videlicet fraterna agens. Pulchrè Beda in hunc locum. Et quidem, inquit, cuncta opera bona quæ facimus, culpas quas fecimus diluere et cooperire certum est: sed hoc ideo specialiter de charitate dicitur per quā proximis ea quæ nobis debent donamus, quia iustissimum est apud Deum, vt iuxta mensuram pietatis quam mensi fuerimus, remetatur nobis.

Hospitalis inuicem. Charitatis opera particulatim

Matth. 25

Eccle. 12.

Matth. 7.

latim enumerat: magna est enim eleemosyna pauperem sub tectum recipere, reficere atque fouere. *Sine murmuratione.* Murmuratio occulta est maledicentia, siue iniqua de alio querela; inarticulata magis quā articulata voce facta. Qui enim intuiti hospites suspiciunt, nonnunquam verius labijs strepunt quam loquuntur: ideoque et murmurare dicuntur: quod prohibet Petrus, Hilarem enim datorē diligit Deus. *Vnusquisq; sicut accepit gratiam.* Generalem profert sententiam, qua charitatis officia præcipit, duas addēs rationes, cur proximis hæc impendere debeamus, quarū prior est, quia quicquid illud est, quo proximo succurrere possumus, à Deo gratis accepimus: Quare et equū est vt alijs libenter hoc ipsum cōmunicemus. Altera est, quia eorum quæ præ cæteris accepimus dispensatores tantum cōstituti sumus; hoc est, Deus mandat nobis vt dona eius quæ habemus non nobis solis vendicemus, sed in aliorum etiam vsus dispēsemus. Gratiam vocat donum à Deo gratis datum in vtilitatem accipientis et aliorum, cuiusmodi est sapientia, interpretatio sermonū, etc. Non loquitur autem de ipsa gratia quæ est bonum opus: Nam quicumque eam habet eo ipso rectè vtitur donis Dei. Multiforem autem vocat gratiam, hoc est, variam: Admodum enim varia est manifestatio spiritus in totius Ecclesiæ data vtilitatem.

1. Cor. 9.

tatē. *Si quis loquitur:* Per partes et exēpla declarat generalē sententiā. Si quis loquitur, etc. si quis gratiā habet docendi vel interpretandi, eam administret siue loquatur tanquam sermones Dei, id est, tanquam acceperit gratiam sermonis à Deo gratis et misericorditer. Sic Prosper in epistola ad Demetriadem, quæ ponitur inter epistolas Ambrosij. Beda, Sermones, inquit, Dei, id est, ad Deum pertinētes, qui sunt ei commissi, vt fratribus egentibus elargiatur, ideoq; non licet illos abscondere, aut fodere in terram, aut peruertere falsa aut friuola docendo. *Si quis ministrat,* id est, Qui habet alimenta aliāque subsidia nō parce ministret, sed prout illi Deus dedit virtutem, potestatem, et sumptū. Sic Oecumenius. Beda sic: Tanto humiliter ministret et impendat vnusquisq; proximo omne bonum quod potest, quanto certius nouit, quod à semetipso bonū habere non potest, quod impendit. Posset propriè ad superiores referri qui regunt. *Vt in omnibus,* scilicet operibus vestris; siue, in omnibus hominibus. *Honorificetur Deus:* Dum enim videntur opera bona Christianorū Deus ab alijs glorificatur. Pulchrè hic Beda: Honorificatur, ait; Deus in actibus nostris, cum omne quicquid bene ac secundum voluntatem eius facimus, non hoc nostris meritis, sed eius gratiæ tribuimus. Contra autem, mala quæ gerimus, nostræ solum mali-

Matth. 5.

malitiæ vel ignorantia deputamus.

Per Iesum Christum, per quem bona omnia opera habemus, & qui Christianos bonos efficit, & per quem opera bona nostra Deo offeruntur, & ad Dei honorem diriguntur.

Cui gloria & imperium: Ipse enim regnat in æternum, cuius imperio ad nutum & angeli parent. *Charissimi nolite peregrinari*. Generaliter ad virtutes omnes exhortatus, rursus iterum ad patientiam redit, de qua & tota sparsim agit epistola, propterea quod Christiani tunc temporis admodum essent exosi, mireque affligerentur. *Peregrinari*, id est, mirari tanquam de re insolita, peregrina, & à Dei amicis aliena, vnde subdit, quasi noui aliquid vobis contingat.

In seruore, &c. Nolite mirari de incendio & exustione per quam exploramini, vt vobis innotescatis, quam fortes sitis in fide & pietate. Alludit ad explorationem auri quæ fit per ignem. Magnum est ad patientiam incitamentum, primum quod tribulationibus probemur, deinde quod non sit nouum aut recens pios in hac vita affligi. Ab Abel enim iusto, inquit Beda, vsque ad vltimum electum qui in fine seculi nasciturus est, nunquam infidelium persecutio cessat, nec rarum est, sed valde frequens electos Dei vitæ presentis aduersa pro æternâ salute tollerare.

Sed communicantes. Aliud hoc est & maius ad patientiam

patientiam incitamentum, nempe quod per patientiam passo Christo similes fiant, atq; ob id cum eo præmium percepturi. *Gaudete, &c.* id est, cõsortes & socij effecti ipsi Christo in passionibus magnâ habetis gaudij causam in hoc tempore: per hoc enim gaudium peruenietis ad gaudium æternum, quod dabitur cum Christus reuelabitur in die iudicij. *Si exprobramini*. Idem inculcat. Si ob Christi nomen, quæ confitemini & sequimini, probra sustinetis, pro eiusmodi probris, beatitudinem recipietis.

Quoniam quod est honoris, &c. hoc est, honor seu donum & subsidium Dei, gloriosa misericordia, virtus, siue potentia Dei, & (vt paucis absoluâ) Ipse spiritus Dei requiescit super vos, hoc est, inhabitat & manet super vos. Alludit Petrus ad 11. cap. Esa. vbi Spiritus sanctus dicitur requiescere super Christum, siue manere & in eo inhabitare, per hoc docens quod qui passionum Christi fuerint participes, in gloria quoq; & dignitate cum eo communicabunt. Nullum enim maius donum contingere homini in hac vita potest, quam si pro Christo vitam profundat. Græcè tantum est: Quod est gloria, & spiritus Dei super vos requiescit, ita vt spiritus sit nominatiui casus; quod explicare volens noster interpret, reddidit, Qui est eius spiritus. Glosa ordinaria legit omnia tria, gloriam, honorem, & virtutem. Post hæc verba

K additur

additur in *Græcis*, Secundum ipsos quidem blasphematur, secundum vos autem glorificatur, scilicet Spiritus sanctus.

Nemo autem vestrum patiat ut homicida, &c. aut alienorum appetitor. *Græcè* est alienorum inspector: Nam qui alienam appetit, curiosè et libenter inspectare id solet. Puniuntur autem seculari iudicio non maleficia tantum ipsa & scelera, verum etiam perpetrandi isthæc voluntas, studium & conatus, ut ex ijs liquet qui incendia minantur. Oecumenius inspectorem alienorū intelligit, calumniæ quærentem occasionem: hic autem si scelesti est animi, & apud omnes malè audientis. *Si autem Christianus*: Si quis vestrū affligatur, quod Christi discipulum se profiteatur, ne id ignominiosum sibi existimet, neq; Christum abneget, quo ab hac molestia liberetur, sed Deū laudet, & tanquam pro magno beneficio gratias agat, quod ad Christianismum sit vocatus, ut Christianus dici possit. *In isto nomine*, *Græcè* legitur in hac parte, hoc est, laudet Deū, quia affligitur propter Christum. Christianus, nomen est professionis, sicut Platonius Peripatericus, significans eum qui profitetur se sectatorē doctrinæ Christi. Etymologia nominis explicata est in prima parte Symboli.

Cap. 19.

Quoniam tempus est: Ideò, inquit, laudandus est Deus, si quis patiat ut Christianus, quia hinc cognosci-

cognoscitur quis esse de domo & familia Dei. Tempus enim nunc est, ut condemnatio seu punitio peccati inchoetur à sanctis, in quibus Deus tanquam in templo ac domo inhabitat. Hoc tempus prædixit Christus apud Lucam, Luc. 11. ubi postquam dixisset de tribulationibus impiorum subijcit, Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur tradentes in synagogas & custodias, trahetes ad reges & præsides propter nomē meum. Iudiciū pro iusta vindicta etiam sumitur apud Paulū 1. ad Corinth. 11. *A domo Dei*: Alludit ad nonum cap. Ezechielis, ubi dominus præcipit angelis percussoribus, ut incipiant à sanctuario suo, quod mysticè significat sanctorum Ecclesiā. A principio autem mundi punitit Deus peccata precipuè infidelium, & impiorum, tradens eos in reprobum sensum, sicut pulchrè docet August. lib. 20. de ciui. Dei cap. 1. & 2. Sed tempore Petri dicitur inchoatum Dei iudiciū, idque à fidelibus, quia tunc nō solum voce prædicatum est mundo venturum iudiciū, sed & opere ostendit Deus, quam seuerè sit vindicaturus peccata impiorum, quando tam horribiliter afflixit sanctos martyres. Si enim in florentibus ac fructiferis arboribus talia facta sunt, in aridis quid fiet? Quanquam verò cæcitas cordis grauius supplicium sit, quam externa martyrum tribulatio, quia tamen spiritale est &

Luc. 23.

IN I. EPISTOLAE PETRI
 carnalibus occultum, nec ut tribulatio corporalis iram eius diuinam manifestat, ideo venturi iudicij declaratio à martyrum tribulatione dicitur inchoari. Sic diuus August. in lib. expositionis epistolae inchoatae ad Roma. & lib. 22. contra Faustum cap. 2. hunc locum explicat, putans hic idem dici à Petro, cum eo quod dicit Paulus 2. ad Thessalonicen. 1. Iustos tribulari in hoc mundo, in exemplum siue declarationem iusti iudicij Dei, quo cõdemnabit impium: Pressuras, inquit, persecutionesq; iustorum dicit Paulus esse exemplum iusti iudicij Dei: quæ sententia latius ab Apostolo Petro manifestatur, vbi ait: Tempus esse ut incipiat iudicium à domo Dei, etc. Hinc enim intelligitur, quomodo non parcatur impijs tanquam sarmentis præcisis ad combustionem, quando iustis non parcitur propter perficiendam purificationem. *Si autem primum à nobis*, scilicet inchoatur Dei iudicium: si Deus mox filios flagellat, quid expectandum est nequissimis seruis, quos diu patienter sustinet. *Quis finis*, hoc est, quam terribilis erit infidelium finis? quã plenus tormentis? quam durè compensabitur, quod nunc tam patienter tolerantur? Et notanter dicit, *Finis eorum qui non credunt*, Tunc enim in die iudicij finis erit omnium eorum quæ impij quærunt & magnificiunt, ideoq; dicuntur ipsi tunc finiendi: Iusti autem omnia

quæ

CAPVT IIII. 109
 quæ quærunt ibi inuenient & plenissime obtinebunt. Ineuitabilem (inquit Didymus) & indeclinabilem ultionem. finem eorum esse nominauit circumscribentem incredulitatem eorum. *Et si iustus vix saluabitur*. Allegat Petrus cap. 11. Prouerb. iuxta 70. Interpretes: Nam noster textus habet ibi: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator. Sensus autem hic est: Si tanta est vitæ mortalis fragilitas, ut ne iusti quidem qui in cælo coronandi sunt, hanc sine tribulatione propter innumeram vitiatae naturæ labem transeant: quanto magis qui cœlestis sunt gratiæ extorres certum suæ perpetuæ damnationis exitum expectant. Sic Beda. *saluabitur*. Græci legunt saluatur. August. tamen loco supra citato, et Hieron. legunt, *saluus erit*. *parebunt*, August. & Græci legunt apparebit: Hieronymus apparebunt. Nomen peccator pro eo qui mortaliter peccat & Dei inimicus est, hoc loco ponitur, est quæ idem quod impius, etsi consideratione differat. Sic ad Romanos 5. Paulus loquitur: Si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro impijs mortuus est, etc. Alioqui iustus omnis peccator est. Est autem sensus: Cum iusti in magno versentur æternæ vitæ periculo & magna cum difficultate ac labore eam adipiscantur: quantum putamus miseriam & ignominiam eorum futuram qui iam Deum cõtemnunt ac legem eius

K 3 audacter

In loci
 huius cõ
 menta.

Lij. con.
 Pelagi.

audacter violant? Quod eis patebit suffugium, uti iram Dei euadant, atque saluentur? nullum sane. In quo autem hac difficultas qua iustus difficile saluatur, sita sit, doctè explicat V. Beda in hunc locum, dicens: Nolunt credere Pelagiani, quod in vno homine tota est generis humani massa vitiosa, & tota damnata. A quo vitio & damnatione, sola sanat & liberat gratia Christi. Quare enim iustus vix saluabitur? Nunquid liberare iustum labor est Deo? Absit: Sed ut ostendatur, quod merito fuerit damnata natura, non vult facile de tanto malo nec ipse omnipotens liberare. Propter quod & peccata procliuia sunt, & laboriosa iustitia, nisi amantibus. Sed charitas quae amantes facit, ex Deo est. Hac Beda. Saluatur igitur difficulter iustus, quia laborioso certamine inter tot tentationes constitutus, concupiscente quotidie carne contra spiritum, iustus perseverat. Ex hac autem difficultate & alia consequitur ratio, ob quam iustus vix saluetur: quia videlicet in hoc laborioso certamine quotidie labitur ac vulneratur. Quam difficultatem explicans Hieronymus lib. 2. contra Pelagium dicit: Cerrè iustus, qui in die iudicij vix saluatur: saluaretur autè facile, si nihil in se haberet maculae. Ergo iustus est, in eo quod floret multis virtutibus: & vix saluatur in eo, quod in quibusdam eget misericordia Dei. Ex hac denique difficultate

etiam

etiam tertia profluit, nepe multitudo afflictionum, quam pro peccatis suis, ut purgètur, iusti debent sustinere. De qua difficultate propriè agit Salomon, & hoc loco Petrus. Atque ad eandem voculam (vix) refert August. locis citatis: similiter & V. Beda in commentarijs. Si quis autem quærat cur Deus tanta difficultate ad iustitiam adductos, tantis periculis amittendæ iustitiæ subiacere permittat: cur tot peccatis & afflictionibus obnoxij maneant. Respondet V. Beda in verbis iam citatis, nimirum ut ostendatur natura tota iuste damnata. Præterea ut eleganter docet August. compluribus in locis, ne ob iustitiâ nobis placeamus, ac superbiamus. Ne, inquit, in omnibus facilitatem assecuti, nostrum putemus esse, quod Dei est: qui error est multum religioni, pietatiq; contrarius. Inscrutabile est autem cur non alia potius ratione curet Deus superbiâ nostram, & impium hunc contra gratiam eius errorem, quâ relinquendo nos in multis periculis, frequentibusque peccatis. Agit quidem Deus, ut sanet omnia in homine, sed hoc agit iudicio suo: nec ordinem sanandi accipit tantus medicus ab ægroro. Caterum quanquam hic legamus, iustus vix saluabitur, referatque id Hieronymus ad diem iudicij: non consequitur hinc tamen trepidaturos illo die iustos ne in ignem mittantur æternum. Stabunt enim (sicut ait

K 4 Sapiens)

Lib. 2. de peccat. mer. cap. 19. & li. 4 contra Iulian. cap. 3.

Lib. de natura & gra. cap. 27. & sequenti.

Sap. 5.

Rom. 1. Sapiens) in magna constantia: Et testante Paulo, Propria conscientia defendet eos in die iudicij. De quo videatur Aug. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 14. Resurgentque sancti in corpore spirituali, spiritui plenè subiecto, ex quo cognoscent se saluandos, deridebuntque; fatuos dicentes, Ite potius ad vendentes & emite vobis. De quo vide Aug. lib. 120. cap. 34. Et sciunt nunc animarum spiritualium filiorum Abraham, quod ad locum eum tormetorum, in quo erat immisericors epulo, transire non possint.

Luc. 16. De quo vide extremam Symboli partem.

Cap. 129. Aliud est igitur difficulter vel vix saluari in die iudicij: aliud non esse securum de salute.

Aug. epistol. 120. cap. 14. Hactenus autem rectè dici potest, quod sancti post resurrectionem nescient, an sibi sufficiat propria conscientia in iudicio Dei, quodque non erunt securi salutis suae, quia tunc omnibus manifestum erit, quod in hac vita mortali constituti, incerti fuerint salutis suae, semperque ad extremum iudicium trepidarint. Notus est scripturae tropus, quo aliquid dicitur tunc fieri, cum manifestatur quod factum fuerit, sicut Christus dicitur venisse post praedicationem Ioannis Baptistae, quia tunc aduentus eius Iudaeis manifestatus est. Itaque & hi qui patiuntur, Quia igitur iustus vix saluabitur, non solum vulgus Christianorum, sed & hi qui persecutione patiuntur propter iustitiam sollicitè commendent Deo

Deo animas suas benefaciendo videlicet, hoc est, vt ait Oecumenius, per animi modestiam se illi committendo, non se extollendo quia patiuntur propter iustitiã. Rursus neque propterea cessent, sed quanto maiora pati videntur, tanto firmitus Deo inhareant, seque existiment feruos inuitiles, & dicat Deo, Iustus es domine in omnibus quae fecisti nobis. Solent quãdoque commissores & martyres se extollere. Vide Cypria. lib. 1. epistol. 5. lib. 3. epistol. 2. 3. ij. 15. & li. 4. epistol. 3.

Secundum voluntatem Dei. Illud (secundum voluntatem Dei) iungitur cum (patiuntur) non cum sequentibus, vt sit sensus: Qui patiuntur, siue affliguntur iuxta misericordem Dei dispositionem, vt scilicet ne in futuro seculo cum hoc mundo damnentur. Alioqui si simplicem Dei voluntatem intelligas, etiam impij secundum voluntatem Dei in inferno affliguntur. *Fideli creatori, &c.* id est, deponant animas suas, non apud se, tanquam confidentes in viribus vel meritis suis, sed apud misericordem Deum, tanquam fidelem earum custodem, vt pote qui est conditor animarum, ideoque curam earum tanquam suae creaturae gerit, & fidelis est in omnibus promissis suis, non eiciens foras nec perdens, sed fideliter reddens, quicquid ei commissum fuerit. Alluditur autem ad illud Psalm. 30. In manus tuas commendo spiritum meum. Haec autem commissio siue commendatio fit per benefacta.

Luc. 17. Dan. 3. Psal. 144. Ioan. 6.



IN CAPVT QVINTVM.



Seniores ergo qui in vobis, &c. Nunc ad pastores & praefectos sermonem couertit: Per Seniores enim hic presbyteri intelliguntur, estq; hic nomen officij siue dignitatis praecipue episcopatus, non aetatis. Sic Hieron. in epistola ad Euagrium, quae sic incipit, Legimus in Esaia: Et Beda in commentarijs. Et sane verbum (pascite) satis significat metionem hic fieri rectorum Ecclesiae. *Consenior*, id est, coepiscopus. *Et testis Christi passionum*, id est, qui non solum verbo & sacramentis praedico gratiam Christi, sed opere etiam ipso Christum testificor plurimas pro eo sustinens afflictiones. Siquidem hic testis passionum eum significat qui testificatur per passiones, quasi dicas, Testis afflictus. Sunt enim testes quidam, vt ita dixerim, verbales verbotenus testantes. At testes passionum ipsa patientia sua testantur, sicut ait Christus: Inijcient vobis manus suas, & persequentur, tradetes in synagogas, & custodias, trahetes ad reges & praesides propter nomen meum. Nec est quod propterea puteris impediendum Euangelium, quia ipsa vestra afflictio

Luc. 21.

afflictio continget vobis in testimonium, hoc est, eo ipso quo pro me affligimini, testimonium perhibebitis doctrinae meae. Summum enim genus testificandi doctrinam Christi est mori pro Christo: ideoque morientes pro Christo, per antonomasiam vocatur martyres, hoc est, testes. *Qui & eius quae in futuro reuelanda est, &c.* id est, & particeps sum atque socius gloriae reuelandae in die iudicij. Incertum est an hoc dicat spe bona, an ex aliqua speciali reuelatione. Vt autem exhortatio eius efficacior sit, obsecrat & summam suam pastorem dignitatem humiliter explicat, vocans se aliorum copresbyterum. Deinde adiicit se multa passum pro Christo, & futurae gloriae esse consortem: quia in primitiua Ecclesia summi honoris erat affligi pro Christo, maxime pastore. Vnde Paulus suam auctoritatem in epist. 2. ad Corinthios mirè tuetur, recensens quanta sit passus pro Christo. Sic etiam Cyprianus epistola 3. libri primi. Caeterum (inquit) dico, dico enim prouocatus, dico dolens, dico compulsus, quando episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi vniuersi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegiatur, collegis omnibus fideliter iunctis, plebi suae in episcopatu quadriennio iam probatus, in quiete seruiens discipline, in tempestate proscripius, applicato & adiuncto episcopatus sui

Cap. 11.
& 12.

fui nomine, toties ad leonem petitus, in circo, in amphiteatro dominicæ dignationis testimonio honoratus: his ipsis etiam diebus quibus has ad te literas feci, ob sacrificia quæ de edicto proposito celebrare populus iubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo: cum talis frater à quibusdam desperatis & perditis & extra Ecclesiam cõstitutis impugnari videtur, apparet quis impugnet. Porrò grande scelus est non audire pastorem, aut contemnere Christi martyrem, aut à Christo glorificandum. Si cum hic loquentem cogitemus, qui audiuit à domino, *Pasce oves meas*, & à quo dominus singularem amorem tertio sit stipulatus, facile videbimus quò affectu hic Petrus loquatur, & quanti facienda sit ab omnibus hæc eius exhortatio.

Pascite qui in vobis est gregem: id est, Pastoraliter regite, quomodo pastores solent gregem gubernare. Eadem vox est in Psalm. 2. Reges eos in virga ferrea, quam dicit Hilarius significare pastoraliter, reges. Sic Petro mandat dominus: *Pasce oves meas*, ad quod præceptum & Petrus hic alludit. Reguntur autem oves Christi pastoraliter, dñi eis præbetur pabulum Christianæ doctrinæ, nō tantum publicis prædicationibus & exhortationibus, sed etiam secretis atque priuatis institutionibus, consolationibus, correptionibus: dum eis sedulo administran-

Ioan. 21.

Ioan. 21.

ministrantur sacramenta Christi: dum eis optima vitæ exempla proponuntur: dum temporalibus eorum necessitatibus hilariter succurritur: dum viles leges & præcepta præscribuntur: dum admodum sollicitè frequenterque pro eis apud Deum oratur, ingemiscitur, ploratur, sacrificatur. *Gregem Dei*, Græci habent Christi.

Prouidentes. Præscribit quo fine Christianum populum pascere oporteat. Prouidentes, id est, curam agentes, siue prospicientes, inspicientes, superintendentes, & vt sic loquamur, episcopantes. *Non coactè*: Coactè, inquit Beda, prouidet gregi Dei, qui propter rerum temporalium penuriam non habes vnde viuatur, idcirco prædicans euangelium, vt de Euangelio viuere possit. *Spontaneè verò & secundum Deum*, qui nullius terrenæ rei, sed tantum supernæ mercedis intuitu verbum Dei prædicat, cæteraque pastoris officia præstat.

Neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, promptè, animo propenso, hilariter, diligenter. Turpis lucri gratia prouidet gregi, qui vt diues euadat, oves pascit. Pulchrè autem opponit Petrus (coactè & turpis lucri gratia prouidere) ei quod est spontaneè & promptè pascere. Qui enim ex paupertate tantum, vt habeat vnde viuatur: aut turpis lucri gratia, vt diues fiat, pascit populum: non ei curæ est ouium

ouium pastio, sed lana & lac, siue terrena commoda: Ideoque & pastoris officium inuitus, perfunctorie atque ad oculum exercet, quod & frequenter postpositis ouibus negligit. Notanter autem turpe lucrum vocat, quod ex spiritualibus officijs colligitur, quia non tantum est iniquum spiritualia (quae temporalibus aestimari nequeunt propter suam dignitatem) vendere aut ad temporalia referre: sed etiam magna est irreuerentia res Deo dicatas, deoq; puras rebus vilibus aestimare. Hinc

Mat. 10. Christus suis praecipit, Gratis accepistis, gratis date. Obseruandum & illud; initio statim nascentis Ecclesiae, tempore Simonis Petri, fuisse

A. 8. Simonem Magum, eiusque sectatores ex rebus spiritualibus turpe lucrum quarentes, sicut patet in Actis Apostolorum, & ad Timotheum, & ad Titum, & epist. 2. ca. 2. vocat eos Petrus negotiatores, qui in auaritia fictis verbis negotiantur. Usque adeo autem non deficit stirps Simonis Magi, vt pallium Simonis Petri induere audeat, seque de familia eius esse iactitet. Pulchre Hiero. ad Nepotianum de vita clericorum: Obsecro, inquit, & repetens iterumq; iterumq; monebo, ne officium clericatus genus antiquae militiae putes, id est, ne litora seculi in Christi quaeras militia: ne plus habeas, quando clericus esse coepisti, & dicatur tibi, Cleri eorum non proderint eis. Nonnulli enim

1 Tim. 6. Tit. 1.

Tomor. epist. 2.

Hiere 12. iuxta 70.

enim sunt ditiores monachi, quam fuerant secularis, & clerici: qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallace diabolo non habuerant, vt suspiret eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mesulam tuam pauperes & peregrini, & cum illis Christus conuiuia nouerit. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge. Corruptunt mores bonos confabulationes pessimae. Tu aurum contemnis, alius diligit: tu calcas opes, ille sectatur: tibi est cordi silentium, mansuetudo, secretum: illi verboritas, attrita frons: cui nundinae, fora placent, & plateae ac medicorum tabernae: In tanta morum discordia quae potest esse concordia?

Neque dominantes in clericis, hoc est, pascite gregem cum mansuetudine & humilitate, non vt dominium aut principatum in clericos inferiores exercentes. Idem autem est hoc praecipitum cum eo quod dominus Matth. 20. praescribit, docens praelatum ecclesiasticum non debere more gentium principum potestatem exercere, sed esse omnium seruum. Sic & Ezechiel cap. 34. reprehendit pastores, quod pascerent semetipsos, lac comederent, lanis operirentur, pingues oues occideret, & cum austeritate & potentia eis imperaret: Rursus quod ipsas non pascerent, nec infirmas consolidaret, nec

nec agrotas sanarent, nec contractas alligarēt, nec abiectas reducerent, aut quę perierāt quę-
rerent. Similia præscribit optimus pastor Au-
gust. docens vt pastor à subditis amari magis
quā timeri quærar: Ipse, inquit, qui vobis præ-
est æstimet se non dominante cupiditate, sed
charitate seruiente fœlicem. Eadem habet &
Gregorius in pastorali suo libello verè aureo,
Quin & Hiero. epist. ad Nepotianum: Illud di-
co, ait, quod episcopi sacerdotes se esse none-
runt, non dominos: honorent clericos quasi cle-
ricos, vt & ipsis à clericis honor quasi episco-
pis deferatur. Scitum est illud Oratoris Domi-
tij, Cur ego te, inquit, habeam vt principem,
cum tu me non habeas vt senatorem? Pulchrè
autem post interdictum turpe lucrum, prohi-
bet & dominatum. Qui enim non appetit in
subditos dominari, nec magni apud ceteros
feri, quærre humiliter in frugalitate agere: nec
pretiosam expetit vestē, aut magnifica & fre-
quentia conuiuia: Eoque necesse non habet
pecuniam hisce rebus necessariam turpi lucro
conquirere. Tolle, inquit Hieronymus, epula-
rum & libidinis luxuriam nemo quærre diui-
tias, quarum vsus in ventre aut sub ventre est.
Porro clerū siue clericos vocat sacrum cœtum,
siue altaris ministerio adscriptos. Clericus, ait
Hierony. ad Nepotianum, qui seruit ecclesię,
interpretetur primo nomen suum, & nominis
definitio-

In Regu-
la.Tomo. I
epist. 2.Lib. 2.
contra
Iouin.

definitione prolata, nitatur esse quod dicitur.
Si enim clericos Græcè, Latinè fors appelletur,
propterea vocantur clerici, quia de sorte sunt
domini, vel quia ipse dominus fors siue pars
clericorum est. Hæc ille. Videtur autem hoc
nomen desumptum ex 18. ca. Numerorum, &
18. cap. Deuteronom. vbi dominus dicitur fors
& pars Leuitarum & Sacerdotum. Vnde qui
ascribuntur clericatui, recitant illud Psalmi:
Dominus pars hereditatis meæ, etc. Et tanquā
terrenæ hereditatis studio renunciantes, adij-
ciunt, Tu es qui restitues hereditatem meam
mihi. Atque in signum arctioris continentię,
figura spineæ coronæ, qua dominus Christus
coronatus est in capite suo insigniuntur.

Psal. 115.
Psal. 118.Psal. 115.
Beda li. 5.
hist. An-
glo. c. 22.

Sed forma salti gregis, hoc est, pascite ipsi tan-
quā vera omnis humilitatis, & pietatis exem-
plaria, id est, videant omnes subditi, talem esse
vitam vestram, ad cuius exemplum & simili-
tudinem suam tuto componere possint.

Ex animo: Id non habetur in Græco. *Et cum ap-
paruerit*: Si sic paueritis gregem, percipietis tan-
quam mercedem. *Coronam gloria*, hoc est, valde
gloriosam coronam, quę nunquam marcescet:
Percipietis, inquam, tunc, cum apparuerit in
gloria sua summus pastorum. Christus, in die
iudicij. Quod verò dicit, coronā gloria, non
simpliciter significat vitam æternam, sed alio-
rem præ ceteris gradum. Id quod pulchrè Da-

L niel:

Dani. 12. niel: Qui dormiūt, inquit, in terrā puluere eui-
gilabunt, alij in vitam æternam, alij in oppro-
brium, vt videant semper. Et peculiare aliquid
pastoribus tribuens, subdit: Qui autem docti
fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti,
& qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stel-
læ in perpetuas æternitates.

Similiter adolescentes subditi estote senioribus. Si-
cut præcepi pastoribus, vt rectè pascant gre-
gem, ita nunc contra subditis, vt presbyterorū
præceptis obediant. Sicut nomen senior præ-
fectum significat, etiam si ætate sit minor, ita
nomen iunior, siue adolescens, rectè interpre-
tante Beda, subditum omnem tametsi ætate
superiorem designat. Nomē iunioris, siue ado-
lescentis, etiam in Psalmis abiectum quiddam
& contemptibile præfert, vt dum dicitur: In
quo corrigit adolescentior siue iunior viam
suam? quasi dicat, quomodo homo leuis & nō
timens te emendabit vitam suam? & significa-
tionem vocis explicat in eodem Psalm: Ado-
lescentulus sum ego & contemptus. Quali lo-
cutione Esaias pueri meminit centum anno-
rum. Sicut enim ait Sapiens: Senectus venera-
bilis est, non diuturna atque annorum nume-
ro cōputata. Cani enim sunt sensus hominis,
& ætas senectutis vita immaculata.

*Omnes enim, & pastores & subditi, insinuate
vobis inuicem humilitatis virtutem: & pasto-
res qui-*

res quidem regendo, non vt dominando: Sub-
diti verò humiliter obediendo, & pastorum
exempla sequendo. Græcis sensus est paulò
alius, hic videlicet: Omnes estote vicissim
alius alij subiecti. Deinde sequitur: humilitatē
induite, innodatē siue arctē colligare in ani-
mo vestro, ne facilè excidat. Dicuntur autē pa-
stores subiecti subditis, dū eis in omnibus ser-
uiunt quærentes non sua, sed aliorū cōmoda.

Quia Deus superbis resistit, &c. Ad persuaden-
dum quā necessaria sit humilitas, allegat scri-
pturam ex cap. 3. Proverb. secundum 70. Nam
noster textus sic habet: Ipse deludit illudores,
mansuetis autem dat gratiam. Merito superbi,
illudores vocantur, quia alios præ se contem-
nunt, ac eis illudunt tāquam pauperibus, quo-
niam dominus spes eorum est. His vicissim il-
ludit dominus, sicut ait Sapientia, Ego in inte-
ritu vestro ridebo, & subsannabo cum vobis
id quod timebatis aduenerit. Humiles autem
mansueti vocantur, quia humilitas & māfue-
tudo cōiuncta sunt, vti ait Saluator, Mitis sum
& humilis corde. Fines quidem, ait Beda, per-
iuros & alios peccatores quasi contemptores
præceptorum suorum punit Deus, sed specia-
liter superbis resistere dicitur, quia nimirum
maiori pœna plectuntur, qui cōfidunt in vir-
tute sua: qui diuinæ potentæ subdi pœnitendo
negligunt: qui quasi sibi ipsis ad saluādum suf-

L 2 ficiant,

Pfal. 118.

Ibid.

Esa 65.

Sap. 4.

Prover. 2

Mat. 17.
In 4. cap.
Iaco.

ficiant, auxilium diuinæ gratiæ quærere de-
 trectant. Meritò Deus superbis per omnipo-
 tentiam resistere dicitur; Dum enim illi in vir-
 tute suâ confidunt, & excellentiam obtinere
 quærunt, non eam ab excellentissimo petêdo,
 rapere quod diuinitati proprium est conten-
 dunt. Meritò igitur agit Deus, vt excellentiâ nō
 obtineant, sed potius valde humilientur: hoc
 enim indicat vox, resistere. Porrò quâuis hoc
 dictum Salomonis, Deus superbis resistit, ve-
 rum sit de omni superbia, etiam ea qua quis
 quærit in exiguis & externis bonis inordinatè
 excellere, vt liquet ex euangelio de ambientibus
 salutationes in foro, & primos in cœnis ac-
 cubitus: Maximè tamen locum habet in ea
 superbia, qua quis in seipso confidit tanquam
 iustus, aut quasi suis virib⁹ rectè viuere queat.
 Hæc enim maxima est arrogãtia, & veluti sa-
 pientium ac virtutis studiosorum, non de va-
 nis, externis, & exiguis rebus, aut illis animi
 bonis, quæ bonis malisque communia sunt, sed
 veris, nempe virtutibus exorta. Similiter ea
 humilitas quæ est in agnitione propriorū pec-
 catorum atque impotentia ad bene agendum
 & imploratione gratiæ Dei per mediatorem
 Iesum, præcipua est humilitatis pars, quæ à Deo
 obrinet gratiam. Nō enim meretur homo ac-
 cipere ampliora, nisi piè fideliterque sciendo à
 quo bona sibi sunt omnia: & hoc sciendo non
 ex se-

Matth. 23

Aug. de
 spi. & lit.
 ca. 7 11. &
 12. & Prof
 per epist.
 ad Deme-
 triadem.

Epist. 106
 ad Pauli-
 num.

ex seipso ne vel hoc sit in eo quod non sit ex
 Deo. Interea tamè de inferiori humilitate ve-
 rū est, quod ait Christus: Qui se humiliat exal-
 tabitur. Explicat V. Beda quam gratiam de-
 Deus humilibus: Qui, inquit, in suorum plagis
 vitiorum veri se medicū manibus suppliciter
 subdunt, meritò desideratæ sanitatis dona per-
 ciipiunt: his perfectionem boni operis, & beatæ
 perennitatis dona largitur. Hæc Beda. Et sanè
 vitam æternam esse gratiam, de qua Petrus lo-
 quitur, ex sequentibus clarum est, dum dicit:
 Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos
 exaltet in tempore visitationis. Remissionem
 verò peccatorum atque bona opera gratiam
 esse quam Deus dat humilibus, manifestè con-
 stat ex cap. 15. Luca, vbi de Publicano agitur,
 & tota epistola ad Romanos. Gratia est vita
 æterna, quia tum peccatorum remissio, quæ ad
 vitam æternam sunt impedimento, merè gra-
 tuita est: tum & bona ipsa opera quæ ad ean-
 dem consequendam sunt media, gratiæ sunt
 deputanda, sicut latè à nobis declaratum est in
 2. Tractatu super Orationem Dominicam. Se-
 cundum se tamen vita æterna bonorum ope-
 rum merces est, benè operanti ex primæua ho-
 minis institutione debita. Remissio autè pec-
 catorum, boni operis perfectio, gloriosa resur-
 rectio, licet dentur à Deo propter pœnitentiã
 secundum fidem & humilitatem: nunquam

Luc. 14.

1. Pet. 5.

Luc. 18.

Epistola tamen in scripturis merces appellantur, nec ad dixit. credenti vel poenitenti debere dicuntur, eo quod ex prima institutione legibusque primae conditionis naturae humanae non possit homo Deo reconciliari, sanari, aut post lapsum resurgere. Sed sicut fides & poenitentia datur homini ex nouo Dei pacto, nouoque instaurationis, ac veluti recreationis consilio: ita quod intuitu fidei & poenitentiae atque humilitatis dentur venia & reparatio, ex nouo Dei testamento tantum est: atque ea parte prouidentiae diuinae, qua res administrat non secundum ea quae eis in prima indidit constitutione, sed altiori consilio. Ideoque remissio peccatorum & gloriosa resurrectio non solum ob hoc gratia sunt, quia gratia est fides & poenitentia, sed etiam propterea, quia gratuita promissionis Dei est, quod poenitenti credenti que ignoscat, eumque reparaet. Notum est enim quod scripturae gratiam ab iis quae ex natura eiusque institutione habemus, distinguant. Clare docent illae, quod quicumque petit veniam, non cum Deo in iudicium intrare, sed secundum magnam Dei misericordiam & copiosam redemptionem secum agi, orare debeat, etiam si alibi dicant, quod Deus propter poenitentiam dissimulet peccata: & dominus caecis clamantibus: Misere nostri fili David, respondeat: Secundum fidem vestram fiat vobis. At qui bonum certamen

Psal. 141.

Psal. 119.

Sap. 11.

Matt 9.

tamen certauit, cursum consummauit, fidem 2 Tim. 4. per quam purgata sunt ipsius peccata serua- uit, expectat coronam vitae aeternae a iusto iudice, & fiduciam habet in die iudicij: propterea 1. Ioan. 4. quod Deum imitatus est. Sic enim reddit Deus vitam aeternam operanti bonum, sicut mortem aeternam operanti malum, ut docet Apostolus ad Rom. 2. Porro quanquam hic Salomon sentiat, superbis non dari gratiam, sed solis humilibus: ex hoc tamen putandum non est, humilitatem ipsam non esse gratiam, aut eam superbis non a Deo donari, quando eos misericorditer ad humilitatem conuertit, sicut recte docet 6. Canon Concilij secundi Arausicani. Salomon enim nomine gratiae & resistentiae non significat gratiam Dei conuertentem & praeuientem, & huiusmodi gratiae negationem. Haec enim gratia conuertens & praeueniens dat humilitatem superbis quibuscunque dare Deo placuerit, cum omnes mereantur ut propter ipsorum superbiam eis resistatur, & in sua superbia relinquantur. Sed loquitur Salomon tantum de gratia subsequente: cuiusmodi est vita aeterna & remissio peccatorum, quae dantur non superbiis aduersus Deum, sed sub eodem se humiliantibus. De tali etiam gratia loquuntur scripturae, quae dicunt aliquem Hebr. 12. deesse gratiae Dei, aut eam in vacuum accipere. 2. Cor. 6. Pro cuius rei intellectu, vide quae dicta sunt in

secundo Tractatu in Orationem dominicam de gratia præueniente & subsequente, operante & cooperante: quomodo Deus non deserat nisi desertus: quomodo vita æterna nõ ita fuisset primo homini gratia, vt nunc est, si in obedientia perseverasset. Ideo autem scriptura sæpè nomine gratiæ, gratiam tantum intelligit subsequentem (tametsi alibi satis luculenter aperiat gratiam præuenientem) quia in primo ante peccatũ statu similis erat in donanda subsequente gratia, atque nunc, ratio. Tunc enim homo ex ijs quæ ex sua cõditione habebat, officium suum præstabat. Addebat deinde quædam ei Deus sine Dei auxilio non obtinenda: sicuti nunc prius homo petit, deinde à Deo accipit. At nũc quisquis facit quod suum est, non nisi Dei reparatione & gratia præueniente facit. Facilius autè intelligimus quæ similia sunt primæ institutioni, vel ad eam pertinēt, quàm illa quæ ex gratia reparatoris non consentaneè ad primam institutionem, nobis donatur. Habet enim homo quasdam reliquias primi honoris sibi innatas: at præ superbia, difficulter lapsus suum & reparatorem agnoscit.

Humiliamini igitur: quia Deus superbis resistit & humilibus tantum dat gratiam: igitur subijcite vos ei & humiles estote. *Sub potenti manu Dei,* id est, sub Deo omnipotente, qui magna potentia opprimit superbos, & de imo exaltrat humi-

humiles. Manus Dei locutione scripturæ est potentia Dei sumpta metaphora à viris robustis, qui manibus robur suum ostendunt, vt in Exodo: Viderunt manum magnam quam Exod. 14. Deus exercuerat in Ægyptios.

Vt vos exaltet in tempore visitationis. Visitationis non est in Græco. Est autem hic sensus: Vt vos sub se humiliatos magnos faciat in die extremi iudicij: qui per antonomasiam dies vel tempus vocatur, vt 2. ad Timot. 1. Deposuit meum seruare in illum diem. Det illi dominus misericordiam inuenire in illo die. Et ad Hebræos 10. Quanto videritis appropinquantem diem. Rectè autè exaltationem extremo tempori tribuit, quia illic solum est vera exaltatio, perpetua, & immutabilis: præsentem autem tempore omnia sunt caduca. Extremum tempus rectè visitationis dicitur, quia tunc visitabit Deus omnes electos suos ad perfectam salutem: Impios autem ad summum supplicium.

Omnem sollicitudinem vestram, &c. Subijcit hoc Petrus, propterea quod solent homines metuere, ne dũ se humiliant, iniquè opprimantur, eoque nimis esse solliciti. Monet ergo, vt curam omnem de se Deo committant, qui potenter defender eos quantumcunque humiliatos. Et rectè autem, ait: *Projicientes,* Eorum quæ projicimus, nihil apud nos retinere solemus. Iubet enim Apostolus perfectissimè de Deo fidere, nihilq;

nihilque anxietatis retinere. Sic & Psalmista:
 Pſal. 54. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te
 enutriet. *Quoniam ipsi cura est de vobis*, (Ipsi)
 magna emphasi dicitur, Ipsi omnipotenti, qui
 quicquid vult potest. Cura est, id est, diligit vos
 & prospicit atque procurat omnia necessaria
 vobis & vtilia: Omnia, inquam, quorum habere
 vos posset sollicitudo. *Sobrius estote*, scilicet cor-
 poraliter in cibo & potu temperati. *Quia ad-
 uersarius, &c.* Hæc est, inquit, maxima causa vi-
 gilandi, & sobriè viuendi: ne somno & ebric-
 rate depreſsi iurato hosti nostro, nunquam
 quiescenti, sed semper ad nos deuorandum vi-
 gilati queamus resistere. Explicat Petrus He-
 braicum vocabulū Sathanas, siue Sathan, idem
 significans, quod aduersarius: & tribuitur hoc
 nomen per antonomasiam principi malorum
 angelorum, cuius vnicum est studium, vt hu-
 mano generi aduersetur, ne summum bonum
 suum assequatur. *Diabolus*. Et hoc nomen per
 antonomasiam eidem angelo tribuitur, qui ni-
 hil aliud quam calumniatur & accusat nos in
 cōspectu Dei, vt patet Apocal. 12. In hoc enim
 ad peccata instigat, vt accusare possit, & sic ad
 damnationem secum pertrahere. Diabolus
 enim idem significat quod accusator, calum-
 niator. Vnde & Iudas diabolus dicitur in euā-
 gelio, quia facta Christi & Apostolorum ad
 hoc intuebatur, vt accusaret & calūniaretur.

Circuit,

Circuit, corporali circuitu nūc hic existens,
 nunc alibi: sicut & in Iob ait: Circuiti terram & Iob. 1.
 perambulauit eam. Circuit inquam & per se, &
 per angelos suos inferiores dæmones.

Quærens quem deuoret, id est, vnice studens
 iustos deuorare, hoc est, ex iustitia ad impiera-
 tem dei icere, & secum ad æternam damnatio-
 nem pertrahere: Atq; ab hoc studio draco ap-
 pellatur, vt patet Apocal. 12. vbi Christum de-
 uorare voluisse dicitur. Pulchrè hunc locum
 explicat Cyprianus sermone de zelo & liuo- Serm. 2.
 re, vbi recitatis his Petri verbis, sic ait: Circuit
 ille nos singulos, & rāquam hostis clausos ob-
 sidens muros explorat, & tentat an sit pars ali-
 qua mēbrorum minus stabilis, & minus fida,
 cuius aditu ad interiora penetretur, offert ocū
 lis formas illices, & fallaces voluptates, vt visu
 destruat castitatem: Aures per canorem mu-
 sicum tentat, vt soni dulcioris auditu soluat &
 molliat Christiani vigorem: linguam ad con-
 uicia prouocat: manus laceſſentibus iniurijs
 ad petulantiam cædis instigat: vt fraudatorem
 faciat, lucra opponit iniusta: vt animam pecu-
 nia capiat, ingerit pernitiōsa compendia: ho-
 nores terrenos promittit, vt cœlestes adimat:
 ostentat falsa, vt vera surripiat, & cum laten-
 ter non potest fallere, exerte atque aperte mi-
 natur, terrorem turbida persecutionis inten-
 tans ad debellādos Dei seruos, inquietus sem-
 per, &

Lib. 1.
epist. 1.

per, & semper infestus, in pace subdolos, in persecutione violentus. Significanter autē dicit Petrus quærens quē deuoret: nā præcipuē persequitur eos, qui ex faucibus eius erepti sunt, hoc est, sanctos, ut ait Cypria. Nō quærit, inquit, diabolus eos quos iā subegit, aut gestit euertere, quos iā suos fecit. Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia & foras duxit, ut captiuos & victos contēnit & præterit: Eos pergit lacefcere, in quibus Christū cernit habitare. Hoc patuit in Iuliano apostata insigni diaboli organo, qui Christianos persequēbatur fouēs Iudæos atq; Gētiles, ut legis li. 6. Idē videre fuit in Valēte Imperatore, qui oēs Gētiles, Iudæos et hēreticos fouebat, solos orthodoxos psequēs, ut legitur c. 3. li. 8. hist. Tripart.

Hist. Tri-
par. c. 40
& 41.

Tanquā leo rugiēs. Ad leonis vocē oīa contremiscūt, ait Hiero. in Amos, et cūcta animantiū natura terretur, sicut ait Amos Propheta: Leo rugiet, quis non timebit? Cōplura animalia, ait Basil. longe leone celeriora solo sepē rugitu ab eo capiūtur. Diabol⁹ igitur terrore suo cūctos conatur prosternere, horrēda valde intētās nisi ipsi obsequatur: maximē quando apertē Christianos oppugnat, ut Petri tēpore caterorūq; martyriū faciebat. Ideoq; putat Aug. homil. 35. in li. 50. homil. et in illud Psal. 91. Conculcabis leonē et draconē, Apost. Petri hoc loco agere de apertis tyrannorū persecutionibus, quas tēpore

pore Petri incipiebat diabol⁹ excitare. Nihilominus, quia nō solū serpēs occultē afflat suum venenū, sed etiā leo fraudulenter insidiatur, et per rugitū leonis nō tantum diaboli manifesta psecutio, sed etiā superba atq; animosa ei⁹ crudelitas, qua quosuis inuadit, designari potest, rectē etiā referūtur verba Petri ad omnes diaboli infestationes, siue violētas, siue fraudulētas, sicut ea interpretatur Cypria. loco suprà citato, et Hiero. epist. ad Heliodor: Erras, inquit, frater, erras: si putas vnquā Christianū persecutionē non pati. Tunc maximē oppugnaris, si te oppugnari nescis. Aduersarius noster tanq̄ leo rugiēs, aliquē deuorare quærens circumit, & tu pacē putas? Seder in insidijs cū diuitibus, ut in occultis interficiat innocētē: oculi eius in pauperem respiciūt: insidiatur in occulto, sicut leo in spelunca sua: insidiatur ut rapiat pauperē: & tu frondosē arboris tectus vmbraulo, molles somnos futurus præda, carpis? Inde me persequitur luxuria, inde auaritia conatur irrūpere, inde vēter meus vult mihi deus esse pro Christo: cōpellit libido, ut habitantem in me Spiritum sanctū fugem, ut templū eius violē. Persequitur inquam me hostis, cui nomina mille, mille nocendi artes, & ego infelix victorē me putabo, dū rapior? In illo ergo æstu charybdis luxurię salutē vorat. Ibi ore virgineo ad pudicitię ppetrāda naufragia, Scillacęū renidēs, libido

1. Petr. 2.

Psal. 10.

Psal. 9.

Philip. 3.

blandi-

blanditur. Hic barbarum litus, hic diabolus pirata cum socijs portat vincula capiēdis. Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modum stagni fufum æquor arrideat: licet vix summa iacentis elementi spiritu terga crispetur, magnus hic campus mōtes habet. Intus inclusum est periculum, intus est hostis. Expedite rudētes, vela suspendite: crux antennæ figatur in frontibus. Tranquillitas ista tempeftas est.

Reddit hic ex Iustino martyre Oecumenius rationē, cur tam acriter nunc atq; aded magis quā olim sanctis insidietur, quia videlicet antē domini aduentum non aded apertē nouerat vim sui supplicij, cum propheta hāc ænigmaticē denuntiasset: At dominus cum aduenisset, apertē dixit, Diabolo & angelis eius repositum esse ignem æternū: hoc illo audito non cessat fidelibus insidiari, volens multos suæ Apostasiæ consortes habere, ne solus huic adhærens pudefiat, frigida hac & inuida consolatione sibi plaudens. Sanè Iustini tententiā Irenæus lib. 5. contra hæreses, & Epiphanius in hæresi Sethianorum, & Cyrillus lib. 6. contra Iulianum ante mediū libri approbant. Contrarium verò sentire videtur V. Beda: Postquā (inquit) illuxit in mundo Christus, repressa est omnis dæmoniorum tyrannis: & quasi scæna puerilibus ludis impleta deceptio soluta est: ipsi autem inter inferni portas continentur.

Quic-

Quicquid autem sit de scientia diaboli, qui agnoscit suam condemnationem, satis certum est, quod præter primam eius condemnationem, qua ex angelorum ordine & sublimiori cælo eiectus est in hūc caliginosum aërem, & miserrimus effectus, & ita in suis sceleribus induratus, vt nec bene velit, nec bene velle possit, hæc condemnatio in principio mundi ante hominis lapsū facta est. * Item quod præter supplicium ignis æterni cui irreuocabiliter destinatus est, vltimo iudicio reseruetur, iuxta illud 2. Petri 2. Angelis peccantibus nō pepercit Deus, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari: & iuxta illud Apocalypsis 20. Diabolus missus est in stagnum ignis & sulphuris. Præter, inquam has duas cōdemnationes primam atque extremam alia est media, de qua ait Christus: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mūdi eijcietur foras. Et: Princeps huius mundi iudicatus est. Et: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet: si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus fidebat, & spolia eius diuidet. Per hanc mediam condemnationem eijcitur diabolus ex cordibus hominum, ne teneat eos captiuos ad suam voluntatem, ne operetur in illis opera sua, ne tenrādo cribret eos, sicut

Basil. homil. quod Deus non est author malorum. August. de cor. & gra. ca. 10. Enchir. c. 24. epist. 117. ad Vitalē. Prosp. li. 1. de vit. cōtempl. c. 3. * Aug. li. 8. ca. 21. de ciuit. Dei: lib. 14. c. 3. Lib. 1. de nup. & cōcup. ca. 23. lib. 2. de Genesi cōtra Manich. cap. 17. Ioan. 12. Ioan. 16. Luc. 11.

2. Tim. 2. Ephes. 2. Luc. 22.

triti-

Esa. 14.

Matt. 25.

Hæres. 39

Matth. 13 triticum, ne superfeminēt in eis zizania. Per hanc condemnationē fit, vt de potestate principis tenebrarū eruti homines intelligant astutias eius atq; fraudes, & vincant eum per sanguinem agni. Per hanc fit, vt Deus accusationem eius contra humanum genus nō amplius admittat, vtpote iam placatus per Christum. Per hanc fit, vt non audeat venire inter filios Dei, sicut legitur venisse in libro Iob, & 3. Regum 22. Eiectus enim est foras, inquit scriptura, sumpta metaphora ab ijs qui condemnantur, & à tribunali exiguntur. De hac condemnatione dicitur Apocalyp. 12. quod diabolus tanquam malus caudidicus eiectus fit, ne accusare amplius possit filios Dei ante conspectum Dei, nec possit habitare in cælo siue in electis, neque sic admittitur ad accusandum, vti sanctus angelus ad orandum. Hæc autem erectio facta est præliante supremo atque humilimo angelo (qui ab excellētia diuinæ professione quam in principio mundi efferente se diabolo professus est, vocatur Michaël, siue, (quis vt Deus) pugnante inquā precibus contra accusationes Sathanæ: Christi sanguinem aduersus peccata à diabolo producta allegante, vocanteque homines confratres suos propter Christi mortem. De hac condemnatione diaboli dicit Christus in Euangelio: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super scorpiones & serpentes.

serpentes, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Rursus & in Psal: Iudicabit pauperes populi, & saluos facit filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Hinc cum insultatione & exufflatione audeamus in cæremonijs baptismi imperare diabolo: Maledicte diabole agnosce sententiam tuā, qua scilicet cōdemnatus es, ne amplius occupes corda hominum: & recede ab hac creatura Dei. Vt igitur vnde digressi sumus, reuertamur: Diabolus post Christi mortē, dum iuxta Christi sententiam experiretur se ex cordibus hominum eijci, grandem aduersus nos iram concepit, cœpitque terrenorum & carnalium hominum mentes possidere firmiter arctiusque, ne ex ijs videlicet etiam expelletur. Scit enim ex hac sua condénatione modicum sibi superesse temporis ad nocendum hominibus. Scit imminere diem iudicij. Vnde Ioannes in Apocalypsi: Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciēs quod modicum tēpus habet. Contra sanctos autem longè magis iratus est, vires suas omnes intendens, vt de ignominia se vindicer, qua sibi affectus videtur, dum hominum ei ereptum est dominium. Vnde subdit Ioannes: Postquam vidit draco, quod proiectus est in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum, hoc est, ecclesiam primitiuam, sed postquā hæc

Psal. 72.

Ioan. 12.

Apocal. 12.

Ibidem.

M euasit

euasit manus eius, iratus est draco in mulierē,
& abiit facere praeliū cum reliquis de semine
eius, qui custodiunt mādata Dei, & habent te-
stimonium Iesu Christi. Atque ita utcunq; pa-
tet, cur tā acriter diabolus post Christi aduen-
tum sanctos persequatur. *Cui resistite*, sugge-
stionibus eius non consentiēdo, & minas irri-
dendo. Fir enim hęc resistētia non solū apertē
se opponendo, sed etiā fugiendo & cōtemnen-
do cogitare de his quæ proponit, vti faciēdum
est, dum impudicitiam ac infidelitatem propo-
nit. *Fortes in fide*. Resistite omnibus diaboli ten-
tationibus per robustam fidem, magna fiducia
ex Dei potentia atq; misericordia concepta.

1 Ioan. 5 Fides enim est quæ vincit mundum. Fide ope-
ratur homo iustus. Vnde autē fides magna &
robusta dicatur, dictū est in tractatu super Sa-

Cap. 10 lutationē Angelicā: & super illud Matthæi, O
mulier magna est fides tua. Idē autem victo-
ria non solum infidelitatis, sed & omnium alio-
rum vitiorum fidei tribuitur, quia in omni pio

Iacob. 2 opere fides dirigit, sicut ait Iacobus: Fides, co-
operabatur operibus Abrahæ. Nam per fidem
& opera bona omnia, eorum quæ finis, & vnde
bona opera agnoscī queant, intelliguntur: imō
bona omnia opera fide impetrantur. Atq; hinc
iam patet, quod in primo huius epistolę capite
explicandum erat, Cur tentationes ad libidi-
nem, ebrietatem, furtum, & similia vitia dicā-
tur si-

tur fidē probare: Cum enim fides sit per quam
omnes tentationes vincuntur, ostenditur is fi-
dem habere robustam ac fortem, frequenter
ac serio religionis nostræ mysteria expenden-
tem, crebrō & intentē orantem, qui à tenta-
tionibus nō superatur. Nam sicut rectē ex fir-
mitate domus colligitur firmitas fundamenti,
ita ex bona vita rectē colligitur fidei firmitas.
Vnde Iacobus: Ostendam tibi ex operibus fi-
dem meam. Bonam lucernam habere intelli-
gitur, qui in tenebrosa nocte per lubricū per-
secutorem sine casu potest euadere. Is apud
principem causam suam probe agere cognos-
citur, qui liberalitate principis ex paupere in-
dies ditior euadit. Huc accedit quod doctrina
Dei per bonam profiterium eam vitam orna-
tur. Atque hoc modo Christianus tentationi-
bus non cedens cōfiteatur fidem: sicut qui ma-
le viuunt Deum factis negant, occasionem
alijs præbentes doctrinam Christi tanquam
inutilem ad bene viuendum reiiciendi.

Scientes eandem passionem, id est, similem af-
flictionē. *Vestra fraternitati*, hoc est, Christianis
siue ecclesiæ Christianorum fieri. Adijcit ergo
Petrus ad eorum consolationem, grauitatem
enim (sicut ait Oecumenius) alleuiat societas
confortū. Aliter Beda: Tanto, inquit, fortiores
estote in fide, tanto maiorem habetore fiducia.
ad superandas diaboli versutias: quāto cōstat,

quia non vos soli tentamini, sed ipsa passio quae vos fatigat, ei quoque; quae per totum mundum est ecclesiae Christi vestrae videlicet fraternitati communis est, & quod a constitutione mundi semper passi sunt iusti pudeat vos solos sustinere non posse. *Deus autem, &c.* Oratione finit epistolam. Nam quod dicit, perficiet, confirmabit, solidabit, idem est atque; si diceret: perficiat, confirmet, solidet: Sicut dicitur, non mœchaberis, pro ne mœcheris. Deus ergo omnis gratiae dator & auctor, vel Deus perfectae gratiae, hoc est, plenus gratia et misericordia. *Qui vocavit nos*, gratis, non quaerentes vitam aeternam, ad hoc ut aeternae suae gloriae participes fieremus. Vocavit, inquam, per Christum Iesum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit et spiritum suum ad nos misit. *Modicum passos*. Verè modicum est comparatione aeternae gloriae quicquid hic patimur. *Perficiet*, nam quamdiu vivimus, valde imperfecti sumus et longe plura pati meremur, quam dominus infligat, *Confirmabit*, in bono inchoato. *Et solidabit*, ut à bono non excidamus. Videtur Petrus in verbo (confirmabit) ad id alludere quod dictum est ei: Confirma fratres tuos. Et in verbo hoc, solidabit, ad id quod dictum est ei, Tu es Petrus. Orat igitur, ut Deus inchoatum misericorditer in Christianis bonum omnino perficiat. *Ipsi gloria in secula seculorum*, id est, semper, sine fine: in secula quae continet omnia secula, vel in secula

Exod. 20.

Luc. 22.
Matt. 16.

secula, quae superat et sunt maxima inter omnia secula. Vide Damascenum 1. cap. lib. 2. de orthodoxa fide, ubi exponit vocabulum (seculum).

Per Syllvanum, &c. Oecumenius eundem hoc loco nominari putat, qui cum Paulo Apost. scribit utraq; epist. ad Thessal. De nomine autem dicit Hiero. in epist. ad Damasum, quae incipit, Septuaginta. Sciendum, inquit, Silam collegam Pauli lingua Hebraea Apostolum dici qui cum eo multas epistolas scribit: et vitiosè Syllvanus legitur pro Sila, cum Syllvanum in Apostolorum Actis non legamus. *Fratrem*, id est, Christianum. *Breviter*, id est, paucis. *Obsecrans*, ut maneatis in gratia Dei, & testimoniū vobis perhibēs quod haec gratia in qua firmiter statis per fidem eam retinentes, sit vera Dei gratia, per quam Deo verè grati sumus, & per quam Deus verè nos amat. Docet etiam Iudaizantes & Simoniaci, quomodo homines grati Deo fiant, sed falso: Scitis autem verum esse nostrum testimoniū. Testatur ergo Petrus veram esse, quam susceperunt Christiani religionem, per quam verè placeant Deo: ostenditque cur hanc epistolam scripserit, nimirum ut eos in suscepta Christi fide confirmet. *Salutat vos ecclesia quae est in Babilone coelecta*. Sic enim legendum est non collecta, id est, simul à Deo vobis electa. Queritur de qua Babilone fiat hic mentio? Papias Hiralopolites episcopus, & ex eo Eusebius lib. 2. hist.

Cap. r.
Tomo 3.

In Marc.

ecclesiast. cap. 15. & Hieron. in lib. de scripto-
ribus ecclesiast. per Babilonem hoc loco Ro-
mam intelligit, quo nomine & in Apocalyp.
Apoc. 17 eadem appellatur. Cuius rationem Beda red-
dens, Babilonē (ait) typicē Romā dicit, propter
confusionē idololatriæ: De qua verè dicit Leo
in serm. de natali Petri & Pauli quod omnium
gentium seruebat erroribus & magnam sibi
videbatur assumpsisse religionem, quæ nullam
respuebat falsitatem. *Et Marcus filius, &c.* hic est,
Marcus ille, qui euangelium conscripsit, sicut
tradit Papias, Eusebius, Hieronymus, Beda, &
Oecumeni⁹: Cuius illa maxima laus est, quod
cum Petrus tot homines Christo per euange-
lium genuerit, peculiariter eum tamen præ cæ-
teris, qui erant in Ecclesia Romana filiū suum
appellet. Nā omnino improbable est, nec ve-
teribus cognitum, quod quidā recitāte Oecu-
menio dicere sunt ausi hunc Marcū dici Petri
iuxta carnem filium, allegātes 12. cap. Act. ubi
dicitur Petrus venisse ad domum Mariæ ma-
tris Ioannis, qui cognominatus est Marcus:
neque enim ibi dicitur Mariā hanc Petri fuisse
uxorem, sed ideo Petrus eo se contulit, quod
sciret multos illuc ad orandum conuenire so-
litos. Nec idem esse videtur ille Marcus cum
eo cuius hīc fit mētio: Ille enim Ioannes Mar-
cus Barnabæ & Paulo magis adhæsit, quam
Petro: uti constat ex epistolæ ad Coloss. cap. 4.

& 2. ad

& 2. ad Timotheum 4. Ad hæc ut Hiero. nar-
rat in lib. de scriptoribus, Marcus euangelista
mortuus est anno Neronis octauo: Ioānes au-
tem Marcus vixit adhuc circa 14. eiusdem an-
num, sicut patet ex 2. epist. ad Timoth. cap. 4.
vbi Paulus dicit: Tempus suæ resolutionis in-
stare: mortuus est autem 14. Neronis anno. Fi-
lius igitur dicitur Petri secundum euāgelicam
institutionem & omnis perfectiōnis imitatio-
nem. Hic missus est à Petro in Ægyptum, &
primus Alexandriæ Christum annunciauit, as-
sumptoq; euangelio quod Romæ ex ore Petri
scripserat Alexandriæ Ecclesiā constituit: Tan-
ta doctrinæ & vitæ cōtinētia, ut omnes Christi
sectatores ad sui cogeret exemplum: & quod
in Hierusalem ab Apostolis fiebat, ut creden-
tes haberent omnia cōmunia, hoc idem Mar-
cus in Alexandrinam ecclesiam induxit. Col-
ligit autē ex hoc loco Beda epist. hāc scriptam
fuisse ex vrbe Roma tempore Claudij Cæsa-
ris, priusquam videlicet Marcus Alexandriam
abiit, quò Claudij tēpore profectus fuit. Mar-
cus ad verbum idem est quod politus, id est,
abstersus à rubigine. *Salutate vos inuicem in os-
culo sancto.* Græcè est in osculo charitatis. Mo-
ris olim erat apud Christianos osculo inuicem
excipere. Non enim erat apud spirituales illos
alicuius obscenitatis cogitatio: quāquam fœ-
minas nō videātur tunc viri Christiani osculo
salu-

IN I. EPISTOLAE PETRI

salutasse. *Gratia*. Græcè est pax. Beda nostram sequitur lectionem. *Qui estis in Christo*, id est, Christiani. *Amen*: Vbiq; ait Oecumenius, tanquam sigillum addentes discipuli domini, precationem in fine adferunt, tanquam genuinum suæ sanctitatis signum. A gratia, inquit Beda, cœpit epistolâ, in gratiâ cõsummavit, mediam gratia resperfit, vt errorem Pelagianum omni locutionis suę parte damnaret: ecclesiam verò Christi non nisi per gratiam eius saluari posse doceret. Hâc epistolâ qui iam intelligit, eamq; diligenter expendit, videre poterit faciem Petri, non corpoream secundum lineamenta externa, sed faciẽ mentis sculptâ à Spiritu sancto: Videbit enim perpetuo in pectore Petri observata quæ toties iterum atq; iterum in hac epistola inculcat, nempe futurum seculum, futurum iudicium, futuram gloriam, Christi adventum, peregrinationẽ huius vitæ, Christum passum & resurgentem, Dei gratiam, baptismi & regenerationis efficaciam, firmitatem fidei, charitatem mutuan, humilitatem, iustitiam, obediẽtiam, castitatem, sobrietatem, vigiliam, orationes, veterem scripturam, memoriam verborum Christi, et his similia. Vtinam ergo filios Petri faciat nos Christus.

A M E N.

FINIS I. EPISTOLAE
D. PETRI.